

Den Haag

2019

OPEN MONU MENTEN DAG DEN HAAG

ZA ZO
14-15
SEPT

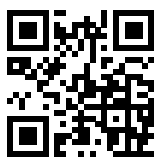
PLEKKEN VAN PLEZIER

Plan je dag met behulp van de Open Monumentendag Den Haag website, www.omddenhaag.nl

Alle Open Monumenten, openingstijden, activiteiten, plattegronden, 360° foto's en meer

Plan your day with the The Hague Heritage website, www.omddenhaag.nl

All Open Monuments, visiting hours, activities, maps, 360° photography and more

Voorwoord

In het weekend van 14 en 15 september 2019 is het weer Open Monumentendag. In Den Haag zijn er bijna 80 prachtige monumenten gratis toegankelijk. Het is dé kans om een plek te bezoeken waar je normaal niet zo snel komt, of om deel te nemen aan een van de activiteiten. Het thema is dit jaar *Plekken van plezier*.

Foreword

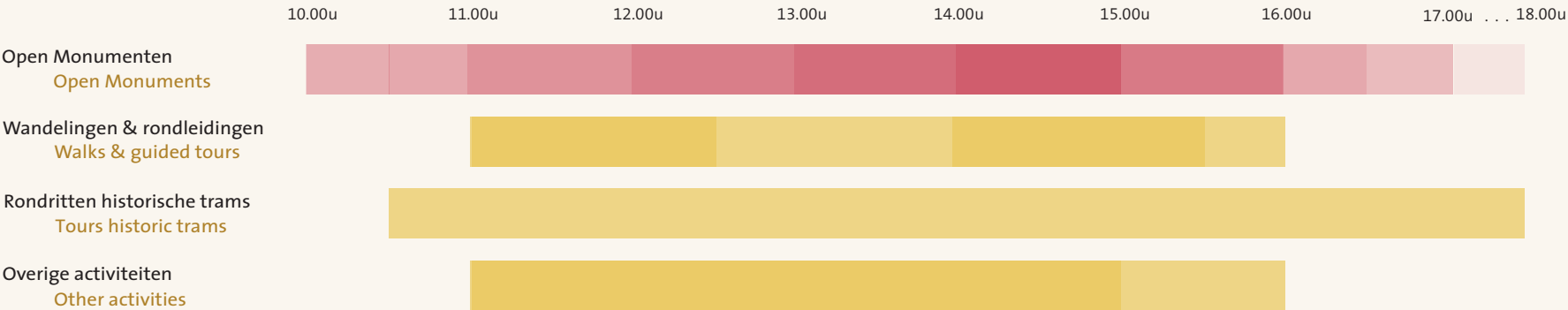
During the weekend of the 14th and 15th of September 2019 the annual Heritage Day's will take place in our city. The Hague opens almost 80 of its most attractive monumental buildings to the public. Entrance is free. It poses a unique opportunity to see interesting places, most of which are not usually open for visiting. Or join in on a range of related activities. This year the theme will be *Places of Pleasure*.

Tijdschema

Time Schedule

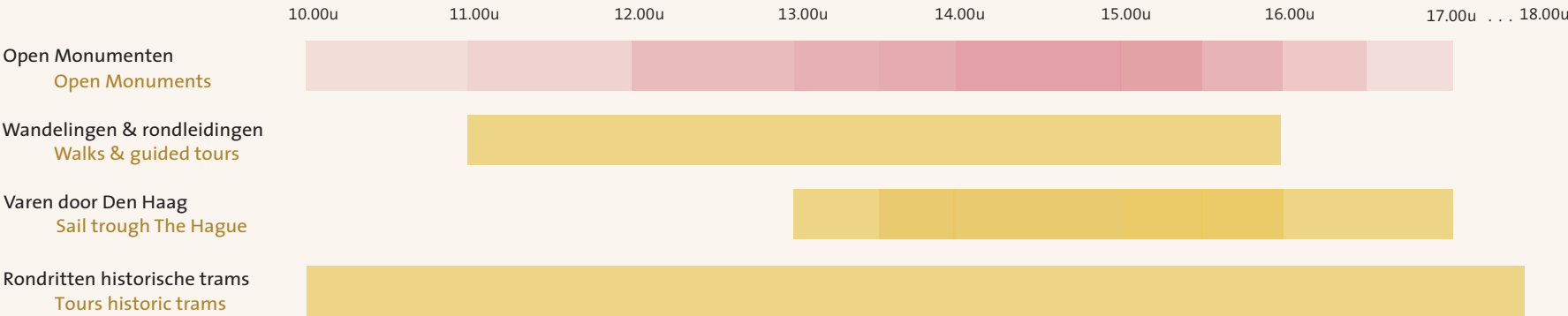
Zaterdag / Saturday

14 september

Zondag / Sunday

15 september

Samenstelling / Composition

Afdeling Monumentenzorg en Welstand, Gemeente Den Haag

Ontwerp / Design

Meta Menkveld Ontwerp

Vertaling / Translation

Textwerk

Fotoverantwoording / Photo credits

Afdeling Monumentenzorg en Welstand

Met uitzondering van / With the exception of:

Algemene Rekenkamer, foto Algemene Rekenkamer

Antonius Abt, foto Bart Maltha

Huis De Quack, foto Arjan Bronkhorst

Huis Dedel, foto Burgy Bouwbedrijf

Javastraat 2b, foto Cultureel Maçonniek Centrum

Maranthakerk, foto Piet Gispen

V.m. Ministerie van Economische Zaken, foto Karin Borghouts

Tobruk, foto HVBV

Thema foto's, collectie Haags Gemeentearchief

Druk / Printing

Tuijtel

Oplage / Circulation

10.000 stuks

Inhoud

Content

Voorwoord	1	Foreword	1
Open Monumentendag 2019	4	The Hague Heritage Days 2019	4
Monumentenzorg, dynamiek & behoud	5	Dynamic Monument Preservation	5
Thema <i>Plekken van plezier</i>	7	Theme <i>Places of Pleasure</i>	7
Open Monumenten	9	Open Monuments	9
Overzicht deelnemende monumenten	10	Monuments open to the Public	10
Activiteiten	99	Activities	99
Wandelingen & rondleidingen	100	Walks & guided tours	100
Varen door Den Haag	105	Sail through The Hague	105
Rondritten met historische trams	109	Tours with historic trams	109
Nieuwe VOM-publicaties	112	New VOM-publications	112
Kinderworkshop	115	Children's workshop	115
Den Haag in virtual reality	116	The Hague in virtual reality	116
Overig	118	Other	118
OMD Den Haag digitaal	120	OMD The Hague digital	120
Plattegronden	121	City Maps	121

Open Monumentendag 2019

Het is weer zover: het is Open Monumentendag. Het is een jaarlijks landelijk evenement in het tweede weekend van september. Deze dag(en) is het mogelijk de interieurs achter bekende en minder bekende gevels te bezichtigen. In Den Haag zijn 70 monumentale gebouwen toegankelijk voor publiek. Ook zijn er meerdere activiteiten zoals rondleidingen, vaartochten en tramritten. De deelnemende monumenten zijn te herkennen aan de Open Monumentendagvlag. Het vermelde eindtijdstip bij de monumenten is het tijdstip dat de gebouwen sluiten. Om teleurstelling te voorkomen raden wij u aan om minstens 30 minuten voor dit tijdstip een gebouw te bezoeken.

Op zaterdag 14 september staat de afdeling Monumentenzorg & Welstand met een informatiestand op het Binnenhof.

The Hague Heritage Days 2019

Heritage Days is an annual nation-wide event that takes place in the second weekend of September. During this weekend, it is possible to visit and view the interiors of famous and lesser-known buildings. More than 70 monumental buildings in The Hague will be open to the public. In addition, visitors are able to take part in several activities, such as conducted tours, boat trips, and tram rides. All participating monuments will be visible by their Heritage Day flag. The final hour mentioned under each monument in this guide refers to the time that the buildings will close for the day. To avoid the disappointment of missing anything, we recommend that you visit a monument at least 30 minutes before its closing time.

On Saturday September 14th, the Monument Care and Preservation Department information stand will be located at the Binnenhof.

Monumentenzorg, dynamiek & behoud

Den Haag is een veelzijdige stad: hof- en regeringsstad, stad van vrede en recht, en stad aan zee. Den Haag is ook een echte monumentenstad met statige herenhuizen en villa's, lommerrijke parken en omvangrijke historische 19de-eeuwse wijken. De stad is ontstaan rond de oude grafelijke residentie en een bijbehorende kleine burgerlijke nederzetting. Door de eeuwen heen heeft de stad zich geleidelijk uitgebreid. De gemeente Den Haag heeft ongeveer 2500 beschermde monumenten en 21 beschermde stadsgezichten. Met deze score behoort Den Haag tot de top 5 van monumentensteden in Nederland.

Dynamic Monument Preservation

The Hague is a multifaceted city: playing a central role in Dutch politics and international law, and also viewed as a welcoming seaside town. The Hague is also known for its many historical monuments, with stately mansions, villas, green parks, and historical 19th century neighbourhoods. The city's origins can be traced back to the old count's residence and the accompanying small, civilian settlement. Throughout several centuries, the city has continued to gradually expand. The Hague has approximately 2,500 listed monuments and 21 protected townscapes. Today, The Hague is among the top five monumental towns in The Netherlands.

Het werkerrein van Monumentenzorg in Den Haag is omvangrijk. Het dynamisch behoud van alle monumentale waarden is een forse opgave. Maar wel de moeite waard! De afdeling Monumentenzorg & Welstand bewaakt het gebouwde erfgoed van de stad en is het gemeentelijke kenniscentrum op het gebied van dit Haagse erfgoed, het aanspreekpunt voor belanghebbenden en belangstellenden.

Bij ons kunt u als eigenaar van een monument terecht voor zowel restauratie- en onderhoudsadviezen en met vragen over financiële mogelijkheden.

Om de kennis van ons waardevolle gebouwde erfgoed meer bekendheid te geven verzorgt de afdeling Monumentenzorg & Welstand regelmatig publicaties over diverse onderwerpen betreffende het vakgebied (de VOM-reeks). Daarnaast organiseert Monumentenzorg ook educatieprojecten, exposities en lezingen. Ook is de afdeling Monumentenzorg & Welstand een van de erfgoedinstellingen die betrokken zijn bij de Historische Informatie Punten in de Haagse Openbare Bibliotheken. Hier staat het Haagse cultureel erfgoed centraal.

Wilt u weten of een pand een beschermd monument is of informatie over beschermde stadsgesichten? Dit en meer kunt u vinden op de monumentensite van de gemeente Den Haag www.monumentenzorgdenhaag.nl. Tijdens kantooruren zijn we bereikbaar op telefoonnummer (070) 3534800 en per email op monumentenzorg@denhaag.nl.

The scope of Monument Preservation in The Hague is extensive. The dynamic preservation of all monuments makes for a tough challenge. However, it is certainly worth the effort. The Monument Care and Preservation Department protects the city's heritage sites and is the local knowledge centre for anything concerning these matters. It is also a point of contact for stakeholders and interested parties.

As the owner of a monument, you can turn to us for both maintenance and restoration, and questions about financial possibilities.

In order to spread our knowledge about valuable heritage sites, the Monument Care and Preservation Department regularly provides publications on various topics relating to the field (the VOM-series). Furthermore the department organises educational projects, exhibitions and lectures. It participates in the HIP (Historisch Informatie Punt) in the public libraries, in which historic The Hague is the focus of attention.

Want to know whether a monument is protected or inquire further about information regarding protected cityscapes? More information can be found on The Hague's memorial website:

www.monumentenzorgdenhaag.nl.

During business hours, we can be contacted by phone (070) 353 48 00 or by email monumentenzorg@denhaag.nl.

Thema Plekken van plezier

Tijdens Open Monumentendag staan monumenten met een amusementswaarde centraal. Het thema is: *Plekken van plezier*. Plekken waar mensen voor en met plezier naartoe gingen en gaan. In sommige monumenten kan men genieten van kunst, toneel, film of een sportwedstrijd volgen. *Plekken van plezier* sluit aan bij Arts and Entertainment, het thema van de European Heritage Days waar Open Monumentendag onderdeel van is.

Theme Places of Pleasure

Monuments with amusement value are the focus during the Heritage Day. The theme is: *Places of Pleasure*. Places where people (used to) go to for pleasure. In some monuments, people can enjoy art, theatre, film, or follow a sports match.

Places of Pleasure ties in with Arts and Entertainment, the theme of the European Heritage Days which the Heritage Day is a part of.

Five categories of places where people (used to) go for fun can be differentiated: podium arts, museum arts, sports and play, hospitality, and recreation. 'Places of pleasure' include: historical cafés, hotels and societies, sports locations, swimming pools, but also theatres and heritage sites where 'ladies of pleasure' could be found. The Hague has it all. You can also visit a number of places for free during Heritage Day. And of course you can have a drink in the monumental cafés. The Hague »

Ruim 600 jaar geleden was er al een vrijmarkt met volksvermaak die we nog steeds kennen als de Koningskermis.

Over 600 years ago, there already was a street market with public entertainment that we still know today as the King's Fair.

Binnen de plaatsen waar mensen voor hun vermaak naartoe gingen en gaan kunnen vijf categorieën worden onderscheiden: podiumkunsten, museale kunsten, sport en spel, horeca en recreatie. Tot 'plekken van plezier' horen: monumentale cafés, hotels en sociëteiten, sportlocaties, zwembaden, maar ook theaters en monumentale plekken waar 'meisjes van plezier' te vinden waren. Den Haag heeft ze allemaal. U kunt tijdens Open Monumentendag een aantal plekken vrij bezoeken. Ook kunt u natuurlijk een drankje drinken in de monumentale cafés. Daarnaast is er in Den Haag een groot aantal musea te vinden in monumentale panden. De lijst is te lang om hier te vermelden, maar denk hierbij niet alleen aan het Mauritshuis en het Gemeente Museum. Ook bijvoorbeeld het Panorama Mesdag en Museum Bredius zijn de moeite waard.

Op Scheveningen bevindt zich het zeer bijzondere Toverlantaarnmuseum. Het Toverlantaarnmuseum is een museum en theater in een. Hier vindt men allerlei voorbeelden van toverlantaarns, de voorloper van moderne projectieapparatuur.

Heel bijzonder is de theatervoorstelling van Firma Mes, tijdens deze voorstelling worden geheime plekken van plezier onthuld.

also has a large number of museums in heritage buildings. The list is too long to provide here, but think of the Mauritshuis and the Gemeente Museum. The Panorama Mesdag and Museum Bredius are also worth a visit.

The very special Toverlantaarnmuseum can be found in Scheveningen. The Toverlantaarnmuseum is a museum and theatre in one. Here you can find all kinds of examples of magic lanterns ('toverlantaarns'), the predecessor of modern projection equipment.

The theatre performance of Firma MES is very unique, the performance reveals secret places of pleasure.

OPEN MONU MENTEN

OPEN MONU MENTS

Overzicht deelnemende monumenten

Monuments open to the Public

Pagina	#	Monument
12	1.	Ridderzaal Binnenhof 14
13	2.	Kelder Ridderzaal Binnenhof 8A
14	3.	Eerste Kamer der Staten Generaal Binnenhof 22-23
15	4.	Tweede Kamer der Staten Generaal Lange Poten 4
16	5.	Haagsche Kluis Plein 20
17	6.	Kabinet van de Koning Korte Vijverberg 3
18	7.	Haags Historisch Museum Korte Vijverberg 7
19	8.	H. Antonius van Padua Fluwelenburgwal 45
20	9.	Duits-Evangelische Kerk Bleijenburg 5
22	10.	Museum Meermanno Prinsessegracht 30
23	11.	Sociëteit De Vereniging Kazernestraat 38B
24	12.	's-Gravenhaagsche Stadsrijschool Kazernestraat 50
25	13.	Rusthof Parkstraat 41 t/m 61
26	14.	Jacobus de Meerdere Kerk Parkstraat 65A
27	15.	Kloosterkerk Lange Voorhout 2
28	16.	Algemene Rekenkamer Lange Voorhout 8
29	17.	Pulchri Studio Lange Voorhout 15
31	18.	Hotel Des Indes Lange Voorhout 56
32	19.	Voormalige Amerikaanse Ambassade Lange Voorhout 102/Korte Voorhout 2
33	20.	Raad voor de Rechtspraak Kneuterdijk 1

Pagina	#	Monument
34	21.	Raad van State Kneuterdijk 20
35	22.	Gevangenpoort Buitenhof 33
36	23.	Doopsgezinde Kerk Paleisstraat 8
37	24.	Waaals Hervormde Gemeente Noordeinde 25
38	25.	Willibrordushuis Oude Molstraat 35
39	26.	Oud-Katholieke Kerk Jacobus Augustinus Juffrouw Idastraat 7
40	27.	Nutshuis Riviermarkt 5
42	28.	Stadsklooster Westeinde 101
43	29.	Hoofthofje Assendelftstraat 53-89
44	30.	Hofje van Nieuwkoop Warmoezierstraat 44-206
45	31.	Hof van Wouw Lange Beestenmarkt 49-85
46	32.	Jenevermuseum van Kleef Lange Beestenmarkt 109
47	33.	Design Museum Dedel Prinsegracht 15
48	34.	Emmaus Prinsegracht 36
49	35.	Evangelisch-Lutherse Kerk Lutherse Burgwal 9
50	36.	Het Heilige Geesthofje Paviljoensgracht 51-125
51	37.	Vergadering van Gelovigen Dunne Bierkade 16
52	38.	Museumboot Hendrina Johanna Steiger bij Bierkade 18B
54	39.	R.K. Kerk van de Heilige Martha Hoefkade 623
55	40.	Koninklijke wachtkamer Den Haag HS Perron 1 op station Den Haag HS

Pagina	#	Monument
56	41.	Haags Openbaar Vervoermuseum Parallelweg 224
57	42.	Nieuwe Kerk Spui 175
58	43.	De Drie Hoefijzers Zwetstraat 1
59	44.	v.m. Ministerie van Economische Zaken Bezuidenhoutseweg 30
60	45.	Christus Triumfatorkerk Juliana van Stolberglaan 154
61	46.	Heilige Paschalis Baylonkerk Wassenaarseweg 53
62	47.	Theekoepel Landgoed Oostduin- Arendsdorp Wassenaarseweg 74
64	48.	Villa op een bunker Ruychrocklaan 221
65	49.	Bunkercomplex Widerstandsnest 318 Badhuisweg 119-133
66	50.	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90
67	51.	Luchtwachttorenen Zwarte Pad
68	52.	Oude Kerk Keizerstraat 8
69	53.	Eben Haëzerkerk Keizerstraat 179
70	54.	Begraafplaats Ter Navolging Prins Willemstraat 43
71	55.	Toverlantaarnmuseum Scheveningseweg 241
73	56.	Heilige Antonius Abt kerk Scheveningseweg 235
74	57.	Muzee Scheveningen Neptunusstraat 92
75	58.	Joodse Begraafplaats Scheveningseweg 21A/hoek Burg. Patijnlaan
76	59.	R.K. begraafplaats St. Petrus Banden Kerkhoflaan 10
77	60.	Maranathakerk 2de Sweelinkstraat 156
78	61.	Noorderkerk Schuytstraat 9

Pagina	#	Monument
79	62.	Cultureel Maçonniek Centrum Prins Frederik Javastraat 28
80	63.	Museum Sophiahof Sophialaan 10
81	64.	Huis De Quack Elandstraat 12
82	65.	Onze Lieve Vrouwe Onbevlekt Ontvangen Elandstraat 194
84	66.	Zwembad De Regentes Weimarstraat 63
85	67.	Heilige Familiekerk Kamperfoelieplein 29
86	68.	Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627
87	69.	Papaverhof Papaverhof/Klimopstraat
88	70.	Heilige Pastoor van Arskerk Aaltje Noordewierstraat 4-65
89	71.	Bunkercomplex Widerstandsnest 67 HL Kijkduin
90	72.	Buitenplaats Ockenburgh Monsterseweg 4
92	73.	Abdijkerk Willem III straat 40
93	74.	Loosduins Museum de Korenschuur Margaretha van Hennebergweg 2A
94	75.	Molen De Korenaer Margaretha van Hennebergweg 4
95	76.	Kerk Onze Lieve Vrouw Hemelvaart Loosduinse Hoofdstraat 4
96	77.	Stadsboerderij 'Op den Dijk' Bovendijk 141-143
97	78.	Stationsgebouw voormalig Vliegfeld Ypenburg Ilsyplantsoen 1
98	79.	Tobruk Bunker Ilsyplantsoen

1

Ridderzaal

Binnenhof 14
Za 10.00 – 16.00u

Informatie Information

Zaterdag
Ingang Tweede Kamer,
Lange Poten 4

Niet toegankelijk voor
mindervaliden

Het bezoek zal geleid worden
door de Tweede Kamer naar
de Eerste Kamer om door te
steken naar het Ministerie
van Algemene Zaken en
aansluitend de Grafelijke
Zalen te bezoeken

Saturday
No disabled access

Entrance Tweede Kamer,
Lange Poten 4

Halverwege de 13de eeuw bouwde
Floris IV, Graaf van Holland, een huis
op de plek die we nu kennen als het
Binnenhof. Dit vorstelijk onderkomen
werd later de belangrijkste woon-
plaats van de graven van Holland
en het bestuurscentrum van het
graafschap.

De Ridderzaal (eigenlijk de Grote of de
Hoge Zaal) is gebouwd en ingericht
voor officiële ontvangsten, maar in de
loop der eeuwen hebben er de meest
uiteenlopende activiteiten plaats-
gevonden. De zaal werd gebruikt als
wandelpaats, markt, winkelgalerij,
wachtruimte voor de rechtbank, exer-
citieruimte en zelfs voor trekkingen
van de staatsloterij. Sinds 1904 spreekt
het staatshoofd op de derde dinsdag
in september (Prinsjesdag) de troon-
rede hier uit. Toen kreeg deze zaal
ook weer het oorspronkelijk bedoelde
vorstelijke karakter.

Halfway through the 13th century,
Floris IV, Count of Holland, built a
house on the spot that we now know
as the Binnenhof. This regal abode be-
came a palace and would later serve as
the primary residence for the counts of
Holland as well as the administrative
centre of the county. The Ridderzaal (also The Great Hall
or The High Hall) was originally built
and decorated for official receptions,
but has been used for a range of other
activities over the centuries. The hall
was used as a promenade, market,
shopping arcade, waiting room for the
court, military drill hall and even for
draws of the national lottery. The hall
has regained its originally intended
regal character thanks to the third
Tuesday of September (Prince's Day),
when the head of state gives the
speech from the throne there. Other
official gatherings are now also held
there.

2

Kelder Ridderzaal

Prodemos | Huis voor Democratie en Rechtsstaat

Binnenhof 8A,
rechts van de Ridderzaal
Za 10.00 – 17.00u

Onder de Ridderzaal bevinden zich kel-
ders. Bouwhistorisch onderzoek heeft
uitgewezen dat de kelders zo goed als
zeker deel hebben uitgemaakt van de
vroegste bebouwing op het Binnenhof.
Delen van de middelste kelder zouden
zelfs uit de eerste helft van de 13^{de}
eeuw stammen en daarmee nog
enkele decennia ouder zijn dan de bo-
venliggende grafelijke zalen. Mogelijk
behoorde de middelste kelder dus tot
de hoeve die ten tijde van graaf Floris
IV op deze plek stond. Deze overwelfde ruimte gebruikt
Prodemos (Huis voor democratie en
rechtsstaat) als tentoonstellingsruim-
te. Dit is een Nederlandse stichting
op het gebied van burgerschap,
rechtsstaat en democratie. Prodemos
informeert burgers over de democrati-
sche rechtsstaat en stimuleert hen om
hierin een actieve rol te spelen.

Beneath the Ridderzaal lies a 13th
century cellar. The brick groined vaults
are supported by stone pillars. ProDemos (the House of Democracy
and the Rule of Law) uses these rooms
as an exhibition space. ProDemos is a
Dutch foundation for citizenship, the
rule of law and democracy. It informs
citizens about the constitutional state
and stimulates them to play an active
role within this state. A large-scale model of the Gouden
Koets (Golden Carriage) – that the
King uses every year for his journey to
the Ridderzaal – is arranged here. This
model is meticulously made by Joop
Geesink Studio's/Dollywood.

Informatie Information

Zaterdag
De kelder is niet toegankelijk
voor mindervaliden

Loterij 100 jaar kiesrecht

Ontmoet Suze Groeneweg en
Aletta Jacobs. Ga in gesprek
met het eerste vrouwelijke
Kamerlid Suze Groeneweg,
en voorvechtster voor
vrouwenrechten Aletta
Jacobs

Saturday
No disabled access

3

Eerste Kamer der Staten Generaal

Binnenhof 22
Za 10.00 – 16.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag
Ingang Tweede Kamer,
Lange Poten 4

Het bezoek zal geleid worden door de Tweede Kamer naar de Eerste Kamer om door te steken naar het Ministerie van Algemene Zaken en aansluitend de Grafelijke Zalen te bezoeken

Saturday
Entrance Tweede Kamer,
Lange Poten 4

De zittingszaal voor de Staten van Holland en West-Friesland werd eind 17de eeuw gebouwd door Pieter Post. Sinds 1848 is de zaal in gebruik als vergaderzaal van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Het interieur getuigt van een ongekende rijkdom en allure. De schilderijen in het gewelf reiken tot in de kap van het gebouw: in cartouches kijken allerlei personen vol interesse naar wat beneden in de zaal gebeurt. Zij beelden verschillende nationaliteiten uit. Op de schoorsteenboezems hangen twee schilderstukken die 'De Oorlog' en 'De Vrede' verbeelden. De Noenzaal dankt haar naam aan de functie die zij nu heeft als restaurant van de Kamer. Oorspronkelijk werd de ruimte gebruikt als vergaderzaal van de Gecommitteerde Raden, het uitvoerend college van de Staten van Holland. In de zaal staan vier zuilen die de namen van de vier deugden dragen waarop het Staatse gezag diende te berusten: liefde, getrouwheid, vrede en eendracht.

The Plenaire zaal for de Staten van Holland and West-Friesland was built from a design by Pieter Post at the end of the 17th century. Since 1848, the room has been used as meeting room of the Eerste Kamer der Staten-Generaal. The interior shows unprecedented style with unique 17th century paintings on the ceilings. The illusionistic viewing holes in the panels in the ceiling are truly magnificent. They are mounted in cartouches against a backdrop of blue sky with clouds, and a number of people are depicted looking down into the hall with great interest to see what is going on. The two historic chimneypieces are adorned with two large paintings, symbolizing 'war' and 'peace'. Originally, the Noenzaal was used as meeting room of the Commissioned Councils, the executive board of the Staten van Holland. This room was built at the same time as the large meeting room. The four Doric columns bear the names of the four virtues the authority of the States was to be based on.

www.eerstekamer.nl

Open Monumenten / Centrum

Tweede Kamer der Staten Generaal

Ingang via
Binnenhof 22
Za 10.00 – 16.00u

4

Informatie Information

Zaterdag
Ingang Tweede Kamer,
Lange Poten 4

Het bezoek zal geleid worden door de Tweede Kamer naar de Eerste Kamer om door te steken naar het Ministerie van Algemene Zaken en aansluitend de Grafelijke Zalen te bezoeken

Saturday
No disabled access

Entrance Tweede Kamer,
Lange Poten 4

De Tweede Kamer zit in een gebouwencomplex waarin onder andere zijn opgenomen het vroegere Hotel Central en twee voormalige ministeries: Justitie en Koloniën. In de Oude Zaal, de voormalige Balzaal van Willem v, werd tot 1992 vergaderd. Sindsdien vergadert de Tweede Kamer in een nieuw gebouw ontworpen door Pi de Bruijn. Het ministerie van Justitie aan het Plein is ontworpen door architect C.P. Peters en werd gebouwd tussen 1876 en 1883. In de Handelingenkamer is veel giet -en smeedijzer verwerkt. Deze materialen konden gedurende de 19de eeuw nog niet in Nederland worden gemaakt en werden daarom vanuit Engeland verscheept. Er zijn diverse kleine drakenkoppen in de kamer aangebracht en er is gebruik gemaakt van een oosters kleurenpalet. De exotisch decoratie gaf het ministeriële gebouw de nodige status. In deze ruimte worden vergaderstukken opgeslagen, de 'Handelingen'. 'Handelingen' zijn woordelijke verslagen van vergaderingen van de Eerste en Tweede Kamer.

The House of Representatives is situated in a building complex which includes the former Hotel Central and two former ministries: Justice and Colonies. Until 1992, meetings were held in the Oude Zaal, the former Ballroom of William v. Since then, the House of Representatives meets in a new building, designed by Pi de Bruijn. The Ministry of Justice at the Plein in The Hague was designed by architect C.P. Peters and built between 1876 and 1883. A lot of cast iron and wrought iron has been incorporated into the Old Library (Handelingenkamer), including in the galleries and spiral staircase. It was not yet possible to manufacture these materials during the 19th century, so instead they were shipped from England. Several small dragon heads have been incorporated in the room, and an eastern colour palette was used. The exotic decoration provided the ministry building with some grandeur. This room houses the meeting documents (handelingen). 'Handelingen' are the verbatim reports of the meetings of the Senate and the House of Representatives.

www.tweedekamer.nl

5

Haagsche Kluis

Plein 20
Za 11.30 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Dit voormalig bankiershuis dateert uit 1900 is gebouwd in Art Nouveau-stijl naar ontwerp van de architect L. Simons voor de Joodse bankiers-firma H. Edersheim. De brede met natuursteen beklede gevel is rijk beeldhouwd in een door de architect vrij geïnterpreteerde Art Nouveau waarin tevens neogotische motieven zijn verwerkt. Voor de vensters van de eerste verdieping bevindt zich een balkon rustend op beeldhouwde consoles en natuurstenen balustrade, voorzien van drie versierde penanten. De houten voordeur is bekleed met decoratief koperbeslag. Het interieur met onder meer houten lambriseringen, paneeldeuren en stucplafonds is vrijwel ongeschonden in de oorspronkelijke toestand bewaard gebleven. Op het achterterrein bevindt zich een privé-synagoge. De monumentale schouw is in neorenaissancestijl uitgevoerd. De mooie beschilderingen van de koven van het plafond zijn van recente datum.

This former banker's house dates from 1900 and was built in Art Nouveau style to the design of architect L. Simons for the Jewish banking firm H. Edersheim. The wide façade is clad in natural stone and richly sculptured in an Art Nouveau style freely interpreted by the architect, which also includes neo-gothic designs. Resting on sculptured consoles, in front of the first-floor windows is a balcony with a natural stone balustrade with three decorated piers. The wooden front door is clad in decorative brass fittings. The interior, including wood panelling, panel doors, and stucco ceiling, has survived almost perfectly in its original state. There is a private synagogue on the grounds at the rear. The monumental chimney is completed in a neo-renaissance style. The beautiful paintings in the alcoves of the ceiling are recent.

www.haagschekluis.nl

Open Monumenten / Centrum

Kabinet van de Koning

Korte Vijverberg 3
Za 10.00 – 16.00u

6

De oorspronkelijke bewoners van dit statige pand behoorden eeuwenlang tot de invloedrijkste families van Den Haag. Opdrachtgever voor de bouw in 1635 was Reynier Pauw, lid van de Hoge Raad. Het huidige aanzien dankt het huis aan een verbouwing en vergroting in 1724 door Johan van Schuylenburgh. Vanaf 1838 werd het pand bewoond door de Staatsman Groen van Prinsterer. Sinds 1914 is het pand in gebruik als het Kabinet van de Koningin. De indeling van het huis is naar 18de-eeuws gebruik symmetrisch. De meest representatieve vertrekken bevinden zich op de bel-etage. Het interieur werd geheel afgewerkt in Lodewijk xvi-stijl. De linker voorkamer is het meest weelderig. De zes schilderijen beelden verhalen uit die aan de 'Metamorphosen' van Ovidius zijn ontleend.

For centuries, the original inhabitants of this stately residence were among the most influential families in The Hague. Reynier Pauw, who requested the residence to be built, was a member of the Supreme Court. The building's current prestige is mainly thanks to the rebuilding and extensions that took place in 1724 by Johan van Schuylenburgh. From 1838, the building housed statesman Groen van Prinsterer. Since 1914, the property has been used as the Queen's office (now King). The layout of the house is – in typical 18th century fashion – symmetric. The most interesting rooms are located on the first floor. The interior of these rooms was completely redesigned in a fashionable Louis xvi style. The front room on the left is the most luxurious. The six paintings depict stories that are derived from Ovid's Metamorphoses.

Informatie Information

Zaterdag
Niet toegankelijk voor
mindervaliden

Saturday
No disabled access

www.kabinetvandeconing.nl

7

Haags Historisch Museum

Korte Vijverberg 7
Za 12.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag
Rondleidingen met als
thema De Gouden Eeuw
in Den Haag

Saturday
Guided tours: The Golden
Age in The Hague

Dit monumentale pand is gebouwd in 1636 door Arent van 's-Gravesande, als clubgebouw van het Sint Sebastiaans Schuttersgilde. De Sebastiaansschutters hadden zich in de loop van de 16de eeuw ontwikkeld van een groep handboogschutters tot een zwaar bewapende burgerwacht. Voor de bouw van de Doelen werd de grond van hun schietbanen langs de Hofvijver verkocht. Het hoekpand, ook bekend als de Nieuwe Doelen, moest een waardige tegenhanger vormen van het nabijgelegen Mauritshuis. Het pand is gebouwd in de Hollands-classicistische stijl. De 17de-eeuwse bogen en zuilen in de hal, de 18de-eeuwse stucplafonds en de monumentale trap zijn bewaard gebleven. In 1795 werd het Sebastiaans Schuttersgilde ontbonden. Sinds 1986 is hier het Haags Historisch Museum gevestigd.

This monumental building was built in 1636 by Arent van 's-Gravesande as a club house for the Sint Sebastiaans Archery Guild. During the 16th century, the Sebastiaans archers evolved themselves from a group of archers into a heavily armed militia. In order to fund the costs of the Sebastiaansdoelen's construction, the terrain alongside the Hofvijver – on which their shooting ranges were located – had to be sold. The corner building, also known as the Nieuwe Doelen, had to form a worthy counterpart to the nearby located Mauritshuis. The property was built in the Dutch Classicist style. The 17th century arches and columns in the hall, the 18th century stucco ceilings, and monumental staircase have all been preserved. In 1795, the Sebastiaans Archery Guild was dissolved. Today, the building is used by the Hague Historical Museum.

www.haagshistorischmuseum.nl

Open Monumenten / Centrum

8

Heilige Antonius van Padua

Fluwelen Burgwal 45
Zo 13.00 – 17.00u

De kerk is gebouwd in 1984 als opvolger van een kerk aan de Prinsessegracht die tijdens de oorlog door een bombardement verloren was gegaan. De kerk is gebouwd door architect A. van Kranendonk. In het gebouw staan het zilveren altaar en de kandelaars van de oorspronkelijke kerk. Dit Haagse zilver, met zijn rijke uitstraling, staat in schril contrast met de sobere en moderne kerk. Op het altaar staat een naoorlogs beeld van de heilige Antonius van Padua (1195-1231) die sinds 1840 in Den Haag vereerd wordt. In de kerkzaal staat een neogotisch Maria-beeld dat de brand na het bombardement heeft overleefd. De geschiedenis van de kerk is verbonden met het Franse gezantschap dat sinds 1713 in Den Haag gevestigd is.

The church was built in 1984 to replace a Church on the Prinsessegracht, which had been destroyed in an air raid during the war. The church was built by architect A. van Kranendonk. The original church's silver altar and candlesticks are on display in the new church. The richness of this Hague silver really stands out in the sober, modern church. There is a post-war statue of Saint Anthony of Padua (1195-1231) on the altar, who has been venerated in The Hague since 1840. The church is also home to a Gothic revival statue of Mary, which survived the fire after the aerial bombing. The history of the church is connected to the French embassy, which has been located in The Hague since 1713.

www.ssvmne.org

9

Duits-Evangelische Kerk

Bleijenburg 5
Za 10.00 – 17.00u

Dit neogotisch kerkgebouw uit 1860-1861 is ontworpen door H. Wentzel uit Berlijn in opdracht van de Deutsche Evangelische Gemeinde. De voorgevel is opgenomen in de gevelrij van de straatwand. De gevel eindigt als een trapgevel met pinakelbekroningen. De bakstenen toren heeft een vierkante onderbouw met op elke hoek pinakels. In de achthoekige bovenbouw zijn galmgaten opgenomen met hardstenen neogotische omlijstingen. De torenspits is van voorzien een gotisch ornament in de vorm van een bloem. De ingangspartij heeft een deur met rijk siersmeedwerk. Het portaal wordt bekroond door een driehoekig gevellement. In de rechter-zijgevel zijn drie hoge neogotische spitsboogvensters. Het interieur is in de vrij zeldzame studeerkerk uitgevoerd. De houten ribgewelven en de bladkapitelen zijn gestuukt. De neogotische inventaris is grotendeels bewaard gebleven.

This neo-gothic church dates back to 1860/1861 and was designed by H. Wentzel from Berlin. It was commissioned by the Deutsche Evangelische Gemeinde (German Evangelical Congregation). The church has been incorporated into the street wall. The top of the front wall consists of a stepped gable that is crowned by pinnacles. The church's brick tower has a square substructure with pinnacles on each corner. The belfry windows have been incorporated into the octagonal superstructure, and are framed by neo-Gothic bluestone. The spire is covered by a Gothic ornament in the shape of a flower. The entrance door is decorated with rich ornamental ironwork, and the portal is rounded off with a triangular cladding element. There are three tall neo-Gothic windows in the wall on the right-hand side. The interior is decorated in a rare neo-Gothic style. The wooden ribbed vaults and leaf capitals are done in a stucco style.

BIOSCOPEN CINEMAS

In de jaren vijftig van de vorige eeuw telde Den Haag ruim vijftientwintig bioscooptheaters. Het aanbod was enorm. Elke bioscoop had zijn eigen sfeer. Naar de theaters in de Boekhorststraat ging men bijvoorbeeld om een actiefilm te zien, naar Capitol of Rembrandt om van een Duitse schlager voorstelling te genieten. In de zomer koos je voor een voorstelling in het luxueuze Kurhaus. Wanneer men naar de bioscoop ging kleepte men zich speciaal voor de gelegenheid. Een bezoek aan een bioscoop was een echt avondje uit.

During the fifties of the previous century, The Hague had over twenty-five movie theatres. The range was huge. Every cinema had its own style. People went to the theatres in the Boekhorststraat to watch an action film, for instance, and to Capitol or Rembrandt to enjoy a German schlager show. In summer you would choose a show in the luxurious Kurhaus. When people went to the cinema, they dressed for the occasion. A visit to the cinema was a real night out.

10

Museum Meermanno

Huis van het Boek

Prinsessegracht 30

Za 11.00 – 17.00u

Zo 11.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag & zondag
12.00 tot 16.00u bezoekers
kunnen zelf een afdruk
maken van een Haags Art
Nouveau-uitgeversmerk
van K.P.C. de Bazel. Dit
uitgeversmerk werd in 1913
ontworpen door De Bazel
voor de eerste Nederlandse
private press, de Zilverdistel
van Jean François van Royen
in Den Haag.

Saturday & Sunday
12am to 4pm
visitors can make a print of
an art nouveau publisher
brand from K.P.C. the Basel.
This publisher brand was
designed in 1913 by De Bazel
for the first Dutch private
press, the Silver Thistle from
Jean François van Royen in
The Hague.

Deze patriciërs woning werd in 1712
gebouwd. Na de dood van de laatste
bewoner in 1848, Baron van Westreenen,
werd het een museum voor diens col-
lectie boeken en handschriften. Hierbij
werd de verzameling van zijn neef
J. Meerman gevoegd. In zijn testament
vermaakte hij het huis en biblio-
theek aan de Staat der Nederlan-
den. In het testament was bepaald
dat op de voorgevel van het huis
duidelijk het opschrift Museum
Meermanno-Westreenianum moest
prijken. Op de parterre behielden de
vertrekken grotendeels hun 18de-
eeuwse aankleding. In 1866 werden de
gang en twee vertrekken aan de ach-
terzijde op de verdieping tot één zaal
met cassetteplafond samengevoegd.
Het grootste deel van de huidige
inventaris dateert nog uit de 19^{de}
eeuw. De wanden van de zalen op de
bel-etage zijn beplakt met 18de-eeuws
handbedrukt papierbehang.

After the death of its final owner
Baron van Westreenen in 1848, the
building became a museum for the
display of his collection of books and
manuscripts. Also included in the
collection were the collections of his
cousin J. Meerman. In his testament
he bequeathed the residence, and the
attached library, to the State of the
Netherlands. The will stipulated that
the front of the house should clearly
be labelled 'Museum Meermanno-
Westreenianum'. On the ground
floor, the rooms largely retained their
18th century furnishings. In 1866, the
corridor and the two rooms at the
back were merged into a room with
a coffered ceiling. The majority of the
current furniture dates back to the 19th
century. The walls of the rooms on the
first floor are covered with 18th century
hand printed wallpaper.

www.meermanno.nl

Open Monumenten / Centrum

11

Sociëteit De Vereeniging

Kazernestraat 38b

Za 11.00 – 16.00u

Zo 12.00 – 16.00u

De sociëteit De Vereeniging is opge-
richt op 1 mei 1851. Ze was bedoeld
voor vertegenwoordigers van de
gegoede burgerij. De sociëteit is
gehuisvest in het voormalige huis
Welgelegen. Het complex bestaande
uit een lustplaats, huis en erf is – twee
jaar na de oprichting van De Vereeni-
ging – gekocht van koning Willem I.
Kort daarop vond een verbouwing
plaats. Voor de bouw van de sociëteits-
zaal in 1871 werd een aantal kleinere
kamers uitgebroken. De sociëteitszaal
is rijk gedecoreerd in een eclectische
stijl waarbij de wanden en het plafond
bedekt zijn met ornamentale en figu-
ratieve schilderijen. In de architectonische geleding van de
wanden tekent zich duidelijk de verho-
ging van 1885 af. De schilderijen zijn
met sjablonen tussen de gemarmerde
zuilen aangebracht. Zij tonen fijn-
zinnig barokke voorstellingen die op
de muurdecoraties van het in 79 na
Christus onder de as van de Vesuvius
bedolven Pompei zijn geïnspireerd.

Sociëteit De Vereeniging is housed
in the former Welgelegen house. The
building was purchased by this social
club two years after it was founded
in 1853. The club bought the complex
– consisting of an idyllic area, a home,
and a yard – from King Willem I. Short-
ly thereafter, rebuilding took place. In
order to be able to construct a meet-
ing room for the club in 1871, several
smaller rooms had to be demolished.
The meeting room is decorated in an
eclectic style, in which the walls and
the ceiling are covered with ornamen-
tal and figurative paintings. In the architectionic sections of the
walls, one can still clearly see the
elevation that occurred in 1885. The
paintings were stencilled onto the
walls in-between the marble pillars.
They depict elegant Baroque figures
that are based on wall decorations in
Pompeii.

www.societeitdevereniging.nl

12

's-Gravenhaagsche Stadsrijschool

Kazernestraat 50
Za 11.00 – 17.00u

Het hoekhuis bij de Stadsrijschool was oorspronkelijk een 18de-eeuws koetshuis dat bij het huis 'Huguetaan' aan het Lange Voorhout hoorde en in de loop der eeuwen sterk is gewijzigd. In 1806 gaf Lodewijk Napoleon opdracht om aan dit hoekhuis een burgerrijschool te bouwen. Bij zijn vertrek schonk Lodewijk Napoleon de rijschool aan de stad. Het is het oudste manegegebouw van Nederland. De manege zelf is een rechthoekige hoge ruimte met oorspronkelijk een houten bekapping, die in 1884 vervangen werd door een moderne ijzeren overkapping bestaande uit Polonceauspanen. Bij deze constructie worden de krachten van het dakgewicht overgebracht via een netwerk van ijzeren stangen. Aan de korte zijde bevindt zich een met glas afgesloten tribune in neoclassicistische stijl. Aan de lange zijde zijn de stallen.

The corner house at the Stadsrijschool was originally an 18th century coach house belonging to the 'Huguetaan' house on the Lange Voorhout and has undergone significant changes over the centuries. In 1806, Louis Napoleon ordered a non-military horse-riding school to be built adjacent to this corner house. When he left, Louis Napoleon gifted the riding school to the city. It is the oldest riding stable in the Netherlands. The riding stable itself is a high, rectangular space. It originally had a wooden roof, which was replaced with a modern iron roof consisting of a polonceau frame in 1884. This construction transfers the force of the roof's weight via a network of iron rods. At the front, there is a stand in neo-classical style enclosed in glass. The stables are on the long side.

Centrum / Open Monumenten

Open Monumenten / Centrum

13

Rusthof

Parkstraat 41 t/m 61
Za 10.30 – 16.00u

De Rusthof werd in 1831 gesticht. Het was oorspronkelijk bestemd voor rustende hervormde minder vermogende vrouwen. Het hofje oogt aan de straatkant zeer bescheiden. Achter de entree loopt een lange gang tussen de huizen door naar de binnentuin waarin zeer oude perenbomen groeien. Aan de overzijde van de tuin staat het gebouw (nr. 45) waar in 1842 de eerste acht woningen werden ondergebracht. Dit gebouw stond later bekend als de 'lange gang', vanwege de over de hele lengte van het huis lopende gang langs de achtergevel. In 1849 werd de Rusthof uitgebreid met een tweede blok van vier huisjes (nummers 47-53). Op nr. 43 was tot 1930 een naaischool gevestigd, deze was bestemd voor (dienst)meisjes vanaf 12 jaar. Bij recente verbouwingen is de 'lange gang' bij de woningen gevoegd. In tegenstelling tot de andere liefdadigheidshofjes vertonen de woningen onderling een grote diversiteit.

The Rusthof was founded in 1831 by Mrs Elisabeth Groen van Prinsterer-van den Hoop. It was originally intended as a home for retired and less affluent Protestant women. When viewed from the street, this almshouse looks rather unpretentious compared to other almshouses in the city. Behind the entrance door is a long hallway that connects the houses with the almshouse. Along the hallway old pear trees grow. On the other side of the garden is the building (no 45) that housed the first eight dwellings in 1842. This building later became known as the 'Lange Gang' (Long Hallway). It was named after the passage running along the entire length of the building. A second block of four houses (no. 47-53) was built in 1849. During recent renovations, the 'Lange Gang' was attached to the houses. In comparison with other charitable institutions, the dwellings show a considerable diversity.

14

Jacobus de Meerdere Kerk

Parkstraat 65A

Za 11.00 – 16.00u

Zo 13.00 – 16.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag
12.00 en 14.00u
orgelconcerten door
kerkmusicus Jos Laus

Labyrinth op kerkplein:
uitleg en zingeving

Eens per uur rondleidingen

Tentoonstelling in kapel van
paramenten en penningen

Bezichtiging van koorzolder

Saturday & Sunday
12.00am and 2.00pm
organ concerts

Guided tours

Deze neogotische kerk met haar 91 meter hoge toren is gebouwd door architect P.J.H. Cuypers in 1875-1878. Het is het enige bouwwerk van deze beroemde bouwmeester in Den Haag. Cuypers liet zich hier niet alleen inspireren door de vroege, klassieke Franse gotiek, maar ook door de late gotiek van het Rijnland.

De kerk werd met het interieur ontworpen als 'Gesamtkunstwerk': de polychromie, de beglazing, de tegelvloeren, de heiligenbeelden en het meubilair zijn uitgevoerd naar Cuypers' zijn atelier. De gebrandschilderde ramen en het kleurige interieur verkeren nog vrijwel in de oorspronkelijke staat en geven een goede indruk van het kerkinterieur zoals men dat ten tijde van de neogotiek als ideaal zag.

Het orgel uit 1890 is gebouwd door orgelbouwer Adema uit Amsterdam. Het is later diverse keren uitgebreid door de beroemde orgelbouwer Maarschalkerweerd.

Op het voorplein is tijdens een restauratie de oorspronkelijke tegelmozaïekvloer met labyrint weer teruggebracht.

This neo-Gothic church, with its 91-meter tall tower, was built between 1875 and 1878 by architect P.J.H. Cuypers. It is the only construction built in The Hague by this famous master architect. Cuypers was not only inspired by early classical French gothic, but also by late Rijnland gothic. The church and its interior were designed as a 'Gesamtkunstwerk'; the polychrome elements, glazing, tile floors, statues of saints, and furniture were all designed by Cuypers at his studio. The stained-glass windows and the colourful interior remain pretty much in their original state. They give a good impression of the ideal church interior, as it was seen during the height of Gothic revival. The organ, dating from 1890, was constructed by organ builder Adema from Amsterdam. It was later updated several times by the famous organ builder Maarschalkerweerd. During a restoration of the forecourt, the original labyrinth-style mosaic floor was restored.

www.rkdenhaag.nl

Open Monumenten / Centrum

15

Kloosterkerk

Lange Voorhout 2

Za 12.00 – 17.00u

Zo 12.00 – 16.00u

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Tentoonstelling van oude
familiebijbels, huwelijksbijbels,
kanselbijbels en geschriften

Zaterdag
13.00 tot 16.00u muziek
12.30, 13.30, 14.30, 15.30,
16.30u rondleidingen

Zondag
14.00 tot 15.00u muziek
12.30, 13.30, 14.30, 15.30u
rondleidingen

Saturday & Sunday
Several musical
performances

Exhibitions of old bibles

Guided tours

Deze laatgotische kerk uit 1400 bestaat uit twee haaks op de Parkstraat staande schepen: een noordelijk schip met naar het oosten een vijfhoekige koorsluiting, en een zuidelijk schip met in het oosten een rechthoekige koorsluiting (de Apostelkapel). Aan de zijde van het Lange Voorhout bevinden zich drie even hoge dwarskapellen en een koor. Deze dwarskapellen zijn omstreeks 1540 toegevoegd. De kerk diende vóór de Reformatie als kloosterkerk voor de Dominicaner paters. In 1588 werd de kerk een paardenstal en in 1589 werd zij ingericht als kanongietterij voor de Staten van Holland en West-Friesland. De kerk was toen ook opslagplaats voor munitie. In 1617 werd het gebouw door de contraremonstranten weer in gebruik genomen als kerk. In een kapel bij het koor bevinden zich een gebrandschilderd Apostelraam van de Haagse glazenier L. Asperslagh en een mozaïek van J. Thorn Prikker met een voorstelling van het Laatste Avondmaal uit 1925.

This late-Gothic church built in 1400 and consisting of two hooked naves is located next to the Parkstraat: a northern nave with a pentagonal apse facing the east, and a southern nave with a rectangular apse on the east side. The side facing the Lange Voorhout consists of three chapels and a choir. The chapels were built around 1540. Before the church's reformation, it served as an abbey for the Dominican priests. In 1588, the church was used for stabling horses and in 1589 it was remodelled as a canon foundry for the States of Holland and West-Friesland. Furthermore, it was used as a storage place for ammunition. In 1617, the building was once again used as a church, this time by Counter-Remonstrates. In one of the chapels near the choir there is a stained glass Apostle window created by L. Asperslagh, as well as a mosaic created in 1925 by J. Thorn Prikker depicting the Last Supper.

www.kloosterkerk.nl

16

Algemene Rekenkamer

Lange Voorhout 8
Za 10.00 – 16.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie

Zaterdag
Het pand is beperkt
toegankelijk voor
mindervaliden

Presentaties over de
werkzaamheden van de
Algemene Rekenkamer

Rondleidingen over Aldo van
Eyck. Vooraf aanmelden bij
voorlichting@rekenkamer.nl

Saturday
Limited disabled access

De eerste Hollandse Rekenkamer werd in 1447 opgericht in Den Haag. Deze bestond uit twee rekenmeesters en een auditeur. De Algemene Rekenkamer kijkt of de Rijksoverheid en de daarmee verbonden instellingen rechtmatig, doelmatig, doeltreffend en integer functioneren. Vanaf 1868 is het kantoor van de Algemene Rekenkamer gevestigd op het Lange Voorhout 8 in een complex van gebouwen waarvan de oorsprong teruggaat tot de 14de eeuw. Tot en met de eerste verdieping dateert de voorgevel uit de 17de eeuw. De rest van de gevel stamt uit de 18de eeuw. Na verschillende uitbreidingen werd in 1997 een gebouw toegevoegd, naar een ontwerp van Aldo van Eyck. Dit was zijn laatste project. Deze nieuwbouw is vanaf het Lange Voorhout niet te zien, wel vanaf de Kazernestraat.

The first Dutch Court of Audit was founded in 1447 in The Hague. At the time, it consisted of two financial experts and one auditor. Since 1868, the office of the Netherlands Court of Audit has been located on the Lange Voorhout 8, in a complex of buildings originating from the 14th century. The ground floor and first floor walls date from the 17th century. All the other walls are from the 18th century. After several extensions, a building designed by Aldo van Eyck was added in 1997. It was his final project. This new building is not visible from the Lange Voorhout, but can be seen from the Kazernestraat. The Netherlands Court of Audit checks whether the central government and its institutions function in a legal, appropriate, efficient, and incorruptible manner.

www.rekenkamer.nl

Open Monumenten / Centrum

17

Pulchri Studio

Lange Voorhout 15
Za 12.00 – 17.00u
Zo 12.00 – 17.00u

Dit voormalige woonhuis bestaat uit meerdere panden die in de 17de en 18de eeuw zijn samengevoegd en uitgebreid. Rond 1760 werd op de begane grond de balzaal met antichambre toegevoegd, rijksversierd in Louis xv-stijl (rococo). Het is een van de grootste 18de-eeuwse zalen in een Nederlands woonhuis. In 1898 werd het pand aangekocht door het Schilderkundig Genootschap Pulchri Studio. Tegelijkertijd werd het achterliggende perceel met een koetshuis en stallen aan de Hoge Nieuwstraat verworven. Deze bebouwing werd afgebroken om plaats te maken voor een tentoonstellingsgebouw. In de nieuwbouw, die met de bestaande bouw werd geïntegreerd door middel van een verbindingsgang met trappenhuis, waren oorspronkelijk vier kunstzalen ondergebracht. Tijdens een verbouwing in 1914 zijn twee zalen gekoppeld tot één ruimte (de zogenoemde vierkante zaal nu Hardenbergsaal).

This former residence is made up of several properties that were combined and expanded during the 17th and 18th century. The ballroom on the ground floor was added around 1760. Richly decorated in Louis xv style, it is one of the largest 18th century rooms in a Dutch residence. In 1898, the Pulchri Studio Artists' Society moved into the building. The rear lot, with a coach house and stables, along the Hoge Nieuwstraat was also purchased. These sections were later demolished to make room for an exhibition hall. In the newly built sections (which were combined with the existing building by means of a connecting hallway with a staircase) four art galleries were built. A renovation in 1914 combined two of these galleries into one (the 'square' room).

Informatie

Zaterdag & zondag
13.00 tot 15.00u doorlopend
korte rondleidingen

Saturday & Sunday
From 1.00pm guided tours

www.pulchri.nl

SCHEVENINGEN-BAD SCHEVENINGEN-BAD

In 1822 richt Jacob Pronk het eerste badhuis van Scheveningen op. Zo werd Scheveningen de eerste badplaats van Nederland. Tien jaar later werd dit eerste badhuis vervangen door het stedelijk badhuis Grand Hôtel des Bains, dat een groot succes werd. Het zou leiden tot een uitbreiding met hotelkamers en het uiteindelijke Kurhaus dat in 1885 opende. De grandeur van de Belgische en Franse badplaatsen diende als voorbeeld, waardoor entertainment ook in Scheveningen een belangrijke rol ging spelen. Het Kurhaus werd een podium voor chique galadiners, opera, toneel en concerten.

In 1822, Jacob Pronk established the first bath house of Scheveningen. This is how Scheveningen became the first bathing resort of the Netherlands. Ten years later, this first bath house was replaced by the city bath house Grand Hôtel des Bains, which was a huge success. This would lead to an expansion with hotel rooms and finally the Kurhaus, which opened in 1885. The grandeur of Belgian and French bathing resorts were an example, so entertainment became important in Scheveningen too. The Kurhaus became a stage for elegant gala dinners, opera, theatre, and concerts.

Open Monumenten / Centrum

18

Hotel des Indes

Lange Voorhout 56
Zo 11.00 – 15.00u

Het gebouw dateert uit 1858 en is gebouwd naar ontwerp van A. Roodenburg als stadspaleis voor Willem D.A.M. Baron van Bienen. Het gebouw in Lodewijk xvi-stijl kreeg in 1881 de functie van hotel. Hotel Des Indes is één van de oudste hotels in Den Haag. Sinds de opening biedt dit hotel onderdak aan bijzondere reizigers: koningen, keizers, staatslieden, kunstenaars, geleerden en oud-Indiëgangers. Met de gekozen naam, 'Des Indes', mikte de directie bewust op gasten uit Nederlands-Indië. Om diezelfde reden werd boven de ingangspartij het wapen van Batavia aangebracht. In 1902 onderging het interieur ingrijpende wijzigingen: de koetspoort werd als vestibule ingericht en de open binnenplaats overdekt. Hier bevindt zich nu de Palmenhal. In 1931 werd na een brand besloten om tegelijk met de herstelwerkzaamheden een extra verdieping toe te voegen. Dankzij een fraaie samenvoeging van oude en nieuwe elementen bezit het interieur nog steeds de allure van weleer.

This former town manor was built in 1858 for Willem D.A.M. Baron van Bienen and was based on a design by A. Roodenburg. In 1881, the Louis XVI-style building was turned into a hotel. The Hotel Des Indes is one of the oldest hotels in the city. Since its foundation, the hotel offers shelter to peculiar travellers: kings, emperors, statesmen, artists, scholars, and former emigrants who lived in the Dutch East Indies. For that same reason, the Batavia coat of arms was placed above the entranceway. In 1902, the interior of the hotel underwent substantial changes: the coach entryway was remodelled into a vestibule and the open courtyard was covered. When a fire broke out in 1931, as a result of which many renovations had to take place, it was decided that another floor had to be built. Thanks to the joining together of older and newer elements, the building retains the allure of yesteryear.

Informatie Information

Zondag
Rondleidingen

Sunday
Guided tours

www.hoteldesindes.nl

19

Voormalige Amerikaanse ambassade

Lange Voorhout 102,
Korte Voorhout 2
Za 10.00 – 17.00u
Zo 10.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Het gebouw is te bezoeken
door middel van een
rondleiding

Saturday & Sunday
Guided tours

De voormalige Amerikaanse ambassade is gesitueerd aan het Lange- en Korte Voorhout op de locatie van het hotel Paulez, dat bij een bombardement in 1945 werd verwoest. De ambassade is tussen 1957 en 1959 gebouwd, naar ontwerp van de Amerikaanse architect Marcel Breuer. De bouwmassa sluit aan bij de omgeving, maar het gebouw heeft echter een moderne, abstracte gevel die in sterk contrast staat met de overige bebouwing. De ruimtelijke opzet van het gebouwencomplex bestaat uit twee haaks op elkaar staande vleugels die verbonden zijn door een transparant tussenlid. De maximale hoogte is afgestemd op de goothoogte van de tegenoverliggende Koninklijke Schouwburg. De gevels zijn bekleed met lichtgrijze Muschelkalksteen. Kenmerkend is het patroon van trapeziumvormige vensters. In het interieur heeft Breuer speciale aandacht geschonken aan de afwerkingen van de centrale ruimten, zoals de entreehallen en de trappenhuizen.

The former American embassy is situated on the corner of Lange- and Korte Voorhout at the location of the hotel Paulez, which was destroyed in a bombing in 1945. The embassy was built between 1957 and 1959, designed by the American architect Marcel Breuer. The building mass is in keeping with the surroundings, but the building has a modern, abstract façade that contrasts with the other buildings. The spatial layout of the building complex consists of two perpendicular wings connected by a transparent intermediate member. The maximum height is adjusted to the gutter height of the opposite Koninklijke Schouwburg. The facades are covered with light gray Muschelkalksteen. Characteristic is the pattern of trapezoidal windows. In the interior, Breuer paid special attention to the finishes of the central areas, such as the entrance halls and stairwells.

www.onzeambassade.nl

Open Monumenten / Centrum

20

Raad voor de Rechtspraak

Kneuterdijk 1
Za 11.00 – 16.00u

Informatie Information

Zaterdag
Toegang tot de begane
grond en een deel van de
kelder

Saturday
Only the ground floor and
basement are open for the
public

Het forse hoekpand is tussen 1920-1924 gebouwd als kantoor voor de Nederlandsche Handelsmaatschappij. Het ontwerp van het in neorenaissance-stijl uitgevoerde gebouw is van de gebroeders Van Nieuwerkerken, die teruggegrepen naar traditionele bouwstijlen. Het interieur bevat onder meer een vestibule met trap en een imposante lokethal, alles uitgevoerd in marmer en kostbare houtsoorten in neo-Lodewijk xiv-stijl. In de hal is de marmeren vloer in het midden deels vervangen door een beloopbare glazen vloer. Marmer is ook toegepast bij de onderste delen van de pijlers en de zuilen met hun Korinthische kapitelen rond de lokethal. De wanden zijn witgepleisterd en het stucwerk heeft neo-Lodewijk xiv kenmerken. Het trappenhuis bezit eveneens gepleisterde wanden en stucversieringen in deze stijl, die ook is gebruikt voor de balusterleuning van de trap. Bij de ingang bevindt zich een diensttrappenhuis dat niet onderdoet voor het hoofdtrappenhuis. Het pand geeft een goed beeld van de rijke uitmonstering van een kantoor uit die tijd.

This office was built between 1920 for the Nederlandsche Handelsmaatschappij (Netherlands Trading Society). The neo-Renaissance style building was designed by the brothers Van Nieuwerkerken, who revived traditional building styles and meticulous detailing. The stately main hall is preceded by an entrance hall from which the staircase can be accessed, everything finished in marble and precious woods in neo-Louis xiv style. In the hall, the marble floor has been partially replaced by a glass floor to allow light into the meeting room below. The stucco work shows neo-Louis xiv influences. At the entrance there is a 'service staircase', which is of the same high quality. The property gives a good picture of the rich decoration of an office of the time. Today the building accommodates the employees of the Council for the Judiciary, which promotes the interests of and represents the Dutch courts.

www.rechtspraak.nl

21

Raad van State

Paleis Kneuterdijk

Kneuterdijk 20

Za 10.00 – 16.30u

Zo 10.00 – 16.30u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zondag
13.30u lezing door dr. Hanna Klarenbeek, conservator van Paleis Het Loo. Gedurende de verbouwing van Paleis Het Loo in Apeldoorn, zijn diverse werken die daar normaliter te bewonderen zijn, 'on tour'. Ook in Paleis Kneuterdijk hangen schilderijen uit Paleis Het Loo.

11.00u muziek in de Gotische zaal

Sunday
Various musical performances in the Gothic Hall

Paleis Kneuterdijk, ook wel het 'Witte Paleisje' genoemd, is tussen 1720 en 1730 gebouwd als woning voor de adellijke familie Van Wassenauer Obdam naar ontwerp van Daniël Marot in Lodewijk XI-stijl. In 1816 is het aangekocht door Koning Willem I voor zijn zoon, de latere Koning Willem II. Deze liet onder andere de neoclassicistische balzaal bouwen. In 1840 voegde hij aan de achterzijde ook de Gotische zaal toe. Hier kwam zijn schilderijen-verzameling te hangen. Hij ontwierp de zaal zelf. Als voorbeeld diende de laatgotische hal van The Christ Church College in Oxford. Er verreesen nog meer zalen, galerijen en torens langs het Noordeinde, alles in gotische stijl. Dit schilderachtige geheel werd op de Gotische Zaal na, niet lang na 1879 gesloopt. Het is nu niet goed meer voor te stellen, maar achter het paleis bevond zich een compleet lustoord, met uitheemse dieren, oranje- en vruchtboomgaarden, vijvers, palmen en moestuinen. Sinds 1975 is hier de Raad van State gehuisvest.

This palace was built between 1720 and 1730 as a residence for the noble Van Wassenauer Obdam family. It was based on a Louis XI-style design by Daniël Marot. In 1816, it was purchased by King Willem I for his son Willem II (the future King). He asked for the neo-Classical ballroom to be built. In order to provide a fitting home for his collection of paintings, he built the Gothic Hall at the back of the building. He designed it all by himself, basing his design on the neo-Gothic hall of the Christ Church College in Oxford. Many more halls, galleries, and towers would be built along the Noordeinde (all in a Gothic style). However, shortly after 1879, most of these buildings were demolished. Only the Gothic Hall was left intact. Behind the palace there were once several gardens with exotic plants and animals, ponds and orchards. Since 1975 the 'Raad van State' has been housed here.

www.raadvanstate.nl

Open Monumenten / Centrum

22

Gevangenpoort

Buitenhof 33

Za 12.00 – 17.00u

Kort na 1370 werd het houten poortgebouw van het kasteel van de graven van Holland vervangen door een stenen poortgebouw. Vanaf het moment dat de poort ook als gevangenis werd gebruikt, noemde men deze Gevangenpoort. De cellen waren bedoeld om verdachten onder te brengen tijdens het proces. Zodra er een vonnis was geveld, werd dit in het openbaar uitgevoerd op het Groene Zoodje. Tussen 1517 en 1535 werd er een cellenblok aangebouwd. Onder de nieuwe uitbreiding werd de Pijnkelder gebouwd; hier werden de verdachten verhoord. Op de binnenplaats was de Treurkamer met daarboven de Kapel. In de Treurkamer brachten ter dood veroordeelden hun laatste nacht door. In 1828 verlieten de laatste gevangenen het gebouw. De Gevangenpoort is een van de weinige middeleeuwse gevangenissen in Nederland die gaaf bewaard is gebleven. Sinds 1882 is de Gevangenpoort ingericht als museum met oude straf- en martelwerktuigen.

Shortly after 1370, the wooden gatehouse that gave entrance to the castle of the Counts of Holland was replaced by a stone gatehouse. After the gatehouse started to be used as a prison, it was named the Gevangenpoort (Prisoner Gate). Criminals were accommodated here during their trials. Once a sentence was passed, it took place in public on the Groene Zoodje. Between 1517 and 1535, a cellblock was created. Beneath this new extension, the Pijnkelder (basement of pain) was built. Here, suspects would be interrogated. In the courtyard is the Treurkamer (Mourning Room) with a chapel right above it. Prisoners who were sentenced to death could spend their last night in the Treurkamer. In 1828, the last prisoners were removed from the building. The Gevangenpoort is one of the few medieval prisons in the Netherlands that remains wholly intact. In 1882, the Gevangenpoort became a museum.

Informatie Information

Zaterdag
Gedeeltelijk gratis toegang, de rest van het museum is enkel met een betaalde rondleiding te bezichtigen

Saturday
The courtyard will be open to visitors. The museum is not free of charge

www.gevangenpoort.nl

23

Centrum / Open Monumenten

Doopsgezinde Kerk

Paleisstraat 8
Za 12.00 – 17.00u

Informatie Information

Zaterdag
14.00 - 16.00u concert
van Chavanonkoor

Saturday
2.00pm - 4.00pm
choir concert

De Doopsgezinde Kerk is gebouwd in 1885-1886 naar ontwerp van architect Klaas Stoffels. Het gebouw is opgetrokken in neoromaanse trant, een zeldzaam voorbeeld van deze stijl in de kerkelijke bouwkunst. Kenmerken zijn het roosvenster in de voorgevel, de klimmende boogfriezen en de vensters met ronde bogen. Het gebogen houten plafond in de kerkzaal is een bijzonderheid, geïnspireerd op de late gotiek. In 1964 werd het interieur gemoderniseerd door architect Sjoerd Schamhart. De ingang aan de Paleisstraat werd toen dichtgemetseld. Bij de restauratie in 2002 zijn de kerkdeuren teruggeplaatst. Door de goede akoestiek wordt de kerkzaal veelvuldig gebruikt door muziekgezelschappen voor het geven van concerten.

This church was designed by architect K. Stoffels in a neo-Romanesque style and was built in 1885/1886. The windows have rounded arches, and the curved wooden ceiling is especially of note. In 1964, the church was renovated by architect Sjoerd Schamhart. During restorations in 2002, the church doors were placed in the main entrance, which had earlier been bricked up. The church hall is a welcome venue for concerts because of its fine acoustics. It is a rare example of a neo-Romanesque style that was used for church architecture.

www.paleiskerk.nl

Open Monumenten / Centrum

24

Waals Hervormde Gemeente

Noordeinde 25
Za 10.00 – 17.00u

De Waals-Hervormde Gemeente heeft een lange geschiedenis. Al sinds 1591 hield zij haar diensten in de oude kapel van Maria ten Hove op het Binnenhof. Toen Lodewijk Napoleon in 1806 het Binnenhof als residentie in gebruik nam, moest de kapel voor de katholieke eredienst worden ingericht en kregen de Waals-Hervormden een bijdrage voor de bouw van een nieuwe kerk aan het Noordeinde. Het sobere gebouw is een zaalkerk met rondboogramen en een gestuukt koefplafond. De herenbanken en preekstoel met doophek dateren uit de bouwtijd. Het orgel is in 1885 gebouwd door de beroemde Parijse orgelbouwer Aristide Cavaillé-Coll.

The Wallonian Reformed parish has a long and rich history. Starting in 1591, the parish held services in the old chapel of Maria ten Hove at the Binnenhof. When Louis Napoleon took up residence at the Binnenhof in 1806, the chapel had to be converted for the use of Catholic services. The Wallonian Reformed community received a contribution from the King for the construction of a new church on the Noordeinde. This sober building is a single-nave church with arched windows and a plastered coved ceiling. The pew boxes and pulpit, with baptistery-screen, date back to the period of construction. The organ was constructed in 1885 by the famous Parisian organ builder Aristide Cavaillé-Coll.

Informatie Information

Zaterdag
13.00u orgelconcert
door Casper de Jonge,
hoofdorganist van de Waals
Hervormde Kerk Den Haag

15.00u kooruitvoering door
kamerkoor Musica Sacra

Saturday
1.00pm organ concert by
Casper de Jonge

3.00pm chamber music choir
Musica Sacra

www.eglisereformeewallonnedelahaye.nl

25

Willibrordushuis Kapel Zusters der Liefde

Oude Molstraat 35

Za 13.00 – 16.30u

Zo 13.00 – 16.30u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Alleen de kapel is te
bezoeken

De kapel is niet toegankelijk
voor mindervaliden

Saturday & Sunday
Only the chapel is open to
the public

No disabled access

Dit omvangrijke complex strekt zich uit tot en met nummer 37. Gedeeltelijk dateert het uit de 17de eeuw, maar in de loop van de eeuwen werd het complex steeds veranderd. Hoogtepunt is een fraaie kapel uit 1928, ontworpen door Jos Duynstee. Deze kapel is met haar gebrandschilderde ramen, muurschilderingen en beelden een goed voorbeeld van kloosterarchitectuur uit de periode tussen de beide wereldoorlogen. Het bedevaartaltaar uit 1908 toont in het middenaltaar de Piëta, geflankeerd door rechts de boodschap van de Aartsengel Gabriël aan Maria en links het bezoek van Maria aan Elisabeth. Op de rechterzijvleugel is een afbeelding te zien van de ontkleding en geseling van Christus en links een scène van de bespotting en de kroning met de doornenkroon.

This enormous complex extends until building number 37 in this brochure. Parts of it date back to the 17th century. However, many changes were made to the buildings over the centuries. The highpoint of the complex is probably the chapel, designed by Jos Duynstee and built in 1928. This chapel is an excellent example of the well looked-after monastic architecture of the interwar period, with its stained-glass windows, statues, and murals. The pilgrimage altar, dating from 1908, portrays the Pieta on the central altar. It is flanked on the right side by the message of Archangel Gabriel and Mary, and the left side by a depiction of Mary's visit to Elizabeth. The right wing depicts an illustration of Jesus Christ being undressed and crucified. The left wing depicts his mockery and the placement of the crown of thorns.

www.willibrordushuis.nl

Open Monumenten / Centrum

26

Oud-Katholieke Kerk H.H.Jacobus en Augustinus

Juffrouw Idastraat 7

Za 10.00 – 17.00u

Zo 12.00 – 17.00u

Deze oorspronkelijke schuilkerk heeft een voor Nederland uitzonderlijk rijk interieur uit 1722. De hele kerk wordt overwelfd door een koof plafond voorzien van stucwerk. In het middenveld is de hemelvaart van Christus afgebeeld. Hij wordt omgeven door zijn twaalf apostelen met hun symbolen. Boven de altaarruimte, in de doopnis en boven het orgel zijn symbolische voorstellingen in stuc aangebracht die verwijzen naar de liturgie en de kerkmuziek. Het ontwerp is in de stijl van Daniël Marot. In het barokke hoogaltaar bevindt zich een schilderstuk van de Haagse schilder Mattheus Terwesten. Het stelt de 'Verheerlijking van Christus op de berg Thabor' voor. De schitterende preekstoel, de communiebank, het marmeren doopvont en het wijwaterbekken bij de ingangen zijn vervaardigd door Marots leerling Jan Baptist Xavery. Het orgel uit 1726 is gemaakt door de befaamde orgelbouwer Rudolph Garrels.

This building was originally a clandestine church built in 1722. It has an exceptionally rich plastered interior seldom seen in the Netherlands. Arched over the entire building is a caved plastered ceiling. The centre of the church depicts the ascension of Christ. He is surrounded by his twelve apostles, including their symbols. Above the altar, in the recess intended for baptisms and above the organ, scenes depict representations in stucco that refer to liturgy and church music. The design is in the style of Daniël Marot. The Baroque high altar displays a painting (by The Hague painter Mattheus Terwesten) portraying the Glorification of Christ on Mount Tabor. The magnificent pulpit, communion rail, marble baptismal font, and holy water basins were made by Marot's apprentice Jan Baptist Xavery. The organ was constructed by renowned organ builder Rudolph Garrels.

Informatie Information

Zaterdag
14.00u orgelconcert

Zondag
16.00u gezongen Vesper

Saturday
2.00pm organ concert

Sunday
4.00pm singing of Vesper

www.denhaag.okkn.nl

27

Het Nutshuis

Rivierismarkt 5
Za 10.00 – 17.00u

Informatie Information

Zaterdag
Rondleidingen

Saturday
Guided tours

Het pand op de hoek van de Rivierismarkt-Jan Hendrikstraat is als bankgebouw voor de Nutsspaarbank in 1919-1921 gebouwd. Het ontwerp is van de hand van de architecten S. de Clercq en E.F. Ehnle, uitgevoerd in een historiserende op de Hollandse renaissance en de Um 1800-Bewegung geïnspireerde architectuur. In het interieur zijn nog veel oorspronkelijke details bewaard gebleven. De hoofdstructuur van de centrale hal met omliggende ruimten is nog intact. Op de eerste verdieping bevindt zich de voormalige commissarissenzaal. Ook de kluis in de kelder is te bezichtigen.

Het Nutshuis is nu een multifunctioneel kantoorgebouw. Het biedt onderdak aan sociaal-maatschappelijke en culturele functies. De markante toren aan de Torenstraat is een replica van de oorspronkelijke toren. De monumentale hal is twee keer zo hoog geworden en vormt het hart van het gebouw. De centrale kluis wordt nu gebruikt als filmkluis.

The building on the corner of the Rivierismarkt and the Jan Hendrikstraat was built in 1919-1921 in order to function as a bank for the Nutsspaarbank. It was designed by architects S. de Clercq and E.F. Ehnle, and has a Dutch Renaissance and Um 1800-Bewegung inspired architecture. Many parts of the interior have been preserved. The main structure – the central hall and its surrounding rooms – remains completely intact. On the first floor, the former commissioner's room can be found. The vault in the cellar can also be seen.

Today, the Nutshuis is a multifunctional office building. It serves several social and cultural purposes. The striking tower along the Torenstraat was rebuilt during renovations. The monumental entrance hall was made twice as tall and forms the heart of the building. The central vault is now used as a film vault.

Centrum / Open Monumenten

Het Malieveld heeft zijn naam te danken aan sport en spel. Rond 1606 ontstond hier een maliebaan; malie was een verre voorloper van de huidige golfsport. Met een houten stok (een maille) moest een houten bal binnen een bepaald aantal slagen naar een doel worden geslagen. Vaak stond halverwege het veld een poortje waar de bal doorheen moest. Den Haag had het langste speelveld van Nederland: meer dan een kilometer lang. De populariteit van malie nam rond 1700 af. Het Malieveld werd vooral gebruikt voor kermissen, militaire defilé's en als militair oefenterrein.

The Malieveld received its name from sports and play. Around 1606, a 'maliebaan' was created here; malie or jeu de mail is a predecessor of the current croquet and golf games. A wooden ball must be hit to a goal within a certain number of hits with a wooden stick (a maille). A gate, which the ball needed to pass through, was often situated halfway on the field. The Hague had the longest playing field of the Netherlands: over a kilometre long. The popularity of jeu de mail declined around 1700. The Malieveld was mostly used for fairs, military parades, and military practice field.

28

Stadsklooster

Westeinde 101
Za 12.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Eind 18de eeuw lag hier het landgoed Swanesteyn. Het bezit bestaat uit een statig herenhuis, bijgebouwen en een grote tuin. In 1848 komt de Vincentius Vereniging in het bezit van het landgoed. Zij openden in 1849 hier de eerste katholieke school van Den Haag. Vanaf 1861 verzorgen de Broeders van Maastricht de onderwijsinhoudelijke taken. Ze nemen hun intrek in het landhuis dat vanaf dat moment als klooster in gebruik genomen wordt. De grote tuin van het landgoed wordt in de opvolgende jaren bebouwd met scholen voor diverse vormen van onderwijs. Een resterend gedeelte van de tuin vormt de oorsprong van de huidige kloostertuin. De nu nog bestaande vleugel van het klooster met de diverse kloosterruimten waaronder de kapel op de eerste verdieping, dateert uit de periode rond 1877. De latere aanbouw, de huidige R.K. basisschool St. Carolus is uit de periode 1890-1900.

At the end of the 18th century, the Swanesteyn family estate was located in this area. The property includes a stately manor, outhouses, and a large garden. In 1848, the estate was purchased by the Vincentius Vereniging. In 1849, they opened the first catholic school in The Hague in one of the buildings. From 1861, the Broeders van Maastricht (frc) arranged all the educational tasks. They moved into the manor, which from that moment on became a monastery. In the years following, schools offering various kinds of education were built in the large garden. The remaining part of that garden is the origin of the current monastery garden. The remaining wing with its several monastery rooms, including the chapel on the first floor, dates back to around 1877. The extension (currently the Roman Catholic Saint Carolus elementary school) that was built in later years was constructed during the period of 1890 until 1900.

www.stadskloosterwesteinde.nl

Open Monumenten / Centrum

29

Hooftshofje

Assendelftstraat 53-89
Za 10.00 – 17.00u

Het hofje is in 1754-1756 gebouwd uit een legaat van mevrouw Angenis Hooft. Het terrein waarop het hofje werd gesticht maakte deel uit van een grote kruidentuin die door groot plantenliefhebber Simon de Beaumont, secretaris van de Staten van Holland, was aangelegd. Het hofje bestaat uit drie vleugels om een binnenhof. De regentkamer is tijdens de laatste restauratie in oude luister hersteld. Het stucplafond in een laat-Lodewijk xiv-stijl, de fraai geprofileerde deuren, luiken en lambriseringen en de schouw met marmeren schoorsteenmantel geven de kamer een bijzondere allure. Boven de toegangspoort, die opvalt door een sierlijk gesneden kuifstuk in rococostijl, is het hoofd van Angenis Hooft afgebeeld, geflankeerd door het wapen en de achternaam van de eerste regenten. Het hofje wordt aan de achterzijde door een muur beëindigd, hierachter ligt nog een tweede tuin die bereikbaar is via een poortje.

This almshouse was built between 1754 and 1756 from a legacy left by Mrs. Angenis Hooft. The land on which the almshouse was built was part of a large herb garden, which was planted there by Simon de Beaumont, Secretary of the States of Holland (he was a big plant-lover). The complex comprises of three wings that surround an inner courtyard. During the most recent renovations, the regent's room was restored to its original lustre. The late Louis xiv-style stucco ceiling, ornate moulded doors, shutters, wainscoting, and the fireplace with its marble mantelpiece give the room a certain allure. Above the entrance gate (which draws attention with its decorative, rococo style carved moulding) is an image of the head of Angenis Hooft, flanked by the coat of arms and the surnames of the first regents. The almshouse is bordered on the rear side by a wall. Behind this wall a second garden can be reached via a small gate.

Informatie Information

Zaterdag
Bezichtiging Regentkamer

Rondleiding in de hof en tuinen

Saturday
Visits of the regent room

Guided tours

www.hooftshofje.nl

30

Hofje van Nieuwkoop

Warmoezierstraat 44-206

Za 9.00 – 17.00u

Zo 9.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag
Bezichtiging Regentenkamer

Saturday
Visit of the regent room

Dit hofje is één van de grootste hofjes in ons land. Het werd in 1662 gebouwd naar een ontwerp van bouwmeester Pieter Post. Het hofje is een uitgestrekt, rechthoekig complex met aan de lange zijden woonhuizen en aan de korte zijden het poortgebouw en het regentenhuis. Op de vier hoeken van het hofje staan verhoogde paviljoens. Het poortgebouw is aan de Prinsegrachtzijde rijk voorzien van beeldhouwwerk. Daarboven zijn engeltjes die een cartouche vasthouden, waarin de wapens van bouwheer De Bruijn van Buijtenwech en zijn vrouw zijn geschilderd. Aan een grootscheepse restauratie van het hofje is het huidige 17de-eeuwse aanzien te danken. Aan de oorspronkelijke indeling van de huisjes is niet veel veranderd. Pieter Post had het binnenterrein ingericht met bleekveldjes en sier- en nutstuinen en voorzien van een recht padenkruis. De tuin was na WOII volledig kaal. Bij de restauratie van het hofje (begin jaren 80 van de vorige eeuw) is de tuinaanleg zoveel mogelijk in de 17de-eeuwse geometrische tuin-stijl teruggebracht.

This almshouse is one of the largest in the Netherlands. It was built in 1662 and was based on a design by master builder Pieter Post. He designed the almshouse to be a long, rectangular complex with residences along the long sides of a courtyard, and a gatehouse and regent's home along the short sides. Raised pavilions were placed on the corners. On the side of the Prinsegracht, the gatehouse is decorated with several sculptures. Situated above the sculptures are angels holding cartouches that portray the coat of arms of founder De Bruijn van Buijtenwech and his wife. A large-scale restoration that took place in the 20th century is to thank for almshouse's current 17th century appearance. The old layout of the houses was not changed much. Pieter Post designed the inner courtyard with bleach fields, decorative gardens, and working gardens with a cross-shaped pathway. During the restoration, the garden was rebuilt as much as possible in a 17th century geometric garden style.

www.hofjevannieuwkoop.nl

Open Monumenten / Centrum

31

Hof van Wouw

Lange Beestenmarkt 49-85

Za 11.00 – 17.00u

Dit hofje, gesticht in 1647 door Cornelia van Wouw voor de huisvesting van alleenstaande vrouwen, is één van de mooiste Haagse Hofjes. De fraaie poort wordt bekroond door een gouden dennenappel, het symbool van gastvrijheid. Boven de poort prijkt een vrolijk gekleurde zwaan. Deze heeft een gouden bandje om zijn nek als teken dat de familie het recht had om zwanen te houden. De pomp in het midden van de tuin is ook gesierd met een zwaan. Het hofje biedt nog een verrassing: door een smal gangetje tussen de huisjes aan de achterzijde komt men in een tweede tuin, die nu de 'Tuin der Hesperiden' wordt genoemd. De naam van de tuin is ontleend aan de dochters van Atlas die de 'Hesperiden' werden genoemd. In hun tuin stond de levensboom waaraan gouden appels groeiden die de eeuwige jeugd schonken. De goudkleurige sinaasappels in de tuin verwijzen naar deze mythologische appels.

This almshouse, founded in 1647 by Cornelia van Wouw, was built to be a home for unmarried women. The magnificent gate is crowned with a pinecone – the symbol of hospitality. Above the gate, a brightly coloured swan can be seen. The swan has a golden collar around its neck, symbolising that the family had the right to keep swans in the area. The pump in the middle of the garden is also decorated with a swan embellishment. The almshouse includes an interesting surprise: through a narrow passageway between the houses on the rear end you will arrive into a second garden. This garden is called the Garden of Hesperides. The garden is named after the daughters of Atlas whose names were Hesperides. In their garden stood the tree of life, which bore golden apples that would grant eternal youth. The gold-coloured oranges in this garden refer to these mythological apples.

www.hofvanwouw.nl

32

Jenevermuseum van Kleef

Lange Beestenmarkt 109

Za 11.00 – 17.00u

Zo 14.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Beëindig uw bezoek met een
proefglaasje naar keuze

Ieder half uur worden er
rondleidingen gegeven

Saturday & Sunday
End your visit with a drink
sampler of your choice

Guided tours are given
every half hour

Van Kleef is het enige jenever- en likeurenhuis in Den Haag. Met traditioneel vakmanschap en natuurlijke ingrediënten worden ambacht, historie en kwaliteit bij elkaar gebracht in de vele Haagse Van Kleef distillaten.

In 1842 vestigde Van Kleef & Zoon, fabriek van fijne likeuren en bittere extracten, zich aan de Lange Beestenmarkt. In deze stoomdistilleerderij werden jenever en likeuren gestookt die in de naast gelegen slijterij verkocht werden.

De productietechnieken zijn sinds die tijd niet veranderd. De smaak van toen in het glas van nu. Het interieur van de oude stoomdistilleerderij is bewaard gebleven als museum. Alle apparatuur en machines dateren uit de 19de eeuw.

Van Kleef is the only gin and liqueur distillery in The Hague. With its traditional craftsmanship and natural ingredients trade, history and quality are brought together in the many Van Kleef distillates in The Hague.

In 1842, Van Kleef & Sons – manufacturer of fine liqueurs and bitter extracts – opened a distillery on the Lange Beestenmarkt. They made Dutch gin and liqueurs in this distillery, which were then sold in the adjacent shop.

The interiors of the old steam distillery have been preserved as a museum. All the equipment and machinery dates back to the 19th century. The preparation techniques have remained unchanged throughout the years. The taste has remained in the best traditions.

www.vankleef.eu

Open Monumenten / Centrum

33

Design Museum Dedel

Prinsegracht 15

Za 9.00 – 18.00u

Vermoedelijk bouwde Jacob van Campen, de beroemde architect van onder andere het Huygenshuis, Huis Dedel in 1642 voor Mr. Willem Dedel, griffier van de Hoge Raad. Het interieur van Huis Dedel werd geleidelijk aan steeds verfraaid, waardoor het stijlkenmerken uit verschillende periodes vertoont. Absoluut hoogtepunt is het 18de-eeuwse Rococo-stucwerk in het trappenhuis van de Italiaanse kunstenaar David Bueno. Vanaf 1909 was Antiquariaat Van Stockum in het pand gevestigd. Sinds 2017 is het huis in bezit van Stichting Huis Dedel. Op dit moment is voorafgaand aan de opening van het eigenlijke Design Museum Dedel een pop-up museum te bezoeken. Bij de restauratie en herbestemming blijven de schitterende historische elementen zorgvuldig bewaard en wordt alle moderne techniek, nodig voor het museum, vernuftig ingepast.

Jacob van Campen, the famous architect of the Huygenshuis, among others, probably built Huis Dedel for Mr. Willem Dedel, Registrar of the Supreme Court, in 1642. The interior of Huis Dedel was gradually embellished, resulting in the presence of aesthetic characteristics from different periods. The absolute highlight is the 18th century Rococo stucco in the staircase, by the Italian artist David Bueno. From 1909, Antiquariaat Van Stockum was located in the building. The house has been in the possession of Stichting Huis Dedel since 2017. Design Museum Dedel will open its doors mid 2019. The plans for restoration, from basement to ridge, are meticulously executed, whereby the beautiful historic elements are carefully preserved and all modern technology necessary for the museum is ingeniously fitted in.

Informatie Information

Zaterdag
Bezoek de tentoonstelling
90+90 Wim Crowwel en
Milton Glaser

Niet toegankelijk voor
mindervaliden

Saturday
Visit the exhibition
90+90 Wim Crowwel and
Milton Glaser

No disabled access

www.designmuseumdedel.nl

34

Emmaus

Prinsegracht 36
Za 11.00 – 16.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie
Information

Zaterdag
11.15, 12.15, 14.15 en 15.15u
rondleidingen

Kloostertuin is geopend

Saturday
11.15am, 12.15, 2.15 en
3.15pm guided tours

Cloister garden is open

Het oudste gedeelte van dit statige grachtenpand dateert uit het midden van de 17de eeuw. Er zijn in de loop der eeuwen steeds gedeelten aangebouwd. Het laatste is de kapel in 1905. De voorgevel is een uit rond 1800 daterende drielaagse lijstgevel op een souterrain. De achtergevel van het voorhuis is in de 19de eeuw voor een groot deel vernieuwd in een sobere baksteengotiek, echter zonder spitsbogen. Achter de voordeur met een rijk gedetailleerd bovenlicht in empirestijl bevindt zich een tamelijk brede, vierkante vestibule. De bel-etage kent in het algemeen een laat 19de-eeuwse sfeer met een deels vrij recente afwerking. In het begin van de 20ste eeuw was hier een klooster gevestigd. Hier woonden en werkten de 'Zusters van Liefde' ook wel de 'Zusters onder de bogen' genoemd. Een echt nonnenkamertje en de binnenkapel zijn nog aanwezig.

The oldest parts of this residence date back to the middle of the 17th century. The front wall of the building consists of a three-layered framed gable built on a basement. The rear side of the vestibule was for a great deal restored in the 19th century in a plain, brick Gothic style, however without the pointed arches. Behind the front door with its richly detailed empire-style skylight is a wide square vestibule. The first floor is characterised by its 19th century atmosphere, but includes fairly recent finishing. At the start of the 20th century a monastery was located here. The 'Zusters van Liefde' (Sisters of Love) lived here, also known as the 'Zusters onder de bogen' (Sisters under the Arches).

www.emmausdenhaag.nl

Open Monumenten / Centrum

Evangelisch-Lutherse Kerk

Lutherse Burgwal 9
Za 10.00 – 17.00u

35

Informatie
Information

Zaterdag
13.00u orgelkids

15.45u slotconcert Orgeldag
2019 door organist Sander
van den Houten

Saturday
1.00pm organ for kids
3.45pm organ concert

Deze zaalkerk uit 1759-1761 heeft een monumentale bakstenen voorgevel. De kerk is ontworpen door architect Pieter de Swart. Het dak is voorzien van een opvallend brede kroonlijst. Het recent geschilderde interieur bezit Ionische pilasters en heeft een koofplafond in Lodewijk xv-stijl. Bijzonder zijn de dooptuin, de hertogenbank en de koperen verlichtingskronen. Boven het gerestaureerde orgel, een beroemd werk van de orgelbouwer J.H.H. Bätz uit 1762, troont koning David met harp, geflankeerd door musicerende engelen. De zolder heeft een bijzondere kapconstructie met een overspanning van 17,8 meter.

This single-nave church from 1759-1761 has a monumental brick front wall. The church was designed by architect Pieter de Swart. Attached to the roof is a particularly wide cornice. The recently painted interior contains Ionic pilasters that are attached to the walls. The caved ceiling is in the style of Louis xv. Worthy of note are the baptismal garden, the duke's bench, and brass chandeliers. Situated above the restored organ (a famous organ built in 1762 by organ builder J.H.H. Bätz) sits King David with his harp. He is flanked by musical angels. The attic has an interesting roof construction of about 17.8 meters wide.

www.luthersekerk-denhaag.nl

36

Het Heilige Geesthofje

Paviljoensgracht 51-125
Za 10.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Dit schilderachtige hofje uit 1616 is het oudste hofje in Den Haag. Het werd gesticht door de 'Heilige Geestmeesters' van de Grote Kerk, die met de armenzorg waren belast. De huisjes zijn gebouwd in een vierkant rondom een binnentuin en geschakeld volgens een spiegelsymmetrisch schema. Ter plaatse van ieder paar voordeuren is het zadeldak doorbroken door een steekkap met trapgevel. In 1647 is de toegang verbouwd tot een poortgebouw waarin een regentenkamer werd opgenomen. Zeer bepalend voor de sfeer van de regentenkamer is het originele moer- en kinderbintenplafond en de 17de-eeuwse schouw. De hof tuin is zeer fraai aangelegd. Deze is verdeeld in vier grote vakken die omzoomd zijn door heggen en paden met authentieke oude straatsteentjes. Pronkstuk is de juttepeer, geplant in 1647, en dus even oud als het poortgebouw. Mogelijk is het de oudste perenboom in Nederland.

This picturesque courtyard from 1616 is the oldest of its kind in The Hague. It was founded by the 'Holy Spirits Masters' of the Grote Kerk, who were in charge of caring for the poor. The small houses were built in a square shape and were connected according to a mirror-symmetrical pattern. Above each pair of front doors, the gable roof is interrupted by a fronton with a stepped gable. In 1647, the entrance was converted into a gatehouse. A regent's room was located above the gate. The original exposed-beam ceiling and the 17th century fireplace play an important part in creating a peculiar atmosphere in the regent's room. The courtyard garden is divided into four large sections surrounded by hedges and pathways with authentic, old paving stones. The showpiece is the Jutte pear tree (a Dutch pear type) planted in 1647.

www.hetheiligegeesthofje.nl

Open Monumenten / Centrum

37

Vergadering van Gelovigen

Dunne Bierkade 16
Za 10.00 – 16.00u

Aan de Dunne Bierkade stonden vóór 1900 veel woningen en kantoren van vrachtschippers. Op nummer 16a was het kantoor van de Haagsche Stoomboot Maatschappij gevestigd. Voor deze firma is dit huis in 1884 verbouwd en ter rechterzijde werd een koetshuis met paardenstal ingericht. Hier ligt thans de entree naar de kerkzaal voor de bijeenkomsten van de 'Vergadering van gelovigen'. De kerk is in 1889 gebouwd door architect K. Stoffels en in 1912 vergroot door architect W. Verschoor, waarbij het drie meter lange doopbassin werd ingegraven in het midden van de zaal en de toegang naar de zaal van links naar rechts werd verplaatst.

Before 1900, many homes and offices of shipping companies' employees were located along the Dunne Bierkade. Number 16a was the main office of The Hague Steamboat Company. The company had the house renovated in 1884, adding a coach house and stables on the right side. This is currently the entranceway to the church hall that is used for the meetings of the 'Vergadering van gelovigen' (Gathering of the Faithful). The church was built in 1889 by architect K. Stoffels and was extended in 1912 by architect W. Verschoor. During this extension, a three-meter-long baptismal basin was dug into the centre of the hall. The entranceway was moved from the left side of the building to the right side.

www.vergaderingdenhaag.nl

38

Museumboot Hendrina Johanna

Steiger bij Bierkade 18b
Za 10.00 – 17.00u

Informatie Information

Zondag
*Het schip is niet toegankelijk
voor mindervaliden*

Antieke orgels

Sunday
*The ship does not have
disabled access*

Antique organs

De Hendrina Johanna is een van de weinig overgebleven Hagenaars/Wagenbruggers. Begin vorige eeuw maakte zeilschepen als museumboot Hendrina Johanna nog deel uit van het gewone stadsbeeld. Stenen, hout en kolen werden per schip vervoerd over de vele grachten die Den Haag toen rijk was. Niet alle zeilende vrachtschepen waren geschikt om de Haagse grachten te bevaren. Om de haakse bochten te kunnen nemen konden de schepen niet langer zijn dan 26 meter en niet breder dan 4,58 meter. Volledig aan die eisen dan kregen ze het predicaat Hagenaar.

The Hendrina Johanna is one of the few remaining Hagenaar/Wagenbrugger ships. It is hard to imagine now, but in the early 20th century, sailing ships like the museum boat Hendrina Johanna were still part of normal city life. Stone, wood and coal were all transported by ship through the many canals The Hague had back then. Not all sailing cargo vessels were suited for navigating The Hague canals. Because of the right-angle bends, ships had a maximum length of 26 metres and a maximum width of 4.58 metres. Only ships that met these requirements were named 'Hagenaars'.

Centrum / Open Monumenten

www.museumbootdenhaag.nl

OVERIGE SPORT OTHER SPORTS

Op deze plek
bevond zich tussen
circa 1500 en 1650
's lands eerste
tennisbaan
"de Caetsbaan"

Het Malieveld is overigens niet het oudste sportveld van Den Haag. Rond 1300 werden op de Kneuterdijk riddertoernooien gehouden. De allereerste tennisbaan van Nederland lag op het Binnenhof, achter de Ridderzaal. Rond 1500 heerste Filips de Schone over Holland en hij sloeg graag een balletje. Ongeveer 150 jaar maakte de tennisbaan deel uit van het Binnenhof, toen zorgde een verbouwing voor een einde aan het spelplezier. Een gedenksteen herinnert nog aan de sportieve geschiedenis van het politieke hart van Nederland.

The Malieveld is not the oldest sports field in The Hague. Around 1300, knights tournaments were held on the Kneuterdijk. The first tennis court of the Netherlands was on the Binnenhof, behind the Knight's Hall. Around 1500, Philip the Fair ruled Holland and liked to play tennis. The tennis court was part of the Binnenhof for about 150 years, until renovation work ended the fun. A memorial stone serves as a remembrance of the sporty history of the political heart of the Netherlands.

39

R.K. Kerk van de Heilige Martha

Hoefkade 623
Za 10.00 – 16.00u

Deze aan drie zijden vrijstaande kerk uit 1908/1909 is in neogotische stijl gebouwd naar een ontwerp van N. Molenaar sr. In 1924 zijn de eindtravee van het schip en de toren toegevoegd door zijn zoon N. Molenaar jr. Het interieur van de kerk is geïnspireerd op het schip van de Grote- of Sint Jacobskerk in Den Haag. De kerk heeft ruime zijkapellen met dwars gerichte houten tongewelven die aansluiten op de middenbeuk onder een tongewelf in de lengterichting van de kerk. De tongewelven zijn met decoratieve schilderijen versierd. In het interieur zijn o.a. schilderwerken van Alex Asperslagh (1929) te vinden. Tot de inventaris behoren een kalkstenen gebeeldhouwde kuip van de preekstoel, twee neogotische beelden van het Heilige Hart en Maria, en een kleine communiebank met rijk snijwerk in neobaroque trant uit de eerste helft van de 19de eeuw.

This three-sided freestanding church was built in a neo-Gothic style in 1908 and 1909. It was based on the design by N. Molenaar Sr. In 1924, his son N. Molenaar Jr., added the end bay of the nave and the tower. The interior of the church is inspired by the nave of the Grote of Sint-Jacobskerk in The Hague. The church consists of spacious side chapels with horizontal wooden barrel vaults that are connected to the nave along the length of the church. The barrel vaults are decorated with ornamental paintings. Among others, the interior of the building contains paintings by Alex Asperslagh (1929). The inventory includes a sculpted limestone pulpit basin, two neo-Gothic statues of the Sacred Heart and Mary, as well as a small communion rail with ample neo-Baroque style carvings that date back to the first half of the 19th century.

Centrum / Open Monumenten

Open Monumenten / Centrum

Koninklijke wachtkamer Den Haag HS

Perron 1 op station
Den Haag Holland Spoor
Za 10.00 – 17.00u
Zo 10.00 – 17.00u

Spoorwegarchitect D. Margadant ontwierp het station Hollands Spoor dat in 1893 feestelijk in gebruik werd genomen. Het station is in neorenaissancestijl opgetrokken. In de linkervleugel is het Koninklijk Paviljoen gevestigd. Het bestaat uit verschillende verblijfsruimten zoals de salonruimte, een tweetal kabinetten, een vestiaire voor de hofdames en een trappenportaal. Het historische meubilair is gemaakt door de firma Mutters in neo-Lodewijk xvi-stijl. Het monumentale trappenhuis is rijk gedecoreerd met kleurige elementen in marmer met bronzen sierhekken, sierlantaarns en glas-in-loodvensters. Bovenaan de staatsietrap is de schitterende hal beschilderd met mythologische figuren en voorzien van een mozaïekvloer. De evenwijdig aan het perron gelegen koninklijke wachtruimten bestaan uit drie door middel van bogen en halfzuilen gescheiden vertrekken met rondboogvensters. De koninklijke wachtkamer wordt door de NS nog steeds ter beschikking gesteld aan leden van de koninklijke familie.

Architect Dirk Margadant designed the Hollands Spoor station that was opened in 1893. He designed it in a Neo-Renaissance style. The left wing of the main building is the Royal Pavilion, consisting of the Royal Waiting Rooms, several salons and cabinets, a dressing room for the royal ladies, and a staircase. The neo-Louis xvi style furniture, made by the firm Mutters, has almost entirely been preserved. The monumental staircase is beautifully finished, with its colourful marble with bronze ornamental fences and lanterns, wall pillars with candelabra motifs and putti, painted ceilings and sidewalls, and stained-glass windows. At the top of the main staircase is a very richly, Neo-Renaissance style, decorated hall with polychrome attire, reliefs, partly gilded stucco, corbels with crowned women's heads, and a mosaic floor. The Royal Waiting Rooms, parallel to the high platform, consists of three rooms separated by arches and pilasters that are illuminated by arched windows.

Informatie Information

Zaterdag & zondag
10.00 - 17.00u elk kwartier
rondleidingen

*De wachtkamer is
niet toegankelijk voor
mindervaliden*

Saturday & Sunday
10.00am - 5.00pm every
15 minutes guided tours

*The waiting room is not
accessible for disabled
people*

41

Haags Openbaar Vervoermuseum

Parallelweg 224

Za 11.00 – 17.00u

Zo 11.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Thematische route over
beginjaren van de elektrische
tram in 1900, de Open
Tram naar Scheveningen, de
roemruchte Buitenlijn wagens
van de Gele Tram, en de
bekende PCC's uit de jaren '70
van de vorige eeuw

Saturday & Sunday
Thematic route

Het Haags Openbaar Vervoer Museum is gehuisvest in een oude tramremise naar ontwerp van A.A. Schadee. De bouw van het complex is vlot verlopen. De bouwwerkzaamheden gingen aan in mei 1906. In september van datzelfde jaar werd de remise al in gebruik genomen. Ooit remise Parallelweg genoemd, kreeg de remise toch de meeste bekendheid onder de naam Remise Frans Halsstraat. Van 1906 tot 1983 heeft de remise dienst gedaan voor de HTM. In 1983 is hij vervangen door de nieuwe remise aan de Meppelweg, de remise Zichtenburg. Vanaf dat moment zijn de historische trams hier gestald, nadat zij daarvoor jarenlang in de remise Lijsterbesstraat hadden vertoefd. In 1989 startte de verbouwing van de remise, om er een museum van te maken. Tijdens de tweede verbouwing in 2008 is achterstallig onderhoud weggewerkt, en is het gebouw geschikt gemaakt als evenementenlocatie.

The Haags Openbaar Vervoer Museum (The Hague public transport museum) is located in an old tram depot designed by A.A. Schadee. Construction of the Frans Halsstraat went quickly. Building started in May 1906. By September of that same year, the tram depot was already in use. Once called the Parallelweg depot, it still became best known as the Frans Halsstraat depot. From 1906 to 1983, the depot was used by the HTM (Hague Tramway Company). In 1983, it was replaced by a new depot on the Meppelweg, the Zichtenburg Depot. From that moment on, historical trams were stored here, after the Lijsterbesstraat had been their home for years. In 1989, remodelling of the depot started to turn it into a museum. During the second remodelling in 2008, overdue maintenance was addressed and the building was made suitable as an event venue.

www.hovm.nl

Open Monumenten / Centrum

42

Nieuwe Kerk

Spui 175

Za 12.00 – 17.00u

De Nieuwe Kerk is een van de fraaiste scheppingen van de barokke kerkarchitectuur in ons land. De kerk werd tussen 1649-1656 gebouwd naar een ontwerp van Pieter Noorwits en Barthold van Bassen. De barokke stijl komt vooral in de plattegrond tot uiting. De plattegrond bestaat uit twee aan elkaar grenzende zeshoeken, waardoor de kerk behalve een hoofdas, ook twee dwarse assen bezit. De kerk heeft fraai 17de-eeuws meubilair en een groot orgel van Joannes Duysschot uit 1702, waarvan het pijpwerk groten-deels dateert uit 1867. Na een ingrijpende restauratie werd de kerk heropend als concertzaal en evenementenlocatie. Ten behoeve van de nieuwe functie is de akoestiek van de ruimte verbeterd. De kerkruimte is verkleind door een deel af te schermen met glazen panelen. Het bijzondere Duyschotorgel uit 1702 met prachtige schilderijen is recent gerestaureerd.

The Nieuwe Kerk is one of the finest creations of baroque church architecture in our country. The church was built between 1649-1656 according to a design by Pieter Noorwits and Barthold van Bassen. The baroque style is mainly expressed in the floor plan. The floor plan consists of two adjacent hexagons, so that the church has two transverse axes in addition to the main axis. The church has beautiful 17th-century furniture and a large organ by Joannes Duysschot from 1702, of which the pipework largely dates from 1867. After a radical restoration, the church was reopened as a concert hall and event location. The acoustics of the room have been improved for its new function. The church space has been reduced by sectioning off part of it with glass panels. The special Duyschotorgan from 1702 with beautiful paintings has recently been restored.

Informatie Information

Zaterdag
11.00u barokke muziek door
'The (Broken) Consort'

15.00u excursie onder leiding
van Hero de Boer in het
gerestaureerde Duyschotorgel

Saturday
11.00am baroque music by
'The (Broken) Consort'

3.00pm guided tour in
the restored Duyschotorgel

www.nieuwekerkdenhaag.nl

43

De Drie Hoefijzers

Kantoorvilla

Zwetstraat 1

Za 12.00 – 17.00u

Zo 10.00 – 17.00u

Deze kantoorvilla uit 1913 is onderdeel van het voormalig bierdepot van de Bredase bierbrouwerij De Drie Hoefijzers. Het complex is ontworpen door K. Meijer en H.E.M. Rademaker. Het totale complex bestaat uit een kantoorvilla, koelhuis en paardenstal. De Drie Hoefijzers had meerdere depots, maar het Haagse depot is waarschijnlijk het enige dat nog overeind staat.

Op de hoek van het terrein staat de voormalige kantoorvilla in rijke overgangsarchitectuur. Op de begane grond bevonden zich onder andere een groot klerkenkantoor, het kantoor van de directeur en een spreekkamer. Boven was een groot woonhuis met rijk afgewerkte woonvertrekken en enkele slaapkamers onder de kap. Het kantoor en het woonhuis hadden gescheiden entrees. Opvallende elementen in de architectuur zijn de tegeltafels in de gevels van het stalgebouw en het kantoor, vervaardigd door de 'Haagsche Plaatelfabriek Rozenburg'. De afbeeldingen op de tableaux verwijzen naar de functie en het bierbrouwen.

Centrum / Open Monumenten

This office villa from 1913 is part of the former beer depot of De Drie Hoefijzers, a beer brewery from Breda. The complex was designed by K. Meijer and H.E.M. Rademaker. The complete complex consists of an office villa, cold store, and stables. De Drie Hoefijzers used to have multiple depots, but The Hague depot is probably the only one still standing.

In the corner of the property is the former office villa constructed in rich, transitional architecture. The ground floor included a large clerk office, the director's office, and the consultation room. Located upstairs was a large home with richly finished living accommodations and several bedrooms under the roof. The office and the home had separate entrances. Some striking elements in the architecture are the tile tableaux in the facade of the stable building and the office, which were made by the 'Haagsche Plaatelfabriek Rozenburg'. The images on the tableaux refer to the function and the brewing of beer.

www.stadshersteldenhaag.nl

Open Monumenten / Haagse Hout

44

Voormalig Ministerie van Economische Zaken

Bezuidenhoutseweg 30

Za 10.00 – 16.00u

Het voormalige ministerie is in 1917 gebouwd als Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel naar ontwerp van toenmalige rijksbouwmeester D.E.C. Knuttel. De architectuur is geïnspireerd op het Hollands Classicisme uit de 17de eeuw.

Knuttel ontwierp een hiërarchisch gebouw: hoe hoger in het gebouw, des te lager de verdiepingshoogte. De voormalige kamer van de minister heeft de belangrijkste plek gekregen: boven de ingang. Het trappenhuis is als een zelfstandig volume in het lichtthof geplaatst. Een deel van het monumentale interieur is nog bewaard gebleven en omvat onder meer decoratie's in de stijl van de Um 1800-Bewegung en op het oosten geïnspireerde ornamentiek. Door een wonder overleefde het gebouw het bombardement van Bezuidenhout tijdens WOII. Bij de transformatie tot eigentijdse werkomgeving is niet het contrast met het bestaande gebouw opgezocht. De nieuwe toevoegingen sluiten naadloos aan op het oorspronkelijke gebouw.

The former ministry was built in 1917 as Ministry of Agriculture, Industry and Trade, based on a design by the then Chief Government Architect, D.E.C. Knuttel. The architecture is inspired by Dutch Classicism from the 17th century. Knuttel designed a hierarchical building: The higher you are in the building, the lower the floor height. The former Minister's office was given the most important place: above the entrance. The stairwell is placed in the light court as an independent area. Part of the monumental interior is still preserved and includes decorations in the style of the Um 1800-Bewegung and Eastern-inspired ornamentation. The building miraculously survived the bombing of Bezuidenhout during the WWII. In the transformation into a contemporary work environment, there's not chosen to find the contrast with the existing building. The new additions fit seamlessly into the original building.

www.pbl.nl

45

Christus Triumfatorkerk

Juliana van Stolberglaan 154
Za 10.00 – 17.00u

Deze kerk is gebouwd in 1962 naar ontwerp van architect Geert Drexhage. De 40 meter hoge vrijstaande toren vormt een markant stedenbouwkundig baken op de kruising van de Laan van Nieuw-Oost Indië en de Juliana van Stolberglaan. Door het gebouw op een verhoging van enkele treden te plaatsen is een soort podium ontstaan. Men betreedt (tijdens de diensten) de kerkzaal centraal vanuit het bijgebouw. De kerkzaal die op de eerste verdieping ligt is vormgegeven in de voor Drexhage kenmerkende abstracte vormtaal. Bijzonder zijn de 144 pilaren en de lichtval door eveneens 144 glasstroken. Achter het liturgische centrum is een groot kruis van profielstaal tegen de wand aangebracht. De Haagse kunstenaar André Kruysen heeft voor de kerk een modernistische Stiltehoek ontworpen.

This church was designed by architect G. Drexhage and built in 1962. The 40-metre-high detached tower is a striking urban planning element at the intersection of Laan van Nieuw-Oost Indië and Juliana van Stolberglaan. The placement of the building a few steps above ground level gives it a certain podium effect. Churchgoers enter the church hall directly from a side building entrance during services. The church hall, which is located on the first floor, was designed in the abstract style characteristic of Drexhage. Some unique elements are the 144 pillars and the light provided by 144 glass strips. A large cross made of profile steel is mounted to the wall behind the liturgical centre. The artist, André Kruysen of The Hague, designed a modernist Stillness corner.

46

Heilige Paschalis Baylonkerk

Wassenaarseweg 53
Za 9.30 – 17.00u

Dit kerkgebouw uit 1919-1921 is gebouwd naar ontwerp van de architect A.J. Kropholler in een sterk door Berlage beïnvloede stijl. Kenmerkend zijn het ambachtelijk materiaalgebruik en de traditionele vormtaal. De kerk heeft een markante stedenbouwkundige ligging op de hoek van de Wassenaarseweg en de Neuhuyskade. In het boogveld van het portaal bevindt zich een beeldhouwd reliëf met de voorstelling van een pelikaan die haar jongen voedt met haar bloed, als zinnebeeld voor Christus. Dit reliëf is vervaardigd door de beeldhouwer Lambertus Zijl. De kerk bezit een waardevolle inventaris met veel koperen en bronzen reliëfs van de edelsmeden Jan Eloy en Leo Brom. Het marmeren hoogaltaar staat onder een bronzen ciborium op marmeren zuilen. Kropholler zelf ontwierp de houten banken en stoelen, de smeedijzeren lichtkronen, de hekken voor de Doopkapel en de kapel van O.L. Vrouw van de Vesting en de inventaris van de sacristie.

This church was built between 1919 and 1921 and designed by architect A.J. Kropholler. The style is largely influenced by Berlage. Surprising is the church's urban location on the corner of the Wassenaarseweg and the Neuhuyskade. Situated in the arches of the portal is a carved relief depicting a pelican feeding her son with her own blood. It is meant as a symbol to Christ. This relief was made by sculptor Lambertus Zijl. The church has a valuable inventory with many copper and bronze reliefs created by the precious metal workers Jan Eloy and Leo Brom. The marble high altar stands on marble pillars located under a brass ciborium. Kropholler himself designed the wooden benches and chairs, and the wrought-iron chandeliers. In addition, he designed the fences in front of the Doodkapel, the chapel of Our Lady, and the sacristy's inventory.

Informatie
Information

Zaterdag
11.30u orgelconcert door
Johan Groen

14.00u orgelconcert door
Wim Voogd

Saturday
11.30am organ concert by
Johan Groen

2.00pm organ concert by
Wim Voogd

47

Theekoepel Landgoed Oostduin-Arendsdorp

Wassenaarseweg 74
Za 10.00 – 15.00u

Dit op het landgoed Oostduinen gelegen achtkantig tuinhuis bestaat uit 2 bouwlagen met een pannendak. De sobere gevels zijn met pilasters geled. Arent van Dorp liet de koepel in 1643 ontwerpen door een architect die met Pieter Post samenwerkte. De koepel geldt als een architectonisch meesterwerk en bestaat uit een middenstuk met een kamer op de eerste verdieping en twee aanbouwen waarin zich de trap en een geheim gemak bevinden. Rond 1650 wordt het buitenverblijf uitgebreid met een voorbouw en twee zijvleugels om als woonhuis te worden gebruikt. Tot 1683 blijft het huis in de familie Van Dorp. De volgende 150 jaar krijgt de buitenplaats steeds andere eigenaren en huurders. Tot in 1854 Carel van Bylandt zowel Arendsdorp als bijna het hele Benoordenhout van zijn grootouders erft. Zo'n 20 jaar later wordt het woonhuis afgebroken en krijgt het buitenverblijf zijn oorspronkelijke 17de-eeuwse koepelvorm weer terug.

This eight-sided garden house located on country estate Oostduinen comprises two floors and has a tiled roof. The frugal outside walls have been jointed by pilasters. Arent van Dorp had the cupola designed in 1643 by an architect who cooperated with Pieter Post. The cupola is regarded as an architectural masterpiece and consists of a central part with a room on the first floor and two annexes holding the stairs and a hidden convenience. Around 1650, the garden house is expanded with a frontal extension and two wings in order to be used as residence. The house remains in the Van Dorp family until 1683. The next 150 years, the countryhouse repeatedly has other owners and tenants. In 1854 this comes to an end when Carel van Bylandt inherits both Arendsdorp and almost the entire Benoordenhout area from his grandparents. About 20 years later, the extension is torn down and the countryhouse regains its 17th century cupola shape.

Het statige 17de-eeuwse Voorhout waar de deftige adel woonde en koetsen heen en weer reden, was ook een geliefde plek om heerlijk te flaneren, te kijken en natuurlijk gezien te worden. Eenvoudige burgers vergaapten zich hier aan beroemdheden en verliefde paartjes ontmoetten elkaar. 's Avonds was het ook het gebied waar heren op zoek gingen naar een afspraakje met een prostituee of met een andere man. Zo werden in donkere hoekjes onder de bomen de contacten gelegd en verdween men daarna naar een koetshuis in de buurt of naar het Haagse Bos.

The stately 17th-century Voorhout where the posh nobility lived and carriages drove hither and thither was a beloved place to promenade, to watch, and of course to be seen. Humble citizens gazed at the famous people and couples in love met each other. At night it was also the area where men went looking for a date with a prostitute or another man. People liaised in the dark corners beneath the trees and then disappeared to a coach house in the neighbourhood or the Haagse Bos.

LANGE VOORHOUT LANGE VOORHOUT

48

Villa op een bunker

Tuin

Ruychrocklaan 221

Za 11.00 – 17.00u

Zo 11.00 – 17.00u

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Alleen de tuin is toegankelijk

Niet toegankelijk voor
mindervaliden

Saturday & Sunday
Only the garden is accessible

Not accessible for the
disabled

Deze woning uit 1950, naar ontwerp van de modernistische architect R. Romke de Vries, is gebouwd op een bunker uit WOII. In het ontwerp is een sterke relatie gelegd tussen exterieur en interieur. De overgang tussen binnen en buiten wordt geminimaliseerd door een grote glaswand tussen huiskamer en terras, die geheel weggeschoven kan worden. De tuin kent aan de achterzijde grote hoogteverschillen. Het dak van de aanbouw van de bunker is bedekt met aarde en gras en draagt – door het ontstane hoogteverschil – bij aan de plasticiteit van het ontwerp. Om alle niveaus te kunnen bereiken zijn in de betrekkelijk smalle tuin naast de trap naar de hoofdentree nog vier trappen opgenomen. Zowel aan de straatzijde als in de achtertuin is gebruik gemaakt van lage bakstenen muurtjes. In het laagste gedeelte bevindt zich de plantenvijver.

This 1950 home, to the design of modernist architect R. Romke de Vries, was built on top of a WWII bunker. The design creates a strong relation between exterior and interior. The transition between interior and exterior is minimised by a large glass wall between the living room and terrace, which can be slid out of the way in its entirety. The garden at the back has large differences in level. The roof of the extension to the bunker is clad with earth and grass and – due to the level difference this creates – contributes to the plasticity of the building. In addition to the stairs to the main entrance, a further four stairs are included in order to reach all the levels in the relatively narrow garden. Low brick walls have been used both on the street side and in the back garden. There is a plant pond in the lowest section.

49

Bunkercomplex Widerstandsnest 318

Badhuisweg 119-133

(bij kruising met
Nieuwe Parklaan)

Zo 11.00 – 16.00u

Aan de rand van de Nieuwe Scheveningse Bosjes ligt een Duits bunkercomplex uit WOII. Het complex bestond ooit uit 13 bunkers met uiteenlopende functies. De commandopost van het type 608, een 'Bataillons-, Abteilungs oder Regiments-Gefechtsstand', met het Duitse bouwnummer 8711 is een grote bunker van 15x15 meter met 2,5 meter dikke gewapend betonnen muren en dak. Centraal ligt de commandoruimte, daaromheen liggen ruimten voor de commandant, onderofficieren en installaties. De bunker onder de villa aan de overzijde was de munitiebergplaats van het commandocomplex. Het groepsonderkomen van het type 622 (Doppelgruppenunterstand) is het meest gebouwde bunkertype in de Atlantikwall. In Den Haag staan er nog acht, het waren er ooit twaalf. In de bunker van 13x12 meter konden 20 manschappen een bomveilig onderkomen vinden.

In the WWII, the Germans built a bunker complex on the edge of the Nieuwe Scheveningse Bosjes forest. Here they installed their 'Defence Staff', and used the bunkers to issue orders on the defence of the 'Stützpunktgruppe Scheveningen'. The complex consisted of 13 bunkers that were used for different purposes. Most of them are still there, such as the operations room, the group quarters and the live-in shelters. The most important bunker has been opened to the public: a type 608 operations room or 'Bataillons-, Abteilungs oder Regiments-Gefechtsstand'. The command room is centrally situated in this big bunker, whose measurements are 15 x 15 metres, with 2.5 metres-thick armoured concrete walls and roof. The large munitions depot (type FL 246) on the other side of Badhuisweg was also part of the operations room complex, and a luxury home was recently built on top.

Informatie Information

Zondag
De bunker is niet toegankelijk
voor mindervaliden

Sunday
No disabled access

50

Nieuwe Badkapel

Nieuwe Parklaan 90
Za 10.00 – 16.00u

Informatie Information

Zaterdag
Jaarmarkt in en om het
kerkgebouw

Saturday
Market

De Nieuwe Badkapel uit 1916 is ontworpen door de Scheveningse architect W.Ch. Kuijper jr. Het kerkgebouw is een mooi voorbeeld van protestantse architectuur uit het eerste kwart van de vorige eeuw, beïnvloed door Berlage en De Bazel.

De kerk bestaat uit een kruisvormige plattegrond met ondiepe kruisarmen: een Grieks kruis. Aan de uiteinden van het kruis verrijzen hoge puntgevels met daarin grote rondboogvensters met gebrandschilderd decoratief glas. Aan de voorzijde bevindt zich een galerij met open arcaden. In de hoeken staan twee slanke torens. Het interieur is nog vrijwel in de oorspronkelijke staat. Aan de buitenzijde vallen de twee slanke torens op en de grote rondboogvensters met gebrandschilderd decoratief glas en aan de voorzijde de galerij met open arcaden. Het interieur is nog vrijwel in de oorspronkelijke staat. Het orgel in de Nieuwe Badkapel is gedeeltelijk door de bekende orgelbouwer Van Dam & Zn gebouwd.

The Nieuwe Badkapel was designed by Scheveningen architect W.Ch. Kuijper jr. It was constructed in 1916. The church building is a fine example of Protestant architecture from the first quarter of the previous century, influenced by Berlage and De Bazel. The church has a cruciform floor plan with shallow transepts, a Greek cross. At the ends of the cross, high gables rise with large round stained glass arch windows. At the front is a gallery with open arcades. There are two slender towers in the corners. The interior is still almost in its original state. On the outside, the two slender towers stand out and the large round arch windows with stained glass and the gallery with open arcades on the front side. The interior is still almost in its original state. The organ in the Nieuwe Badkapel was partially built by the well-known organ builder Van Dam & Zn.

51

Luchtwachttoren

Zwarte Pad
Za 12.00 – 15.00u

De luchtwachttoren van het Korps Luchtwachtdienst is in 1953 gebouwd. De vierkante toren is 6,5 meter hoog. De toren maakte onderdeel uit van een landelijk netwerk van uitkijkposten dat tussen 1950 en 1960 (tijdens de Koude Oorlog) was opgezet om in tijden van internationale spanning of oorlog laagvliegende vliegtuigen te kunnen signaleren. Vliegtuigen beneden de 1500 meter konden met de toenmalige radartechniek niet effectief worden waargenomen; dat gebeurde op gehoor en met kijkers. De Scheveningse luchtwachttoren vormde een zogenaamde driehoek met een luchtwachttoren in Zoeterwoude en een post op een bunker in Noordwijk. Het netwerk heeft tot 1964 gefunctioneerd. Tegenwoordig is de toren in gebruik voor meteo-activiteiten. Van de 276 opgerichte luchtwachtposten werd de helft gebouwd als losse torens. Er zijn er nog slechts 18 over. Deze zijn alle opgebouwd uit betonelementen, met uitzondering van de Scheveningse toren die in baksteen is opgemetseld.

This Air Observation Corps watchtower was built in 1953 and is 6.5 meters high.

The tower is part of a national network of watchtowers that were built between 1950 and 1960 (during the Cold War) in order to identify low-flying aircrafts in times of tension and war. Aircrafts flying below 1500 meters could not effectively be observed with the then existing radar technology, this was done with binoculars and by ear.

This watchtower formed a triangle with a watchtower in Zoeterwoude and one near a bunker in Noordwijk. The network of watchtowers remained in use until 1964. Today, the tower is used for meteorology. Of all the 276 air observation posts that were set up, only half were built as separate towers. Today, only 18 remain. All towers were constructed of high quality concrete, with the exception being the tower in Scheveningen; it was constructed of bricks.

Informatie Information

Zaterdag
De toren is niet toegankelijk
voor mindervaliden

Sunday
No disabled access

52

Oude Kerk

Keizerstraat 8
Za 10.00 – 17.00u

Informatie
Information

Zaterdag
10.30 - 16.30u verkoop
zelfgemaakte producten

10.30 - 13.00u orgelconcert
door Bert den Hertog, Heleen
van der Weel

13.15 - 14.00u bespelen
carillon, beiaardier Gijsbert Kok

14.00 - 15.30u programma
onthulling houtsnijwerk 'Het
wapen van Scheveningen'

Saturday
10.30am - 2.00pm organ
concerts

1.15 - 2.00pm concert
carillonneur

De Oude Kerk uit de tweede helft van de 15de eeuw is de parochiekerk van het middeleeuwse dorp Scheveningen. Het is een in baksteen gebouwde laatgotische pseudo-basiliek met een hoger opgetrokken éénbeukig koor. De toren met zijn achtkantige bovenverdieping en naaldspits is van vóór 1500. Het inwendige van de kerk wordt gekarakteriseerd door ronde bakstenen pijlers en houten tongewelven. De kerk bezit een waardevolle inventaris waaronder een preekstoel in rococostijl uit 1756 en een orgel in barokke kast uit 1765. Het renaissance koorhek dateert uit 1662. De Magistraatbank met Haagse ooievaar en een Schuitengatmeestersbank met zeilscheepje zijn uit 1698. Sinds 2013 is in de kerk het model van een bomschuit te zien.

This parish church was built during the second half of the 15th century and was situated in the medieval village of Scheveningen. It was built as a Gothic brick pseudo-basilica with a high single-aisle choir. The tower, with its eight-sided top floor and spire, was built before 1500. The church's interior is characterised by its round, stone pillars and wooden barrel vaults. The church has a valuable collection, including a rococo pulpit and an organ placed in a Baroque cabinet from 1765 onwards. The Renaissance choir screen dates back to 1662. The magistrate rails (with the Hague stork) and the Schuitengatmeester rail (with its sailing ship) were created in 1698.

53

Eben Haezerkerk

Keizerstraat 179 /
Nieuwe Laantjes 12
Za 10.00 – 16.00u

Deze éénbeukige kerk uit 1892 heeft een T-vormige plattegrond met aan de straatzijde puntgevels in neorenaissancestijl. In de oostelijke gevel bevindt zich een roosvenster met gemetselde tracering. Het hoofdvolume wordt geflankeerd door paviljoens met hoge schilddaken. Het in de jaren zestig witgepleisterde interieur bezit een houten overkapping met korbelen en trekstangen. Het gebouw was oorspronkelijk gebouwd voor de Dolerende kerk en heette toen Pniëlkerk. In 1921 is de kerk in gebruik genomen door de Oudgereformeerde Gemeente. In 2001 werd door orgelbouwer Scheuerman het Van der Zwan-orgel uit 1964 vervangen door het elektropneumatische kerkorgel van Fonteijn en Gaal, afkomstig uit de kerk van de Gereformeerde Gemeente in Den Haag-Zuid. De heer A.J. den Heijer ontwierp het orgelfront.

This single-nave church from 1892 has a T-shaped ground plan with neo-Renaissance style gables on the street side. Located on the east side of the building is a rose window outlined in brick. The nave is flanked by outbuildings with high-hip roofs. The interior (white plastered in the 1960s) has a wooden roof with braces and tie-rods. The building was originally built for the Dutch nonconformist church and was then called the Pniëlkerk. In 1921, the church was put into use by the Oudgereformeerde Gemeente (Old Reformed Congregation). In 2001, organ builder Scheuerman replaced the Van Der Zwan organ with a Fonteijn & Gaal electro-pneumatic pipe organ that belonged to the Old Reformed Congregation in The Hague-South. A.J. den Heijer designed the organ front.

Informatie
Information

Zaterdag
Foto-expositie van Evert de
Niet over het Kerkelijk Erfgoed
Scheveningen

Saturday
Picture exhibition

54

Begraafplaats Ter Navolging

Prins Willemstraat 43

Za 8.00u - zonsondergang

Zo 8.00u - zonsondergang

Deze kleine begraafplaats is gelegen op een afgevlakte duintop aan het einde van de Scheveningseweg. Op 11 mei 1780 heeft de eerste teraarde-bestelling plaatsgevonden. Het cirkelvormig aangelegde grafveld wordt omsloten door een bakstenen muur. De huidige omvang dateert van 1793 toen de begraafplaats werd vergroot van 30 naar 72 graven. De entree bestaat uit een poortdoorgang met een geprofileerd hoofdstel. De poort wordt afgesloten door twee rijk bewerkte gietijzeren hekwerken uit 1890 die gemaakt zijn door de Haagse ijzergieterij Enthoven. De rondboogvensters ter weerszijden van de poort zijn respectievelijk in 1864 en 1885 toegevoegd. Bekende personen die hier liggen begraven zijn Groen van Prinsterer, Betje Wolff en Aagje Deken. Onlangs is aan deze eeuwenoude begraafplaats een nieuw columbarium toegevoegd.

This small graveyard is located on a levelled-off dune at the end of the Scheveningseweg. The first burial took place here on May 11, 1780. The circular graveyard field is fenced in by a brick wall. The current size of the cemetery dates back to 1793, after it was increased from 30 to about 72 plots. The entrance consists of a gateway with moulded entablature. The gateway is closed by beautiful cast-iron gates. The fencing was made in 1890 by the Hague iron foundry Enthoven. The arched windows on both sides of the gateway were added in 1864 and 1885. Famous people buried here include Groen van Prinsterer (memorial stone unveiled on June 3, 1884), Betje Wolff, and Aagje Deken (memorial stone unveiled on October 21, 1895). More recently, a new columbarium was added to this age-old graveyard.

55

Toverlantaarnmuseum

Scheveningseweg 241

Za 11.00 – 17.00u

Zo 10.00 – 17.00u

Deze 19de-eeuwse villa is gebouwd in badplaatsarchitectuur en met behoud van de oorspronkelijke duinstructuur zoals in die tijd gangbaar was. De achtertuin is daardoor geëvolueerd tot een opmerkelijke besloten waterrijke groene oase te midden van een volgebouwde omgeving. In de villa is nu het Toverlantaarnmuseum gevestigd. Het intieme museum biedt een uitgebreid overzicht van de ontwikkeling van de projectietechniek. De collectie bestaat uit honderden lantaarns en duizenden platen in vele vormen en formaten. Dat beweging in het beeld altijd geliefd is geweest bewijzen de vele platen met handels- en tandwiel-tjes om bewegingen op het doek te suggereren. In de 19de eeuw werden lantaarnplaten getekend en handmatig ingekleurd. Dan blijkt duidelijk het verschil tussen de verschillende kunstenaars en ambachtslieden. Van primitieve tekeningen tot ware kunstwerkjes.

This 19th century villa was built in a so-called 'bathing place' architectural style. The original dune structure was maintained (as was often the case during that period), meaning the back garden evolved into a gorgeous lush green oasis in an area surrounded by buildings. Today, the Magic Lantern Museum is located here.

This intimate museum offers an extensive collection depicting the development of various projection techniques, which would later evolve into cinema. The collection consists of hundreds of lanterns and thousands of lantern slides. The wide array of machines – that suggest movement on a screen – prove moving images have always been very popular. This museum is certainly worth visiting for children.

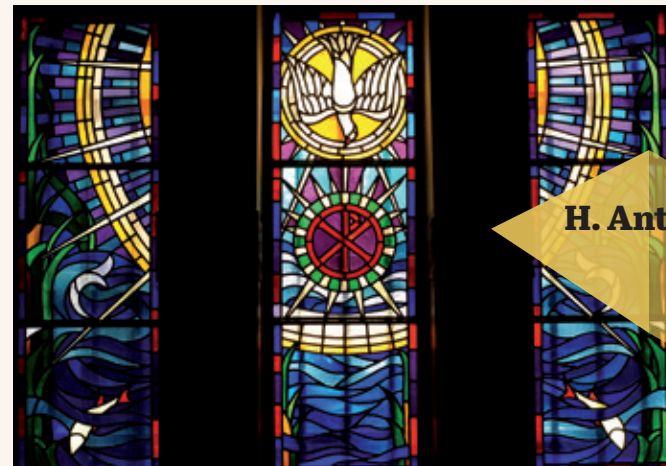
The Magic Lantern was the first instrument that offered the opportunity of virtual travels. The instrument was about more than just watching pictures and telling stories, it triggered a multimedia revolution.

LOTTERY LOTERIJ

Middeleeuwse loterijdeelnemers schreven hun naam met een gedichtje op papier. Na de trekking werd elke naam apart voorgelezen. Dat voorlezen kon heel lang duren. Om de tijd door te komen maakten de deelnemer van de volksfeesten, met muziek en drank. De landelijke overheid ontdekte dat de loterijopbrengsten hoog waren en wilde met een staatsloterij haar eigen lege schatkist aanvullen. Daarom werd op 4 april 1726 de eerste Staatsloterij, toen nog bekend als de Generaliteitsloterij, gehouden. De allereerste trekking vond plaats in de Ridderzaal in Den Haag.

Medieval lottery participants wrote their name on a piece of paper with a poem. After the draw, each name was read out separately. Reading could take a long time. To kill the time, the participants turned it into folk parties, with music and drink. The national government discovered that the lottery earnings were high and wanted to fill their own coffers with their own state lottery. The first state lottery, then called the 'Generaliteitsloterij', was held on 4 April 1726. The first draw took place in the Knight's Hall in The Hague.

Open Monumenten / Scheveningen

56

H. Antonius Abt kerk

Scheveningsweg 235

Za 10.00 – 16.30u

Zo 12.00 – 17.30u

Deze grotendeels in baksteen opgetrokken kerk is gebouwd in 1925 naar ontwerp van Jos en Pierre jr. Cuypers, de zoon en kleinzoon van Pierre Cuypers. De kerk speelt met haar hoge toren een belangrijke rol in het silhouet van Scheveningen. De kerk is vooral bekend om haar indrukwekkende apsismozaïek boven het altaar, vervaardigd in 1927 door Antoon Molkenboer. Het is het grootste gedenkmozaïek in ons land dat herinnert aan de wonderbare gebedsverhooring. Ook elders in de kerk vindt men mozaïekwerk van Molkenboer, evenals fraai meubilair met bronsreliëfs uitgevoerd door de edelsmeden Jan-Eloy en Leo Brom. Alle vensters van de kerk bezitten gedeeltelijk gebrandschilderde ramen ontworpen door Molkenboer in samenwerking met Christiaan de Moor. De glas-in-loodramen zijn gemaakt door glazenier Louis Asperslagh; het grisaillewerk is van de hand van Molkenboer zelf. Het voorportaal heeft een groot rozetvenster.

The largely brick-built church, built in 1925 and based on a design by Pierre and Jos Cuypers, is an eye-catching presence in the Scheveningen skyline due to its high tower. The church is primarily known for its impressive mosaic in the apse of the altar. This mosaic, created by Antoon Molkenboer in 1927, is the largest of its kind in the Netherlands and reminds one of the so-called 'Cholera Miracle' that is said to have occurred in 1848. There are also other areas of the church that include mosaic work by Molkenboer, as well as furniture with bronze reliefs constructed by silver-smiths Jan-Eloy and Jan Brom. All windows in the church contain stained glass designed by Molkenboer in collaboration with Christiaan de Moor. The windows were created by glass artist Louis Asperslagh. However, the grisaille work was done by Molkenboer himself.

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Expositie over de glas-in-loodramen van deze kerk en over enkele andere door Antoon Molkenboer ontworpen glas-in-loodramen

Kinderworkshop 'glas-in-loodramen schilderen'

Saturday & Sunday
Exhibition about the stained glass windows of this church and other windows by Antoon Molkenboer designed stained glass windows

Children's workshop to paint stained glass windows

www.vriendenvandeabt.nl

57

Muzee Scheveningen

Neptunusstraat 92

Za 10.00 – 17.00u

Zo 12.00 – 17.00u

Muzee Scheveningen is gehuisvest in een voormalig schoolgebouw. In de loop van 1877 werd met de bouwwerkzaamheden begonnen, het ontwerp was van de hand van architect-directeur van Gemeentewerken B. Reinders. Een maquette van het schoolgebouw werd in 1878 naar de Wereldtentoonstelling in Parijs gezonden. Daar had men veel bewondering voor het ontwerp. Het schoolcomplex in Scheveningen is symmetrisch opgezet en in een rijk gedetailleerde neorenaissancestijl opgetrokken. De huidige hoofdingang van het museum was oorspronkelijk de ingang voor meisjes, de huidige nooduitgang aan de rechterzijde was oorspronkelijk de ingang voor jongens. Het onderwijzend personeel maakte gebruik van de middelste entree, die ook toegang gaf tot de woning van de hoofdonderwijzer op de eerste verdieping. In 1968 werd de voorganger van Muzee Scheveningen in het complex gehuisvest Oudheidkundig- en Visserijmuseum.

Muzee Scheveningen is located in a former school building. The construction started in 1877, the design came from architect-director of Gemeentewerken B. Reinders. A model of the school building was sent to the World Expo in Paris in 1878. The design was greatly admired there. The school complex in Scheveningen has been set up symmetrically and erected in a richly detailed neo-renaissance style. The current main entrance to the museum was originally the girls' entrance, the current emergency exit on the right side was originally the boys' entrance. The teaching staff used the middle entrance, which also provided access to the home of the head teacher on the first floor. In 1968, Muzee Scheveningen's predecessor was located in the complex of the Oudheidkundig- and Visserij-museum.

58

Joodse Begraafplaats

Scheveningsweg 21A/

hoek Burg. Patijnlaan

Zo 12.00 – 17.00u

De Joodse begraafplaats is gesticht in 1694 en dient voor de ter aarde bestelling van Portugese- en Hoogduitse joden. De begraafplaats is omgeven door een muur van een halve kilometer en maakt een verstilde, ruime indruk door de afwezigheid van paden of perken, door de liggende grafstenen van uniforme afmetingen, de monumentale oude eikenbomen en de terreinglooiingen van het oude binnenduigebied. Grafstenen met inscripties in het Portugees, Spaans en Hebreeuws, een 18de-eeuws 'metaheerhuisje' (reinigingshuisje) en de voormalige 18de-eeuws beheerderswoning getuigen van de Joodse geschiedenis in Den Haag. In totaal liggen hier 10.000 mensen begraven onder ruim 2.800 grafstenen. Onder hen zijn bekende personen uit het Haagse leven, zoals de rechtsgeleerde Tobias Asser en de kunstschilder Jozef Israëls.

When you travel between The Hague and Scheveningen you will pass the Scheveningsweg, the old toll road that was requested to be built by Constantijn Huygens in 1665. In 1694, next to the old tollhouse along the Scheveningsweg, a graveyard opened for Portuguese-Jewish and High German-Jewish residents of The Hague. The graveyard is surrounded by a half kilometre-long wall, and leaves a quiet, but deep, impression due to the lack of pathways or flowerbeds. This feeling is furthermore reinforced because of the gravestones with their uniform proportions, the monumental old oak tree, and the slopes of the old inner dunes. Gravestones with inscriptions in Portuguese, Spanish, and Hebrew, the 18th century 'metaheerhuisje' (purification house), and the former 18th century warden's residence are all evidence of the rich Jewish history of The Hague. There are currently more than 2,800 tombstones and approximately 10,000 people buried here.

Informatie Information

Zondag
Rondleidingen

Mannen en jongens houden op de begraafplaats het hoofd bedekt; dus draag hoed, muts of pet

Geen huisdieren toegelaten

Sunday
Guided tours

Male visitors are required to cover their head when visiting the burial ground. Yarmulka are available for visitors

Pets are not allowed

59

R.K. begraafplaats St. Petrus Banden

Kerkhoflaan 10
Zo 12.00 – 16.00u

Informatie Information

Zondag
Muziek

Wandelroute beschikbaar

Sunday
Music

Walking route available

De begraafplaats is aangelegd rond 1830, nadat 1827 bij Koninklijk Besluit bepaald was dat er vanaf 1 januari 1829 geen doden meer mochten worden begraven binnen de bebouwde kom. Kenmerkend is vooral haar monumentale architectuur: de neoclassicistische kapel uit 1838 en de langgerekte neo-romaanse arcade uit 1885, waarin ook Byzantijnse invloeden zijn te herkennen. St. Petrus Banden heeft een allure en stijl die zeldzaam is voor Nederland en deze architectuur tref je nauwelijks aan bij andere begraafplaatsen. De begraafplaats is met haar boomplanting en vele soorten coniferen een plaats van rust en stilte, die uitnodigt tot verpozing en meditatie. De aanleg van de begraafplaats is strak en geometrisch naar ontwerp van Adriaan Tollus. Verscheidene grafmonumenten en zerken zijn versierd met een sculptuur van bekende kunstenaars zoals Johan Coenraad Altorf en Jan Toorop. Deze laatste is ook op deze begraafplaats begraven.

This graveyard was constructed around 1830. In 1827, a Royal Decree stipulated that no deceased were to be buried within an urban area from January 1, 1829 onwards. Distinctive of this cemetery is its monumental architecture: the neo-classical chapel from 1838 and the neo-Romanesque arcade from 1885 (which also shows Byzantine influences). The St. Petrus Banden has an allure and style that is rare for the Netherlands. You will rarely see this kind of architecture on other burial grounds. The cemetery, with its trees and many species of conifers, is a place of peace and quiet, and invites repose and meditation. The cemetery layout is rigid and geometric, based on a design by Adriaan Tollus. Several monuments and tombstones are decorated with sculptures by well-known artists such as Johan Coenraad Altorf and Jan Toorop. The latter is also buried in this cemetery.

www.begraafplaatsstpetrusbanden.nl

60

Maranathakerk

2de Sweelinckstraat 156
Za 10.00 – 17.00u

De Maranathakerk (1949) is een typerend bouwwerk uit de tijd van de wederopbouw. Ze bevindt zich in het 'Sperrgebiet' van de 'Atlantikwall'. Met internationale steun zijn na de bevrijding, onder leiding van de architect Otto Bartning, in Duitsland enkele tientallen noodkerken vervaardigd. Eén van de prototypes daarvan is in Den Haag terechtgekomen. De Maranathakerk was een gift van de Zwitserse protestantse kerken aan de Haagse Hervormde Gemeente. Dakconstructie, spanten, ramen en deuren waren vervaardigd in Zürich en werden per trein naar Nederland getransporteerd. Te midden van de strakke wederopbouwarchitectuur valt de Maranathakerk nu op als een vriendelijk Zwitsers dorpskerkje. De architect Frits Eschauzier heeft het bouw pakket verder ingevuld: muren en ramen met verfijnde decoratie, verlichting, en verrassende kleuren. De ovale panelen zijn onder supervisie van Paul Citroen, destijds leraar aan de Kunstacademie, vervaardigd door de jonge schilderes Antoinette Gispén.

The Maranatha Church (1949) is a typical building the traces of time of reconstruction after the WWII. It is located in the 'Sperrgebiet' (exclusion zone) of the Atlantic Wall. With international support, several dozen emergency churches were built in Germany after the liberation, under the leadership of architect Otto Bartning. One of its prototypes ended up in The Hague. The Maranatha Church was a gift from the Swiss churches to the Dutch Reformed Church. Roof structure, trusses, windows and doors were manufactured in Zurich and were transported by train to the Netherlands. In the midst of the tight reconstruction architecture, the Maranatha Church now stands out as a friendly Swiss village church. Architect Frits Eschauzier has further completed the construction package: walls and windows with refined decoration and lighting, and surprising colours. The young painter Antoinette Gispén produced the oval panels under the supervision of Paul Citroen, who was then a teacher at the Art Academy.

Informatie Information

Zaterdag
11.00 - 14.00u muzikaal
programma

Saturday
11.00am - 2.00pm musical
program

www.maranathakerkdenhaag.nl

61

Noorderkerk

Schuytstraat 9
Za 10.00 – 17.00u

Dit kerkgebouw uit 1906 van architect J.C. Wentink is gebouwd in neoromaanse stijl. Het bakstenen gebouw heeft aan de straat een hoge topgevel, waarin twee rondboogvensters en een groot roosvenster. De hoge toren heeft een neoromaanse spits. In de topgevel staat op een lange smalle zandstenen plaat: 'Hoor het Woord des Heeren'. In het witgepleisterde interieur springen de rondboogvensters met gebrandschilderde ramen in het oog. De ruimte is overkluisd door houten tongewelven. Het orgel uit 1907 is uitgevoerd in een neobarokke stijl. De eikenhouten preekstoel stond vroeger vooraan in het midden.

This church was designed by architect J.C. Wentink in a neo-Romanesque style. The brick building has a high top gable on the street side, with two round arched windows, and a large rose window. The tall tower includes a neo-Romanesque spire. The gable stands on a long but narrow sandstone slab: 'Hoor het Woord des Heeren'. The white-plastered interior includes the round-arched windows in stained glass. The room is covered by wooden barrel vaults. The organ dates back to 1907 and is finished in a neo-Baroque style. The oak pulpit used to stand in the centre at the front.

62

Cultureel
Maçonniek Centrum
Prins Frederik

Javastraat 28
Za 11.00 – 17.00u

Dit aan drie zijden vrijstaande stadswoonhuis uit 1908 is gebouwd in een historiserende bouwstijl voor de meubelfabrikant Klaas Gerardus Pander. De entree heeft een monumentale natuurstenen omlijsting met lijstwerk en een roosvenster. Op de bel-etage is nog de bijzonder gave oorspronkelijke interieurafwerking te bewonderen. De trap bevindt zich in een Engelse hall, afgewerkt met houten panelen en lambriseringen. Hier bevindt zich ook een haard met zitje. In de en-suite kamers zijn de plafonds voorzien van schilderijen. Boven de fraaie schouw bevindt zich ook een schilderstuk. De ruimtes zijn afgewerkt met houten lambriseringen. In het gebouw zetelt nu het hoofdbestuur van de Orde van Vrijmetselaren onder het Grootosten der Nederlanden. Tevens is er het Cultureel Maçonniek Centrum Prins Frederik (CMC) gevestigd. Hier zijn de verzamelingen van de Orde van Vrijmetselaren ondergebracht. Het CMC is genoemd naar Prins Frederik der Nederlanden, die in de 19de eeuw 65 jaar lang Grootmeester van de Orde was.

This villa from 1908, has been built in a historical building style for the furniture manufacturer Klaas Gerardus Pander. The entrance has a historic natural stone frame with mouldings and a rose window. The original interior finishing at the entrance level is still in superb condition. The staircase is located in an English hall, and has decorative wood panels and panelling. A fireplace with a seating area can also be admired here. The ceilings of the en-suite rooms have murals painted on them. A painting is also hung above the beautiful fireplace. The rooms are decorated with wood panelling. The building now houses the management board of the Order of Freemasons under the Grand Orient of the Netherlands. The Cultural Maçonniek Centrum Prins Frederik ((Prins Frederick Cultural Masonic Center) (CMC)) is also located there. The CMC is named after Prince Frederik der Nederlanden, who was the grand master of the order for 65 years during the 19th century.

Informatie
Information

Zaterdag
*Niet toegankelijk voor
mindervaliden*

Saturday
No disabled access

63

Museum Sophiahof

Van Indië tot nu

Sophialaan 10

Za 11.00 – 17.00u

Zo 11.00 – 17.00u

Centrum / Open Monumenten

Het pand vormt een dubbel herenhuis met het naastgelegen huis. Beide panden zijn door architect A. Roodenburg ontworpen in een eclectische stijl voor oud-minister van Koloniën G.L. Baud. De bouw vond plaats in 1858-1859. Achter het hoofdhuis bevinden zich diverse aanbouwen. Het huis heeft een ruime tuin met tuinhok aan de zijde van de Sophialaan. Kenmerkende elementen zijn de wit gepleisterde gevels met geblokte ingangsrisalieten en hoeklisenen. Het huis had oorspronkelijk waarschijnlijk empire schuifvenster met een verdikte middenstijl. Geheel links bevindt zich een serre uit 1941. Een groot aantal ruimtes op de begane grond heeft nog oorspronkelijke stucplafonds. Ook het trappenhuis is nog origineel. In het pand is nu het Museum Sophiahof gevestigd. In het museum staat het gedeelte verleden van de Nederlandse koloniale geschiedenis centraal. De organisaties die hier zijn gehuisvest zijn onderdeel van de Collectieve Erkenning Nederlands-Indische en Molukse gemeenschap.

The building forms a double mansion with the neighbouring house. Architect A. Roodenburg designed both buildings in an eclectic style for former minister of Colonies G.L. Baud. Construction took place during 1858-1859. Several extensions have been added to the rear of the main house. The house has a spacious garden with garden fence on the side of the Sophialaan. Characteristic elements are the white plastered external walls with blocked entrance avant-corps and corner pilasters. The house probably originally had an empire sliding window with strengthened mullion. On the far left is a conservatory from 1941. A large number of rooms on the ground floor still has the original stucco ceilings. The staircase is also still original. The building now houses the Museum Sophiahof. This museum focusses on the shared past of Dutch colonial history. The organisations housed here are part of the 'Collective Recognition of the Dutch Indian and Moluccan community'.

www.museumsophiahof.nl

Open Monumenten / Centrum

64

Huis De Quack

Elandstraat 12

Za 10.00 – 17.00u

Dit typisch 'Haagse' herenhuis werd in 1879 gebouwd. In 1902 werd het gekocht door Jan de Quack, in die tijd een gerenommeerd architect en sierkunstenaar. Naar zijn plannen werd het huis grondig verbouwd en kreeg daarbij grotendeels zijn huidige uiterlijk. Het huis werd naar achteren uitgebouwd met een bijzondere traptoren, aan de straatzijde kreeg het pand een voor die tijd typerend erker-tje. In het interieur zijn onder andere de kamer-en-suite met schuifdeuren bewaard gebleven. De schuifdeuren zijn voorzien van prachtige geëtste glasramen. In 2016 werd het huis verworven door Vereniging Hendrick de Keyser die het pand volledig heeft gerestaureerd en de situatie van omstreeks 1902 heeft hersteld.

This typical 'Hague' mansion was built in 1879. In 1902, it was bought by Jan de Quack, who was a renowned architect and decorative artist of his time. According to his plans, the house was thoroughly renovated and got its current appearance in the process. The house was extended with a special staircase tower at the back, whilst the building got a bay window, typical for that era, at the front. In the interior, the room-en-suite with sliding doors was preserved, among other things. The sliding doors have beautiful etched glass windows. In 2016, the house was acquired by Vereniging Hendrick de Keyser, which completely restored the building back to the state it was in around 1902.

www.hendrickdekeyser.nl

65

Onze Lieve Vrouwe Onbevlekt Ontvangen

Elandstraat 194
Za 10.00 – 17.00u

Dit is één van de grootste neogotische kerken in ons land. Hij is gebouwd door Nicolaas Molenaar in 1891-1892. De twee hoge torens van 72 meter en de galerijen boven de zijbeuken duiden erop dat deze kerk geïnspireerd is op de Franse kathedralen uit de tweede helft van de 12de eeuw. De rijke, schitterende inventaris is geheel bewaard gebleven. De kerk bezit een aantal heiligenbeelden uit verschillende perioden. Het orgel huist in een neogotische kast, staande op de koortribune boven de galerij tegen de westgevel en is in 1904 vervaardigd door de gebroeders Franssen. De 66 gebrandschilderde ramen zijn tussen 1892 en 1902 vervaardigd door Frans jr. en Charles Nicolas te Roermond.

This is one of the largest neo-Gothic churches in the Netherlands. It was built by Nicolaas Molenaar in 1891/1892. With its two 72-meter tall towers and galleries above the aisles, the architecture was inspired by 12th century French cathedrals. The church's rich collection has been preserved in its entirety, including several statues of holy people dating back to various periods. The organ in the neo-Gothic cabinet, situated on the choir platform above the gallery against the west wall, was built by the brothers Franssen in 1904. All of the 66 stained-glass windows were created between 1892 and 1902 by Frans Jr. and Charles Nicolas from Roermond.

Centrum / Open Monumenten

Aan het einde van de 18de eeuw werden verschillende sociëteiten opgericht, vaak met een politiek doel. Later werden deze exclusieve clubs een ontmoetingsplaats voor cultuur en ontspanning. De eerste werd in 1748 in Den Haag geopend: de Groote Sociëteit (ook wel Grande Sociëté), later de Haagsche Club. In 1937 fuseerde de Club met Plaats Royaal. Een andere vroege sociëteit in Den Haag is de Nieuwe of Littéraire sociëteit De Witte, uit 1782. Aan het Plein in Den Haag werd een vereniging voor gezellig verkeer en 'geoorloofde uithuizigheid' opgericht. Andere Haagse sociëteiten zijn de Besognekamer uit 1795 en de Sociëteit De Vereeniging uit 1851. Al deze sociëteiten bestaan nog steeds.

Several societies were founded at the end of the 18th century, often with a political purpose. These exclusive clubs later became meeting places for culture and relaxation. The first was opened in The Hague in 1748: the grand society (also the Grande Sociëté), later the Haagsche Club. In 1937 the Club merged with Plaats Royaal. Another early society in The Hague is the New or Littéraire society De Witte, from 1782. On the Plein in The Hague, a society for cheerful traffic and 'permissible out-of-the-houseness' was founded. Other The Hague societies are the Besognekamer from 1795 and the Sociëteit de Vereeniging from 1851. All of these societies still exist today.

SOCIËTEITEN SOCIETIES

66

Zwembad De Regentes

Theater De Nieuwe Regentes

Weimarstraat 63

Za 10.00 – 14.00u

Zo 10.00 – 14.00u

Segbroek / Open Monumenten

Informatie
Information

Zaterdag & zondag
10.00 - 13.00u elk half uur
een rondleiding

*Herinneringen gevraagd: het
eeuwfeest van 'De Regentes'
wordt groots gevierd.
Wij zoeken oude foto's,
zwemdiploma's en verhalen
om te gebruiken voor een
boek, een voorstelling en veel
meer. Voor meer informatie
zie onze website*

Saturday & Sunday
10.00am - 1.00pm guided
tours

Ooit was De Regentes de grootste overdekte zwem- en badinrichting van Europa. In het uit 1920 daterende Art Deco gebouw heeft menig Hagenaar zijn of haar zwemdiploma gehaald. In de jaren negentig moest het zwembad zijn deuren sluiten omdat het niet meer voldeed. Nu is het zwembad verbouwd tot een theater met vijf zalen. De tribune van de grote zaal is bovenop het eigenlijke zwembad gebouwd. De bijzondere architectuur met de authentieke elementen van het zwembad, zoals de tegeltjes, bewegwijzering en badhokjes werd bij de renovatie behouden.

De Regentes was once the largest indoor swimming pool in Europe. Many residents of The Hague obtained their swimming certificate in this Art Deco building (from 1920). In the 1990s, the swimming pool had to close because it no longer fulfilled modern requirements. After undergoing a number of renovations, De Regentes eventually developed into a theatre with five auditoriums. The unusual architecture and the authentic elements of the former swimming pool (such as the tiles, signs and changing rooms) were preserved during the renovations.

www.denieuweregentes.nl

Open Monumenten / Segbroek

67

Heilige Familiekerk

Kamperfoeliestraat 29

Za 11.00 – 17.00u

De Heilige Familiekerk is gebouwd in 1921-1922 naar ontwerp van de architect Jan Stuyt. De kerk is een kruisbasiliek, geïnspireerd op de vroegromaanse Duitse kerkarchitectuur. In de gevels is gebruik gemaakt van rijk siermetselwerk en op meerdere plaatsen zijn de voor architect Stuyt kenmerkende decoratieve siervelden met zwart en wit tegelwerk aanwezig. De westgevel bezit een groot timpaan met een tegeltableau dat de 'Heilige Familiet' voorstelt. Boven de hoofdingang is eveneens een mozaïek aangebracht met een afbeelding van herten die drinken uit de levensbron. De kerk heeft mooie gebrandschilderde ramen in het interieur en grote muurschilderingen uit de jaren zestig van de vorige eeuw, voorstellende aan de noordzijde de 'Bruiloft van Canaän', aan de zuidzijde de 'Wonderbare broodvermenigvuldiging' en in de apsis de 'Heilige Drie-eenheid' en heiligen.

This church was built in 1921-1922 and designed by architect Jan Stuyt. It is a cruciform basilica, inspired by early German Romanesque church architecture. The walls are richly decorated with ornamental masonry. Furthermore, Stuyt applied his characteristic decorations consisting of black and white tile work. The wall on the west side has a large tympanum with a tile tableau depicting the Holy Family. Above the wall's main entranceway is a mosaic depicting deer drinking from the fountain of life. The interior of the building consists of beautiful stained-glass windows, as well as murals from the 1960s displaying the Wedding at Canaan on the north side. More murals are located on the south side and in the apse, depicting the Miraculous Multiplication and the Holy Trinity and Saints.

www.rkparochiedevierevangelisten.nl

68

Bethlehemkerk

Laan van
Meerdervoort 627
Za 10.00 – 16.00u

Dit kerkgebouw uit 1929-1931 is een ontwerp van J.C. Meischke en P. Schmidt. In materiaalgebruik en vormgeving is aansluiting gezocht bij de traditionele richting in de architectuur. Ook zijn invloeden van de Nieuwe Haagse School zichtbaar. Het gemoderniseerde interieur is witgepleisterd en heeft een spitsbogige overkapping. De markante toren is gelegen in de zichtas van de Laan van Eik en Duinen. In de Bethlehemkerk staat de ster van Bethlehem. Dit betekent Broodhuis en met die symboliek wordt de bezoekers een 'inkijkje' gegeven in wat er gebeurt in de Bethlehemkerk.

Segbroek / Open Monumenten

This church was built in the period 1929-1931 and was based on a design by J.C. Meischke and P. Schmidt. The use of materials and the design were inspired by the traditional movement in architecture. The church also shows influences of the Nieuwe Haagse School. The modern interior is white-plastered and has a pointed, arched roof. The remarkable tower can be seen from the Laan van Eik en Duinen.

Open Monumenten / Segbroek

Papaverhof

Papaverhof/
Klimopstraat
Za 10.00 – 17.00u

De woningen in de Papaverhof maken deel uit van woningbouwcomplex Daal en Berg, dat in 1921 gebouwd werd naar ontwerp van 'De Stijl' architect Jan Wils. Het complex bestaat in totaal uit 68 eengezinswoningen en 60 etagewoningen die zijn aangelegd in een hoefijzervormige ring rond een verdiept plantsoen. Hierin integreerde Jan Wils de Britse tuinstadgedachte rond de thema's 'licht, lucht en ruimte'. Details in de woningen wijzen op de invloed van Stijl-kunstenaars Gerrit Rietveld (schoorsteen), Piet Mondriaan (kastdeuren en kleuren), Vilmos Huszár en Theo van Doesburg (glas-in-lood). De woningen behoren tot het enige wooncomplex dat is ontworpen volgens de opvattingen van De Stijl.

The homes on the Papaverhof are part of the Daal en Berg housing complex. This complex was built and designed by 'De Stijl' architect Jan Wils. The area consists of 68 single-family homes and 60 flats that are constructed in a horseshoe-shaped ring around a sunken garden. Incorporating the themes of 'light, air, and space', Jan Wils based his design on the philosophies of the British garden city movement. The details in the homes point towards the influences of 'Stijl' artists Gerrit Rietveld (chimney), Piet Mondrian (cupboard doors and colours), Vilmos Huszár, and Theo van Doesburg (leaded windows). The homes are part of the only housing complex that was built entirely in accordance with the principles held by 'De Stijl' Movement.

Informatie Information

Zaterdag
10.00, 11.30, 13.30 en
15.00u rondleidingen,
vanaf Klimopstraat 48a

Saturday
10.00am, 11.30am, 1.30pm,
and 3.00pm, guided tours
(starting point Klimopstraat
48a)

70

Heilige Pastoor van Arskerk

Aaltje
Noordewierstraat 4-6
Za 11.00 – 17.00u

Deze uit grijze betonsteen opgetrokken kerk, een ontwerp uit 1966 van de bekende architect Aldo van Eyck, is uniek in Nederland. De kerk bestaat feitelijk uit twee hoofdelementen: een gesloten driehoek met daarin een lage kerkruimte en een hoge dwarsruimte, die door Van Eyck wordt uitgelegd als een straat: de 'Via Sacra' waaraan zich twee kapellen. Het cirkelmotief ziet men herhaaldelijk in het interieur in verschillende grootte terug, zoals in de vorm van de lichtkoepels en kapellen. Er is geen toren, slechts een kruis verwijst naar de functie van het gebouw. Door de aparte uitgang hoeft de kerkganger na de dienst niet zijn rug te keren naar de 'heilige zaken'.

Constructed of grey concrete blocks, this church was designed by renowned architect Aldo van Eyck. The design is particularly unique among buildings in the Netherlands. The church consists of two main elements: a closed triangle containing a low-lying area, and a higher placed diagonal element. The latter was described by Van Eyck as a 'street'; a 'Via Sacra' which contains two small chapels. The circle motif is repeated various times throughout the interior, in multiple sizes. Examples are the skylights and chapels. There is no tower; only a cross referring to the building's purpose. The separate exit allows churchgoers to leave the building without turning their back on 'all things sacred'.

71

Bunkercomplex Widerstandsnest 67 HL

Deltaplein 200
(naast het NH Atlantic Hotel)
Zo 11.00 – 16.00u

Vlakbij de boulevard van Kijkduin ligt onder de duinen een verborgen gangenstelsel, een deel van het complex Widerstandsnest 67 HL uit WOII. Het grootste deel van dit enorme complex is gesloopt voor de aanleg van het winkelcentrum en de achterliggende flats. In het duin achter het NH Atlantic Hotel resteert echter nog circa honderd meter tunnel met vier aangesloten bunkers. In dit gedeelte van het complex bevond zich onder andere de Flugwache, een onderdeel van de Luftwaffe, die het luchtruim moest afspeuren naar vijandelijke vliegtuigen.

Near the Kijkduin boulevard, a hidden network of corridors lies underneath the dunes: a part of block Widerstands-nest 67 HL from WWII. Most of this vast structure was demolished to allow for construction of the shopping mall and the apartment blocks behind it. However, the dune behind the NH Atlantic Hotel still holds about one hundred yards of tunnel with four connected bunkers. This section of the structure held the 'Flugwache' (flight watch), a part of the Luftwaffe that was to search the airspace for enemy airplanes.

Informatie

Zondag
Naast het NH Atlantic Hotel
het duinpad op

De bunker is niet toegankelijk
voor mindervaliden

Sunday
Take the pathway Next to
NH Atlantic Hotel

No disabled access

72

Buitenplaats Ockenburgh

Monsterseweg 4
Zo 11.00 – 16.00u

Informatie Information

Zondag
Rondleidingen

Sunday
Guided tours

Dit van oorsprong 17de-eeuws landgoed werd gesticht door dichter en medicus Jacob Westerbaan. Het landgoed Ockenburgh is ontstaan uit een samenvoeging van het oude landgoed Ockenburgh met een deel van het toen aangrenzende landgoed Santvoort en het Santvoortsche Bosch (nu Hyacintenbos). Het huidige landhuis dateert uit 1851 en werd in 1889 verbouwd en uitgebreid in eclectische stijl met neoclassicistische elementen. Wegen en groen werden in classicistische landschapsstijl ontworpen. Het landgoed had tussen 1650 tot aan 1840 een formele tuinaanleg. Rond het jaar 1840 werd deze aanleg vervangen door een aanleg in vroege landschapsstijl. De rechte lijnen en de strakke perken werden omgevormd naar de vloeiende lijnen met glooiende gazons. De eigenlijke reconstructie naar de landschapsstijl, zoals je die nu nog kunt zien, dateert van 1889. De middeleeuwse aarden wallen zijn ook heel bijzonder. Deze zijn van de 17de-eeuwse boerenhofstede Santvoort.

This 17th century country estate was founded by poet and doctor Jacob Westerbaan. Country estate Ockenburgh was created by joining the old Ockenburgh country estate with a part of the then adjacent country estate Santvoort and the Santvoortsche Bosch (now Hyacintenbos). The present country house dates from 1851 and was altered and extended in eclectic style with neo-classicistic elements in 1889. The roads and the greenery were designed in classicistic landscape style. The country estate knew a formal landscaping from 1650 until 1840. Around 1840, this landscaping was replaced by the early landscape style. The straight lines and taut beds were transformed to flowing lines with sloping lawns. The actual reconstruction to the landscape style still visible today dates from 1889. The medieval earth walls are very special, too. They belong to the 17th century farmstead Santvoort.

www.buitenplaatsackenburgh.nl

In 1766 liet de zwager van stadhouder Willem v, een paleis aan het Korte Voorhout bouwen. De architect was Pieter de Swart. Hij maakte een gebouw in Lodewijk xvi-stijl rondom een halfronde cour. Het paleis werd echter nooit voltooid en in 1802 werd besloten hier een schouwburg te vestigen. Er werd al veel toneel gespeeld in Den Haag, maar altijd 'op locatie', waar het maar uitkwam. Er waren wel enkele theatertjes geweest, maar die waren zo armoedig dat ze nauwelijks de naam 'theater' verdienden. In 1804 opende de 'Nieuwe Haagse Stadsschouwburg' zijn deuren.

In 1766 the brother in law to stadtholder William v had a palace built on the Korte Voorhout. The architect was Pieter de Swart. He created a building to the style of Louis xvi around a semi-circular courtyard. However, the palace was never completed, and in 1802 it was decided to house a theatre here. There was a lot of acting in The Hague, but always 'on location', wherever was convenient. There had been some theatres, but those were so pitiful that they hardly deserve the name 'theatre'. In 1804 the 'Nieuwe Haagse Stadsschouwburg' opened its doors.

KONINKLIJKE SCHOUWBURG ROYAL THEATER

73

Abdijkerk

Willem III straat 40
Za 10.00 – 16.00u

Informatie
Information

Zaterdag
*Rondleidingen, tentoonstelling
over torenuurwerken en
boekenmarkt*

*11.00 - 14.00u elk kwartier
orgelspel door Henk
Lemckert*

*15.30 - 16.00u slotconcert
door Gijsbert Kok op het
Reichner-Witte-Steendam
orgel uit 1780*

Saturday
*Guide tours, exhibition and
bookmarket*

*11.00am - 2.00pm organ
concert*

3.30 - 4.00pm organ concert

In het centrum van Oud-Loosduinen is omstreeks 1230 door Machteld van Brabant en haar gemaal graaf Floris IV een Cisterciënzer nonnenklooster gesticht, waarvan de Abdijkerk het laatste overblijfsel is. De kerk is een fraai voorbeeld van de Scheldegotiek. Kenmerkend voor deze vroeggotische stijl zijn de smalle lancetvensters. Alle ramen zijn onderling verbonden door een 30 cm brede gang die in de kerkmuur is uitgespaard. Opvallend zijn de beschilderde preekstoel uit circa 1620 en een orgel uit 1780 in rijk gesneden Lodewijk XVI-kast van Reichner. Achter de kerk bevindt zich een begraafplaats, deze is nog steeds in gebruik.

This medieval abbey church was built in the centre of Oud-Loosduinen and was officially founded in 1230 by Machteld van Brabant and her consort Count Floris IV. It was originally meant as a Cistercian convent. The only remaining trace of this convent is the abbey. The abbey church is an excellent example of Schelde Gothic. The narrow lancet windows are characteristic of this early Gothic style. All of the windows are connected by a 30 centimetre-wide channel in the church wall. Eye-catching are the painted pulpit (around 1620) and the organ (1780) placed in a richly carved Louis-XVI cabinet, created by J. Reichner. Located behind the church is a graveyard, which is still in use today.

74

**Loosduins Museum
De Korenschuur**

Margaretha van
Hennebergweg 2A
Za 10.30 – 16.30u
Zo 11.00 – 16.00u

Het Loosduins Museum is gevestigd in de 125 jaar oude Korenschuur die vroeger bij de molen behoorde. Deze werd gebruikt voor het aggregaat, zodat ook bij weinig of geen wind de molen toch werd aangedreven, om het koren te kunnen malen. Ook het meel werd hier opgeslagen. Op de bovenverdieping is een permanente tentoonstelling die de ontstaansgeschiedenis van het tuindersdorp Loosduinen weergeeft.

The Loosduins Museum is established in the 125 year-old 'Korenschuur' (granary) that once belonged to the windmill. Then, it was used for the aggregate, so that the windmill could still be driven for milling the grain when there was little or no wind. The granary was also storage for the flour. The upper floor holds a permanent exhibition presenting the history of the development of market gardener village Loosduinen.

Informatie
Information

Zaterdag & zondag
*Verkoop van Westlandse
producten o.a. druiven,
tomaatjes en paprika's*

Zaterdag
*14.00 en 15.30u rondvaart
door Madestein (verkorte
route)*

*13.30u en 14.30u optreden
van het zangkoor 'Together
Again'*

Saturday & Sunday
*Sale of products from the
Westland district*

Saturday
2.00 pm, 3.30 pm boat trips

*1.30 pm and 2.30 pm
appearance of choir
'Together Again'*

75

Molen De Korenaer

Margaretha van
Hennebergweg 4
Za 10.00 – 16.30u
Zo 11.00 – 16.30u

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Verkoop van meelproducten
tijdens openstelling

Niet toegankelijk voor
mindervaliden

Saturday & Sunday
Sale of flour products during
opening

No disabled access

Deze molen is van oorsprong één van de oudste korenmolens van Nederland. In 1595 schonk Prins Maurits een nieuw te bouwen molen aan de bevolking van Loosduinen. Toen de 'Maurits-molen' werd gebouwd, was deze geheel van hout. In 1720 woedde een zware storm waarbij het houten bovengedeelte vernield werd. De herbouw werd meteen ter hand genomen. Het sluitsteentje boven de ingang herinnert aan deze herbouw: op dat steentje staat het jaartal 1721. Vanaf dat moment heet de molen 'De Korenaer'. De stenen onderbouw dateert dus nog van de eerste molen uit 1595.

This was originally one of the oldest corn mills in the Netherlands. In 1595, Prince Maurits gifted a new, yet-to-be-built mill to the people of Loosduinen. When the 'Maurits Mill' was built, it was completely constructed of wood. The wooden upper section of the mill was almost entirely destroyed by a storm in 1720. Large-scale renovations immediately took place. The small key-stone above the entrance recalls these renovations. Marked on the keystone is the year 1721 – the year that the mill was named 'De Korenaer'. The stone substructure dates back to the first mill from 1595.

76

Kerk Onze Lieve Vrouw Hemelvaart

Loosduinse
Hoofdstraat 4
Za 10.00 – 14.00u

Deze neogotische kerk is met haar hoge toren een markant herkenningspunt aan de rand van de oude dorpskern van Loosduinen gebleven. De kerk is gebouwd in 1881 naar ontwerp van E. J. Margry. In de transepten zijn gebrandschilderde ramen uit de bouwtijd te zien: in het zuidelijke raam de 'Doop van Christus' en in het noordelijke de 'Annunciatie'. Het interieur is zoveel mogelijk teruggebracht naar de oorspronkelijke staat en de kruiswegstaties zijn gerestaureerd. Het orgel uit 1903 bevindt zich in een neogotische kast van Maarschalkerveerd. De koperen lichtkronen zijn afkomstig uit de Engelbewaarderskerk aan de Brandtstraat.

This neo-Gothic church with its tall tower remains one of the most striking buildings on the edge of the old Loosduinen village centre. The church was built in 1881 and designed by Eduard J. Margry. Located in the transepts are stained-glass windows that date back to the build period. The southern window depicts the 'Baptism of Christ' and the northern window the 'Annunciation'. The interior was renovated in order to be similar to its original state, and the Stations of the Cross were restored. The organ (1903) is located in a neo-Gothic cabinet by Maarschalkerveerd. The brass chandelier used to belong to the Engelbewaarderskerk on the Brandtstraat.

77

Stadsboerderij 'Op den Dijk'

Bovendijk 141-143

Za 13.00 – 16.00u

Zo 10.00 – 16.00u

Informatie Information

Zaterdag & zondag
Diverse workshops en activiteiten, waaronder Romeinse amulet zakjes en Romeinse hapjes maken met en voor de bezoekers. Ook worden archeologische vondsten tentoongesteld die zijn gevonden bij de opgraving van het Wateringse Veld.

Saturday & Sunday
Several workshops and activities, including making Roman amulet pouches and Roman snacks with and for visitors. Archaeological finds recovered during the excavations of the Wateringse Veld are also exhibited there.

<https://www.denhaag.nl/nl/in-de-stad/vrije-tijd-en-recreatie/dieren-en-stadsboerderijen>

Deze boerderij werd vroeger de 'Schoutswoning' genoemd. De geschiedenis van de boerderij gaat terug tot ver in de middeleeuwen. De polder waarin de boerderij is gelegen behoorde van oudsher tot het dorp Wateringen. Dit is zover bekend, de vroegst bebouwde plek van Wateringen. Al in de eerste helft van de 13de eeuw stond hier een versterkt huis, 'Huys uten Hoecke', eigendom van de edelman Ogier Uytenhoecke, stamvader van het latere riddergeslacht Van de Wateringhe. Het huidige uiterlijk van de boerderij bestaat uit een voorbouw, vermoedelijk van hoge ouderdom, van twee bouwlagen onder met riet gedekte kap en een achterbouw van een bouwlaag onder een hoog met pannen gedekt zadeldak. Tegenwoordig heet de boerderij 'Op den Dijk' en is het een stadsboerderij. Een stadsboerderij is een plek in de stad waar wordt laten zien wat er dagelijks op een boerderij allemaal gebeurt.

This farm was previously called the 'Schoutswoning'. The history of the farm goes back far into medieval times. The polder the farm is situated in used to belong to the village of Wateringen. This is, as far as we know, the earliest built-up area of Wateringen. Even in the first half of the 13th century, there was a fortified house here. 'Huys ten Hoecke' was the property of nobleman Ogier Uytenhoecke, the founder of the future knightly dynasty Van de Wateringhe. The current look of the farm consists of a front building, probably older, of two levels under a thatched roof and a back building of one level under a high, tiled saddle roof. These days the farm is called 'Op den Dijk', and it is now a city farmhouse. A city farmhouse is a place in the city that shows the daily activities of a farm.

78

Stationsgebouw voormalig Vliegveld Ypenburg

Ilsyplantsoen 1

Zo 10.00 – 17.00u

Vliegveld Ypenburg is een goed voorbeeld van het Nieuwe Bouwen, de stijl die in de jaren '30 zorgde voor een nieuw elan in de architectuur. Het Stationsgebouw op het voormalige vliegveld is een ontwerp van Brinkman en Van der Vlugt. Het is ontworpen als een gebogen tribune, gericht op de landingsbanen. Het gebouw van de Nationale Luchtvaart-school (NLS) werd in 1939 gebouwd en werd ontworpen door Mertens. Het vliegveld werd in 1936 voor het eerst in gebruik genomen als terrein voor sportvliegers. Op 10 mei 1940 werd het vliegveld aanvankelijk gevorderd door de Duitse bezetters, maar tijdens de Slag om Den Haag weer heroverd door de Nederlandse strijdkrachten. Na WOII deed Ypenburg dienst als militair vliegveld, totdat het in 1992 werd gesloten om plaats te maken voor de gelijknamige Vinex-wijk. Na jaren van leegstand zijn het Stationsgebouw en het NLS-gebouw (Nederlandse Luchtvaartschool) gerestaureerd.

Ypenburg Airport is a great example of the 'New Building', a modernist style that gave new elan to architecture in the Netherlands in the 1930s. The Station Building on the former airport was designed by architects Brinkman and Van der Vlugt. It is designed as a curved grandstand, offering a view of the runways. The NLS (National Aviation School) building was designed by architect Mertens and built in 1939. The airport was first used by recreational pilots in 1936. The airport was taken over by German occupation forces on May 10, 1940. However, it was retaken by Dutch armed forces during the Battle for The Hague. After WWII, Ypenburg was used as a military airport for many years. It was closed in 1992 to make room for the Vinex district that bears the same name. After having been vacant for several years, the Station building and the Aviation School building were restored.

Informatie Information

Zondag
Er worden rondleidingen verzorgd door Historische Vereniging Buitenplaats Ypenburg. Individueel rondlopen is niet mogelijk

Niet toegankelijk voor mindervaliden

Sunday
The Historical Association of Ypenburg offers tours. It is not possible to tour the grounds on your own

No disabled access

www.boei.nl
www.historischypenburg.nl

79

Tobruk Bunker

Illyplantsoen,
naast Scouting Van
Weerden Poelman
Zo 10.00 – 17.00u

In WOII hebben de Duitsers vergeefs op 10 mei 1940 geprobeerd vliegveld Ypenburg te veroveren. Na capitulatie werd vliegveld Ypenburg ingenomen, maar er werd nauwelijks gebruik van gemaakt. Wel is omstreeks 1942/43 rondom beveiliging aangelegd met Tobruk bunkertjes. Deze Tobruk bunkers zijn betonnen schuttersputten voor twee personen die door de Duitsers in WOII werden gebruikt voor de beveiliging van vliegveld Ypenburg. Deze bunker was de laatste die nog heel in de grond lag, maar hij moest wijken voor de aanleg van de Rotterdamsebaan.

De Gemeente Den Haag en de Rotterdamsebaan hebben gezorgd dat de bunker op de Ypenburgse heuvelrug is komen te liggen, naast het gebouw van Scouting Van Weerden Poelman en BSO Leuk Wings. Hij staat daar als landmark en herinnering aan de Duitse bezetting van het vliegveld.

In WWII, the Germans tried in vain to conquer Ypenburg airfield on 10 May 1940. After capitulation, Ypenburg airfield was taken, but it was hardly used. However, security measures were set up via Tobruk bunkers around 1942/43. These Tobruk bunkers are concrete foxholes for two people, used by the Germans in WWII to defend Ypenburg airfield. This bunker was the last intact bunker still in the ground, but it had to give way to the construction of the Rotterdamsebaan.

The Hague municipality and the Rotterdamsebaan have ensured that the bunker was placed on the Ypenburg hills, next to the building of Scouting Van Weerden Poelman and BSO Leuk Wings. It stands there as a landmark and a memory of the German occupation of the airfield.

TE DOEN
ACTIVITEITEN
TO DO
ACTIVITIES

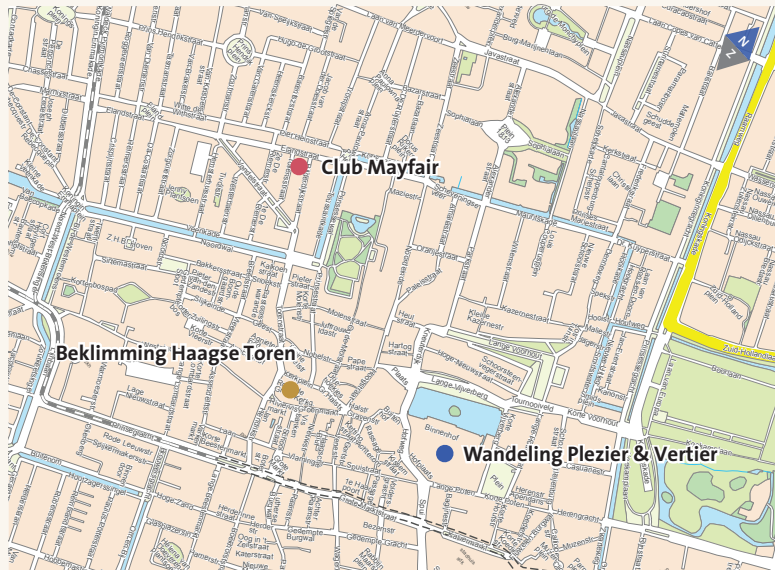
Wandelingen & rondleidingen

Den Haag heeft een rijke geschiedenis. In de binnenstad zijn nog heel veel oude straatjes, er zijn 17de-eeuwse grachten en lange, fraaie historische boulevards: zoals de Lange Vijverberg en het Lange Voorhout. De stad staat vol met paleizen, regeringsgebouwen en parken, maar de stad heeft nog veel meer te bieden.

Walks & guided tours

The city of the Hague has a rich cultural history. In the city centre are many old small streets, 17th century canals and long beautiful boulevards such as the Lange Vijverberg and the Lange Voorhout. The Hague is full of churches, palaces, government buildings often in green settings and much more.

Wandelingen & rondleidingen / walks & guided tours

Club Mayfair - rondleiding door het beroemdste bordeel van Den Haag

Die ene plek in Den Haag, midden in het Zeeheldenkwartier, die iedereen van buiten kent, maar niemand van binnen. Die plek waarover iedereen van alles denkt, maar waarover niemand echt iets weet. Bijna niemand. Firma MES heet je welkom op een unieke locatie: een Haags icoon waar velen nieuwsgierig langs lopen en slechts enkelen naar binnen vluchten. Club Mayfair is een luxe-bordeel in het Zeeheldenkwartier. Firma MES opent de deuren (mogelijk gemaakt door de afdeling Monumentenzorg en Welstand) van dit luxe borddeel en onthult wat voor velen altijd geheim is gebleven. De route zal leiden van de grote bar beneden naar de 15 kamers boven, met baden en bedden, elk in een andere stijl. Je krijgt uitgebreid de kans rond te kijken op deze bijzondere plek, af en toe in verwarring gebracht door theatrale momenten: een monoloog, een verleidelijke dans, een lied en indien gewenst een anonieme aftocht door de achteruitgang. Kom en laat je verrassen.

That one place in The Hague, in the heart of the Zeeheldenkwartier, that everyone knows from the outside, but nobody has been inside. The place everyone thinks all kinds of things about, but nobody really knows any-

Informatie / Information

Zondag / Sunday
16.00 en 18.00u
4.00 and 6.00pm

Prijs / price
€ 10

Adres / address
Club Mayfair
Bilderdijkstraat 108

Duur / duration
60 min

Reserveren / reservation
Kaarten verkrijgbaar aan de deur (maximaal 40 bezoekers per keer)

Tickets available at the door (max. 40 visitors at a time)

thing about. Almost no one. Firma MES welcomes you to a unique location: a The Hague icon that many walk past with curiosity and only a few enter. Club Mayfair is a luxury brothel in the Zeeheldenkwartier. Firma MES opens the doors (made possible by the Monument Care and Preservation Department) of this luxury brothel and reveals what has remained secret to many people. The route will lead from the large bar downstairs to the 15 rooms upstairs, with baths and beds, each in a different style. You will have an extensive opportunity to look around this unique place, and sometimes be confused with theatrical moments: a monologue, a seductive dance, a song, and – if desired – an anonymous exit through the back. Come and be surprised.

www.firmames.nl

Stadswandeling Plezier en Vertier rond het Lange Voorhout

Het Voorhout, van oudsher het culturele centrum voor kunstenaars en acteurs met o.a. de Kunstenaarsvereniging Pulchri Studio en het Theater Diligentia en niet te vergeten Bodega De Posthoorn, sinds jaar en dag een ontmoetingsplek voor journalisten en politici. Aan het Voorhout stond het eerste museum van mevrouw Kröller-Müller. Ontdek achter de sfeervolle Lindelaan de pittoreske Kazernestraat en het Smidswater en nog veel meer.

The Voorhout, traditionally the cultural centre for artists and actors with, amongst others, the Kunstenaarsvereniging Pulchri Studio and the Theater Diligentia, and let's not forget the Bodega De Posthoorn, traditionally a meeting place for journalists and politicians. The first museum of Mrs Kröller-Müller was on the Voorhout. Discover the picturesque Kazernestraat and the Smidswater and more behind the lovely Lindelaan.

Informatie / Information

Zaterdag / Saturday
11.00 en 14.00u

Vertrekpunt / starting point
Op het Binnenhof, bij de fontein

Eindpunt / end point
Bodega De Posthoorn

Duur / duration
90 min

Aantal / number
maximaal 15 deelnemers
a maximum of 15 participants

Prijs / price
gratis / free

Reserveren / reservation
Reserveren gewenst via het formulier op www.gildedenhaag.nl/stadswandeling/plezier-en-vertier-op-en-rond-het-voorhout-18 of per e-mail info@gildedenhaag.nl

Beklimming van de Haagse Toren

Informatie / Information

Zaterdag & zondag / Saturday & Sunday
11.00, 12.00u, 13.00, 14.00 en 15.00u

Adres / Address
Rond de Grote Kerk 12

Duur / duration
60 min

Aantal / number
maximaal 15 deelnemers
a maximum of 15 participants

Prijs / price
gratis / free

Reserveren / reservation
Toegangskarten zijn vanaf 11.00u verkrijgbaar bij de stand van GaDenHaag voor de ingang van de Haagse Toren van de Grote Kerk. Een kwartier voor aanvang van de tour worden kaartjes gegeven aan de eerste 15 mensen die in de rij staan.

Tickets available from 11.00am at the entrance of the tower on the Torenstraat. Fifteen minutes before the start of the tour, tickets are given to the first 15 people who are standing in line.

Eeuwenlang was de toren van de Grote Kerk een vast herkenningpunt en bepaalde hij de silhouet van Den Haag. De toren is gebouwd met een gift van hertog Jan van Beieren. Het bakstenen gebouw is zeszijdig. De huidige sierlijke spits – hoogste punt op 92,5 meter – vervangt sinds de jaren vijftig de 19de-eeuwse gietijzeren spits die door zijn gewicht scheuren in de toren had veroorzaakt. De spits is ontworpen aan de hand van oude tekeningen, maar iets ruimer dan de oorspronkelijke afmetingen, om plaats te kunnen bieden aan het zwaardere klokkenspel. De houten spits is met koper gedekt. Boven de klokkenlantaarntoren eindigt het zeszijdig dak in een uivormig bovenstuk, waarop een goudkleurige bol en een liggend kruis, met als afsluiting een 1.80m hoge windvaan in de vorm van de Haagse ooievaar.

De zandstenen balustrade van de omloop draagt op de hoeken pinakels van Frans natuursteen. Daaronder zijn de wijzerplaten aangebracht die naar zes kanten de tijd aangeven. Dat was oorspronkelijk niet het geval.

For centuries now, the tower of the Grote Kerk has been an important reference point, and has played a crucial role in determining The Hague's cityscape. The tower was built with a donation from Duke Jan van Beieren. The brick tower is a hexagonal construction.

Beklimming Haagse Toren (vervolg)

De bewoners van de Boekhorststraat hebben in 1647 het verzoek gedaan om voor hun rekening ook aan hun zijde van de toren een wijzerplaat aan te brengen. De wijzerplaten gaven toen nog alleen de uren aan. De minutenwijzers zijn pas in de 19de eeuw toegevoegd.

Toen de kerk in 1810 aan de kerkmeesters werd overgedragen, bleef de toren eigendom van de gemeente. De toren had een duidelijke functie voor de veiligheid, zeker omdat Den Haag geen vestingwerken bezat. Vanaf de toren kon men gevaar tijdig signaleren. Ook diende de toren als brandwachtpost. Torenwachters waakten 's nachts over de stad om alarm te slaan bij brand. Om het half uur dienden zij 'hoog van de toren te blazen', als teken dat zij niet in slaap waren gevallen.

Open Monumentendag biedt u een unieke gelegenheid de Haagse Toren te beklimmen (bijna 300 traptreden!). Vanaf de omloop heeft u een schitterend uitzicht over de stad en de wijde omgeving. U heeft alleen toegang met een toegangskaart.

The tower's old spire was replaced during the fifties, because, due to its heavy weight, the old 19th century cast-iron spire had caused cracks in the building. With a height of 92.5 metres, the current spire is the building's highest point. The tower's current design is based on old drawings. However, it is slightly wider than the original, in order to be able to cope with the weight of heavier bells.

The wooden spire is covered with copper. Above the carillon, the hexagonal roof ends in an onion-shaped top. Situated above this is a gold-coloured ball, a horizontal cross and – right at the top – a 1.80 metre high wind vane in the shape of a stork (the symbol of The Hague).

The sandstone balustrade of the gallery is supported by the corner pinnacles made out of French natural stone. Beneath it, clock faces are attached that show the time in six different directions. Initially, this was not the case. In 1647, the people living in the Boekhorststraat requested, at their own cost, another clock face to be constructed on their side of the tower. During that time, the clock faces only displayed the hours. The minute hands were not added until the 19th century. When in 1810 the church was passed on to the church wardens, the tower remained in possession of the municipality. It also played an important part in the safety of the city, especially because The Hague did not have any fortifications. From the top of the tower, it was possible to signal danger in time. The tower also served as a fire look-out. During the night, guardsmen were on the look-out in order to sound the alarm in case of fire. Every half hour, they had to sound the trumpet to let people know they had not fallen asleep.

The Dutch Heritage Days offer you the unique opportunity to climb The Hague Tower (more than 300 steps!). The gallery offers a sweeping view over the town and its surroundings. Tickets are required.

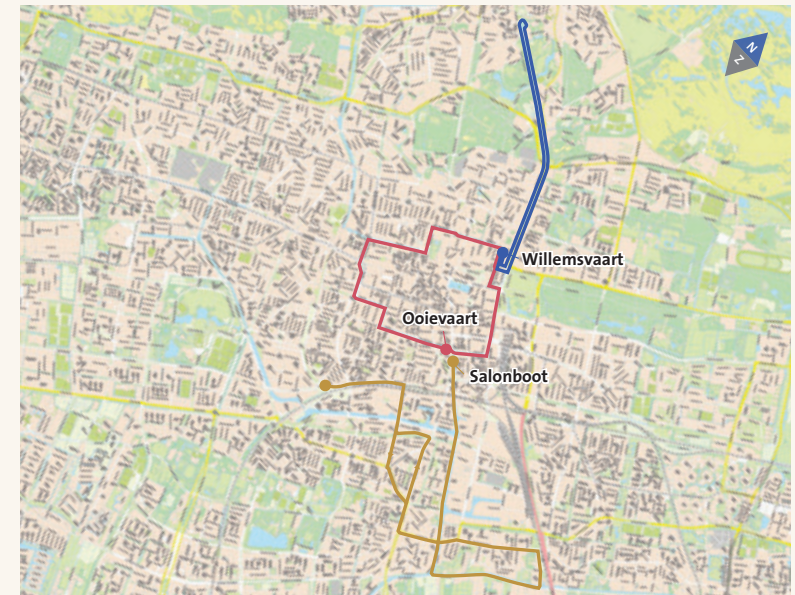
Varen door Den Haag

Den Haag was tot het midden van de 19de eeuw een typische Hollandse stad met grachten, binnenhavens en aan het water gelegen marktplaatsen. Het water was voor de handel en nijverheid van belang als onderdeel van de infrastructuur. Den Haag staat heden ten dagen niet meer bekend als grachtenstad. Er is echter vanaf de nog resterende grachten veel moois te zien van historisch Den Haag. Ontdek Den Haag vanuit een ander gezichtspunt en vaar door de grachten van Den Haag!

Sail through The Hague

Up to the middle of the 19th century, The Hague was a typically Dutch city with canals, ports and market squares located by the water. For trade and industry, the water was of great importance as part of the infrastructure. Nowadays, The Hague is no longer known as town of canals. However, the remaining canals offer great views of this ancient town. Discover the town from another angle and take a boat ride through The Hague!

Vaarroutes / boat routes

De Ooievaart

Informatie / Information

Zondag / Sunday
14.00u

Opstapplaats / boarding point

Bierkade 18B (havenkantoor / harbour office)

Duur / duration 90 min

Wie bekende Haagse gebouwen noemt zegt natuurlijk meteen het Binnenhof, de Ridderzaal en het Mauritshuis. Maar Den Haag heeft nog veel meer markante gebouwen met bijzondere architectuur te bieden. De stad dankt dat aan zijn rijke ontwikkeling van grafelijk hof tot regeringszetel en vestigingsplaats van internationale instellingen. Maar we mogen niet vergeten dat er ook sinds eeuwen gewoond en gewerkt wordt. Woonhuizen en openbare gebouwen getuigen van het dagelijkse leven van de Hagenaars. De Ooievaart heeft dit jaar een speciale themavaart waarbij het bouwen in Den Haag centraal staat. Vanaf het water krijgen we een verrassende kijk op 'gewone' woonhuizen en bijzondere monumenten.

Prijs / price

€ 12,50 per volwassene, € 8,50 per kind
€ 12,50 per adult, € 8,50 per child

Reserveren / reservation

www.ooievaart.nl
tel. 070 445 18 69 (keuze 1)
balie Wagenstraat 193
VVV op Spui 68

When it comes to famous The Hague buildings, people often think of the Binnenhof, the Ridderzaal and the Mauritshuis. But The Hague has many more remarkable buildings with unique architecture to offer. This is thanks to the city's rich history during which it transformed from a count's court into the nation's seat of government and location of international institutions. But let us not forget that, for centuries, people have been living and working there as well. Residences and public buildings show the daily lives of the people of The Hague.

This year, De Ooievaart offers a special themed boat tour that focuses on architecture in The Hague. From the water, you will get a very different view of 'stand-ard' houses and unique monuments.

Antieke salonboot Oriënt

Plezier op de Haagse Gracht

Tijdens deze exclusieve grachtenrondvaart van Den Haag worden diverse bruggen speciaal voor u geopend: u ziet Den Haag zoals u het nog nooit heeft gezien. U vaart een route via de Bierkade over de Zuid Singelsgracht en passeert de oude gevels aan de Dunne Bierkade en de Hofjes van Om en Bij. Met een fraai zicht op het nieuwe centrum aan de horizon van de Prinsengracht, vaart u via de Westermolens verder in de richting Veenkade.

Fun on the The Hague Canals

During this exclusive canal tour of The Hague, several bridges are opened especially for you: You will see The Hague like you have never seen it before. You sail a route via the Bierkade over the Zuid Singelsgracht and pass the old façades on the Dunne Bierkade and the Hofjes of Om en Bij. With a nice view of the new city centre on the horizon of the Prinsengracht, you sail further in the direction of the Veenkade via the Westermolens.

Informatie / Information

Zondag / Sunday
13.30u

Opstapplaats / boarding point

Historische steiger aan het Zieken (tegenover Zieken 1)

Duur / duration 90 min

Prijs / price € 19,95 p.p.

Reserveren / reservation

Vooraf reserveren is noodzakelijk via
Reservation in advance is required
www.salonbootdenhaag.nl/openmonumentendag

Plezier op de Vliet

Het gebied rond de Vliet had een enorme aantrekkingskracht op de rijkere families, zij richtten buitenplaatsen in en bouwden prachtige landhuizen. U passeert tijdens deze rondvaart het Rijswijkseplein, het Havenkantoor aan de Goudriaankade met het embleem van de Haagse ooievaar, Kasteel De Binckhorst, Drievliet, Forum Hadriani, Huize Dorrepaal, Huygensmuseum Hofwijck en park Vreugd en Rust in Voorburg.

Fun on the Vliet

The area surrounding the Vliet used to be a real attraction for the richer families, they decorated outside areas and built beautiful mansions. During this boat tour, you pass the Rijswijkseplein, the Havenkantoor on the Goudriaankade with the emblem of the The Hague stork, Castle De Brinckhorst, amusement park Drievliet, Forum Hadriani, Huize Dorrepaal, Huygens museum Hofwijck, and park Vreugd en Rust in Voorburg.

Informatie / Information

Zondag / Sunday
15.30u

Opstapplaats / boarding point

Historische steiger aan het Zieken (tegenover Zieken 1)

Duur / duration 90 min

Prijs / price € 19,95 p.p.

Reserveren / reservation

Vooraf reserveren is noodzakelijk via
Reservation in advance is required
www.salonbootdenhaag.nl/openmonumentendag

De Willemsvaart

De Willemsvaart heeft dit jaar als thema: 400 jaar Singelgracht. In 1619 was de Singelgracht ter verdediging van Den Haag gereed. Men was in 1616 bij de huidige Bierkade begonnen en kwam in 1619 aan bij het de al bestaande 16^e eeuwse gracht bij het huidige Hilton Hotel. De knik in de Gracht waar Oud en Nieuw samenkomen is er nog.

The Willemsvaart boat trip has as theme: 400 years of Singelgracht. The Singelgracht was completed in 1619 for the defence of The Hague. Digging started in 1616 at the current Bierkade and in 1619 arrived at the existing 16th century canal at the current Hilton Hotel. The bent in the canal where old and new meet is still there.

Informatie / Information

Zondag / Sunday
13.00 en 15.00u

Opstapplaats / boarding point
aanlegplaats Hilton Hotel
(Scheveningseveer)

Duur / duration
60 min

Prijs / price
€5,00 p.p

Reserveren / reservation
niet nodig / not necessary

De boot is toegankelijk voor mindervaliden

The boat has disabled access

www.willemsvaart.nl

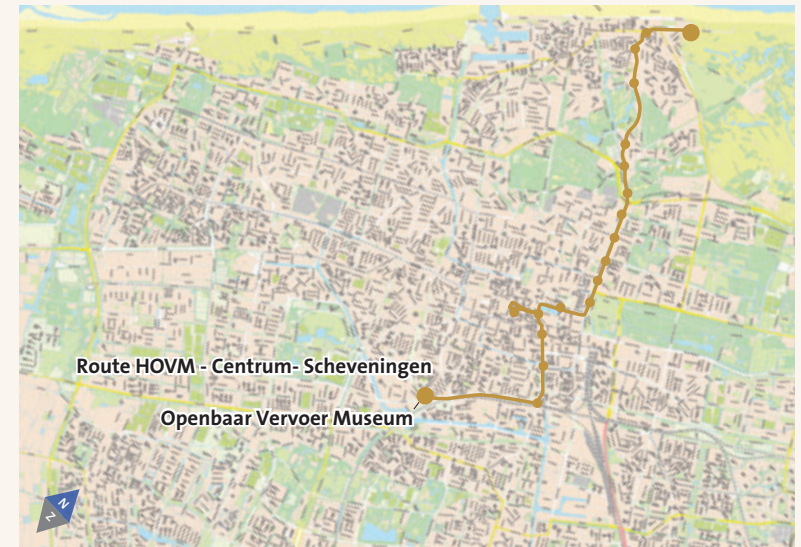
Rondritten met historische trams

Er rijden historische Haagse trams van het Haags Openbaar Vervoer Museum en van de Tramweg Stichting rondritten door Den Haag. Hiermee kunt u zich per rijdend monument laten vervoeren tussen de verschillende bezienswaardigheden. Zowel de hele oude, vooroorlogse trams van wel 80 tot 100 jaar oud, als de modernere pcc-cars worden ingezet. Onder meer de A327, de Blauwe Tram uit Leiden, wordt ingezet. Ook zal de welbekende 'Gele Tram' haar rondjes rijden en nostalgie doen herleven.

Tours with historic Trams

On the Heritage Days, historic trams of Haags Openbaar Vervoer Museum (HOVM) (The Hague Public Transport Museum) and of Tramweg Stichting will ride tours through The Hague. These riding monuments can bring you to the various sights. Both the pre-war trams of 80 to 100 years old, (among them the well-known 'Blue Tram'), and the more modern pcc-cars will take part. The famous 'Yellow Tram' too, will do her laps.

Tram routes / tram routes

Historische tramritten

De historische trams rijden zowel zaterdag 14 september als zondag 15 september tussen 10.30 en 17.30u, globaal elke 25 minuten. Er wordt gereden worden met zowel de Blauwe Tram, Gele Tram, de Haagse stadstram uit de jaren '20, en de PCC. De trams rijden een aantrekkelijke rondrit vanaf het Haags Openbaar Vervoer Museum, het Kerkplein in de binnenstad, en Scheveningen Kurhaus.

Een rondrit kan begonnen worden bij het HOVM, bij het Kerkplein, bij Scheveningen Kurhaus of Zwarte Pad, of elke andere tussengelegen halte aan de route. Ook is het mogelijk om een kaartje voor een enkele rit te kopen. Dit kaartje is geldig tot het eerstvolgende eindpunt (HOVM of Scheveningen). Kaartjes kunnen in de tram gekocht worden; er kan alleen met pinpas of creditcard worden betaald (contant betalen is niet mogelijk).

Informatie

Zaterdag & zondag

10.30 - 17.30u elke 25 minuten

Prijs tramrit

€4,00 p.p.

€2,50 p.p. enkele reis

Kaartjes bij de conducteur op de tram, geen abonnementen en geen OV Chipkaart

Reserveren

Niet nodig

Let op

De historische trams zijn echter niet toegankelijk voor mindervaliden

www.tramwegstichting.nl

www.hovm.nl

Historische tramritten

The historical trams run on both Saturday 14 September and Sunday 15 September between 10.30am and 5.30pm, approximately every 25 minutes.

The Blue Tram, Yellow Tram, the The Hague city tram from the '20s, and the PCC will run. The trams drive an attractive round trip from the HOVM (The Hague Public Transport Museum), the Kerkplein in the city centre, and Scheveningen Kurhaus.

You can start your round trip at the HOVM, Kerkplein, Scheveningen Kurhaus, or Zwarte Pad, or any other stop along the route. It is also possible to buy a ticket for a single trip. This ticket is valid until the first final stop (HOVM or Scheveningen). Tickets can be bought in the tram; payment is only possible with debit card or credit card (cash is not possible).

Information

Saturday & Sunday

10.30am - 5.30pm every 25 minutes

Price tramtour

€4,00 p.p.

€2,50 p.p. single trip

Tickets can be purchased from the conductor on the tram, no passes and no OV Chip card

Reservation

Not necessary

Please notice

The historical trams are, however, not accessible for the disabled

Nieuwe VOM publicatie

**Oorlog in de lucht –
Den Haag 1940-1945***– bescherming, oorlog en
wederopbouw*

De schrijvers van *Oorlog in de lucht – Den Haag 1940-1945* hebben in 2015 een boek gepubliceerd over WOII in en om Den Haag (Den Haag – stad in oorlog – stad in vrede) en ontdekten dat er behoudens de Slag om de Residentie in de meidagen van 1940 en het bombardement op Bezuidenhout van 3 maart 1945 niet al te veel kennis is over de luchtoorlog boven Den Haag. Daarom schreven ze dit boek, dat specifiek over dit onderwerp gaat. Den Haag heeft tijdens WOII zwaar geleden. Het oorlogsgeweld heeft duizenden slachtoffers geëist, de Joodse gemeenschap werd gedeceimeerd en vele inwoners doorstonden de Hongerwinter niet. Ook door de luchtoorlog boven de stad vielen vele doden op Haags grondgebied. De luchtaanvallen, beschietingen, bombardementen, neerstortende vlieg-

tuigen en V2-raketen hebben enorme schade in de stad aangericht en groot menselijk leed veroorzaakt.

Al in de jaren dertig van de vorige eeuw nam de gemeente Den Haag voorbereidende maatregelen ter bescherming van de inwoners.

Met de oorlogsdreiging aan de landsgrenzen werden ook veel Haagse burgers actief in de Luchtbeschermingsdienst of in de Haagse afdeling van de Vereniging voor Luchtbescherming.

Op 10 mei 1940 vielen Duitse troepen Nederland binnen en begon de luchtoorlog boven Den Haag. De Haagse bevolking kreeg niet alleen te maken met Duitse bombardementen, maar ook met die van geallieerde zijde. Hoewel de bombardementen gedurende de gehele oorlog plaatsvonden, raakte de stad vooral vanaf september 1944 door luchtaanvallen zwaar gehavend. In die maand begon een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van de oorlog. Toen startten de Duitsers vanaf grondgebied in de Haagse regio met de lancering van V2-raketen gericht op Londen. Mislukte lanceringen en de aanvallen van geallieerde vliegtuigen op V2-locaties zorgden voor de verwoesting van delen van de stad.

*Oorlog in de lucht –
Den Haag 1940-1945
– bescherming, oorlog
en wederopbouw*

Henk Ambachtsheer
en Corien Glaudemans

Uitgeverij De Nieuwe
Haagsche

New VOM publication

**War in the Air –
The Hague 1940-1945***– protection, war, and rebuilding*

In 2015, the authors of 'War in the Air – The Hague 1940-1945' published a book about WWII in and around The Hague (Den Haag – Stad in Oorlog). They had discovered that there is not much known about the war in the air above The Hague, with the exception of the Battle for The Hague in May 1940 and the bombardment of Bezuidenhout on 3 March 1945. That is why they wrote this book, which specifically deals with this topic.

The Hague suffered a lot during WWII. The violence took the lives of thousands of victims, the Jewish community was decimated, and many citizens didn't survive the famine of 1945. The air warfare above the city also took many lives in the area of The Hague. The airstrikes, shootings, bombardments, crashing planes, and V2 rockets brought immense damage to the city and caused tremendous human suffering.

As early as the 1930s, the municipality of The Hague took preventive measures for the protection of its citizens. With the threat of war on the country's borders, many citizens also became active participants in the air-raid protection services or the local department of the Air-Raid Protection Association.

On 10 May 1940, the German army invaded the Netherlands and air warfare above The Hague began. The population of The Hague dealt with not only German bombings, but also Allied bombings. Although bombings occurred during the entire war, the city suffered especially heavy damages by airstrikes

in September 1944. A new chapter in the history of the war started in that month. That is when the Germans started launching V2 rockets, aimed at London, out of The Hague region. Failed launches and attacks by Allied planes on V2 locations brought destruction to many parts of the city.

Nieuwe VOM publicatie

**Interieurs van het
Binnenhof***– versholen erfgoed in beeld*

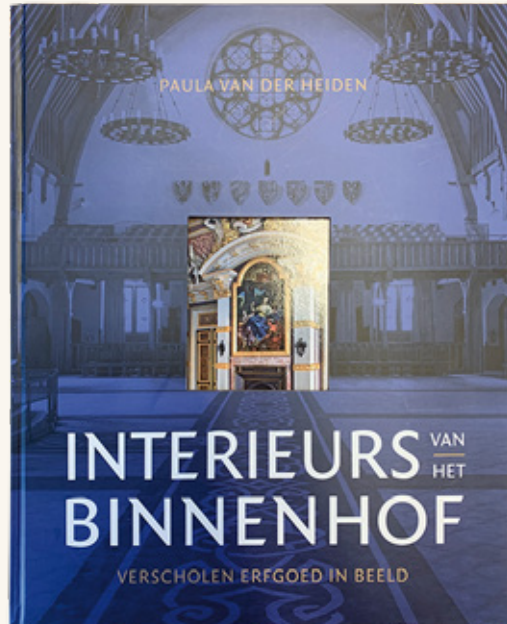
Een uniek samenwerkingsproject tussen de afdeling Monumentenzorg en Welstand, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Atelier Rijksbouwmeester en het Rijksvastgoedbedrijf leidde tot een publicatie over de monumentale interieurs van het Binnenhofcomplex: *Interieurs van het Binnenhof – Versholen Erfgoed in beeld*.

Het Binnenhof is het oudste nog functionerende regeringscentrum ter wereld. De stad Den Haag dankt er haar bestaan aan. Hier zijn de Eerste en Twee Kamer, de Raad van State en het ministerie van Algemene Zaken gehuisvest. De rijke bestuurlijke geschiedenis is overal voel- en zichtbaar in dit monumentale gebouwencomplex.

Tal van rijk gedecoreerde historische interieurs zijn er te vinden – met bijzondere muur- en plafondschilderingen, imposante schouwen, fraai meubilair en vele kunstwerken. Bij het ontwerp van het complex waren grote architecten uit binnen- en buitenland betrokken zoals Pieter Post, Daniel Marot, Cornelis Hendrik Peters en Pierre Cuypers.

Het Binnenhof is vrij toegankelijk maar de meeste binnenruimten blijven gesloten voor het grote publiek. Met dit boek is een venster geopend op die historische interieurs, zodat meer mensen van die rijkdom kennis kunnen nemen.

The Binnenhof is freely accessible, but most interior rooms are closed to the public. This book opens a window to those historical interiors, so people can learn about those riches.

Interieurs van het Binnenhof
– verscholen erfgoed in beeld

Paula van der Heiden

Stokerkade
Cultuurhistorische
Uitgeverij

New VOM publication

Interiors of the Binnenhof

– hidden heritage illuminated

A unique collaboration project between the department of Monumentenzorg en Welstand, the Cultural Heritage Agency, the Atelier Rijksbouwmeester, and the Central Government Real Estate Agency led to a publication about the heritage interiors of the Binnenhof complex: *Interieurs van het Binnenhof – Verscholen Erfgoed in beeld*. The Binnenhof is the oldest still functioning government centre in the world. The city of The Hague owes its existence to it. The Senate and the House of Representatives, the Council of State, and the Ministry of General Affairs are located here. The rich administrative history can be seen and felt everywhere in this monumental building complex. Many richly decorated historical interiors can still be found here – with unique wall and ceiling paintings, imposing chimneys, beautiful furniture, and many works of art. The design of the complex involved famous architects from the Netherlands and abroad, such as Pieter Post, Daniel Marot, Cornelis Hendrik Peters, and Pierre Cuypers.

Kinderworkshop Plekken van Plezier

Informatie / Information

Zaterdag / Saturday

11.00 - 15.00u
vrije inloop / free entrance

Locatie / location

Binnenhof, naast het Open Monumentendag informatiepunt

Binnenhof, next to the Open Heritage Day information point

Prijs / price

gratis / free

Reserveren / reservation

niet nodig / not necessary

www.juliettepestel.com

Inloopworkshop collage buttons maken

Dit jaar is het thema *Plekken van Plezier*, maar wat zijn dat? Monumenten waar je leuke dingen doet? Klopt! Dierentuin, museum, speeltuin, een restaurant of theater bijvoorbeeld. Jullie gaan met juf Juul en juf Daan van Atelier Juliette Pestel collage buttons maken, we maken buttons van mensen en dieren die te maken hebben met die 'plekken van plezier'.

De workshop is voor kinderen van alle leeftijden en gratis, cadeautje van Monumentenzorg Den Haag!

Walk-in workshop making collage buttons

This year the theme is *Places of Pleasure*, but what are those? Monuments where you can do fun things? Correct! The zoo, a museum, a playground, a restaurant, or a theatre for instance. You will join miss Juul and miss Daan from Atelier Juliette Pestel to make collage buttons. We make buttons about people and animals that have something to do with those 'places of pleasure'.

The workshop is for children of all ages and free, a present from Monumentenzorg Den Haag!

JULIETTE PESTEL
COLLAGE ARTIST

The Hague in virtual reality

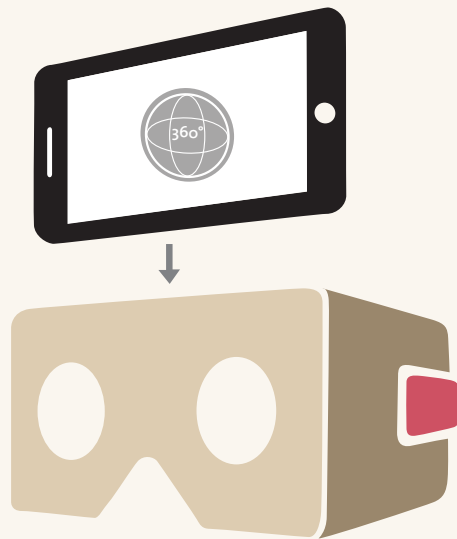
Informatie / Information

Zaterdag / Saturday
11.00 - 16.00u

Locatie / location
Binnenhof

www.dutchvr.com

Ontdek historische gebouwen vanuit de luie stoel op het Binnenhof!

Bij het Open Monumentendag informatiepunt kunt u met een VR-bril tientallen historische gebouwen in virtual reality bekijken.

Discover historical buildings without leaving your armchair!

At the Open Heritage Days information point you can view dozens of historical buildings in virtual reality, using VR-glasses.

www.omddenhaag.nl

Den Haag in virtual reality

Op zaterdag 14 september kunt u in verschillende monumenten op een bijzondere manier een kijkje nemen. Wij geven tijdens Open Monumentendag de gelegenheid om bijzondere monumenten te bezichtigen doormiddel van een Virtual Reality-bril. Grijp uw kans om op een ongewone manier de fraaie en interessante interieurs te bezichtigen!

On Saturday September 14, you can have a very unique look around several monuments. During Heritage Day, you will have the opportunity to see the interior of this iconic building using a Virtual Reality headset. Don't miss this opportunity to marvel at several wonderful interiors with this special technology!

Prinsjesfestival

Het Prinsjesfestival vindt dit jaar plaats van 10 tot 17 september, in de week voor en op Prinsjesdag. Stichting Prinsjesfestival organiseert talrijke zowel inhoudelijke als feestelijke activiteiten. Tijdens dit festival wordt gevierd dat we een democratie zijn. Oftewel een land waarin iedereen meetelt en iedereen ertoe doet. Het Prinsjesfestival is een feest voor iedereen. Van politiek betrokkenen tot mensen die Den Haag vooral bezoeken voor de gezelligheid. Van studenten tot gezinnen. En natuurlijk tal van politieke kopstukken. Prinsjesfestival biedt ieder jaar een podium aan een provincie. Dit jaar verwelkomt Prinsjesfestival provincie Zuid-Holland als strategisch partner. Prinsjesfestival staat dit jaar in het teken van het vrouw kiesrecht. Op 8 september 1919 verscheen de wet die vrouwen kiesrecht verleent, in het Staatsblad. Prinsjesfestival 2019 stelt de positie van vrouwen in de politiek centraal. Het centrale thema is dit jaar dan ook: 'Gezocht: volksvertegenwoordiger (v/m). Gelijke kansen na 100 jaar algemeen kiesrecht?'

This year, the Prinsjesfestival takes place from 10 to 17 September, in the week before and on Prinsjesdag. The Prinsjesfestival Foundation organises both substantive and festive activities. The Prinsjesfestival is meant to celebrate our democracy. Or a country where everyone counts and everyone matters. The Prinsjesfestival is a party for everyone. From the politically inclined to people who mostly visit The Hague for its great atmosphere. From students to families. And, of course, many political leaders. Every year, the Prinsjesfestival offers the stage to a province. This year, the Prinsjesfestival welcomes the province of Zuid-Holland as strategic partner. The theme of this year's Prinsjesfestival is women's suffrage. The act that enabled women's suffrage appeared in the Staatsblad on 8 September 1919. The position of women in politics takes centre stage in Prinsjesfestival 2019. The main theme this year is: 'Wanted: elected representative (f/m). Equal opportunities after 100 years of universal suffrage?'

www.prinsjesfestival.nl

Hollands Festijn

Het Hollands Historisch Festijn brengt op 14 en 15 september de Vaderlandse Geschiedenis rond het Binnenhof in Den Haag tot leven. Het Binnenhof is een grafelijk slot met de Ridderzaal van Floris v. Het Binnenhof is sinds de 13de eeuw het centrum van de macht en behoort tot de oudste bestuurscentra ter wereld die nog steeds in gebruik zijn. Maak kennis met onder andere Graaf Dirk de grondlegger van Graafschap Holland, Graaf Floris v en zijn zoon Jantje, de laatste Gravin Jacoba van Beieren, Stadhouder Willem van Oranje, raadspensionaris Johan van Oldenbarnevelt en de 8 koninginnen uit '200 jaar Koninkrijk'. Teken zaterdag mee aan 'De Langste Rembrandt-Tekening' langs de Hofvijver en vier '100 jaar Kiesrecht' bij de Grondwetbank met Aletta Jacobs. Op zondag is in de Paleistuin de verkiezing 'Prinses van de Dag' en 'Ridder van de Dag'.

The Hollands Historisch Festijn brings the national history of the Binnenhof in The Hague to life on 14 and 15 September. The Binnenhof is a count's castle with the Ridderzaal (Knight's Hall) of Floris v. The Binnenhof has been the centre of power since the 13th century and is one of the oldest governmental centres in the world still in use today. You'll get the chance to learn about Count Dirk, the founder of county Holland, Count Floris v and his son Jantje, the last Countess Jacoba van Beieren, Stadholder William of Orange, Grand Pensionary Johan van Oldenbarnevelt, the eight queens of the '200-year Kingdom', and many others. Join in drawing 'the longest Rembrandt drawing' along the Hofvijver on Saturday and celebrate '100 years of universal suffrage' at the Grondwetbank with Aletta Jacobs. On Sunday, the palace garden hosts the election of 'Princess of the Day' and 'Knight of the Day'.

www.hollandshistorischfestijn.nl

OMD Den Haag digitaal OMD The Hague digital

Plan uw Open Monumentendag in Den Haag
behelp van de website www.omddenhaag.nl

In deze handige website vindt u alle
monumenten die geopend zijn op Open
Monumentendag en waar en hoe laat de
verschillende activiteiten starten.

Plan your The Hague Heritage Days with our
website www.omddenhaag.nl

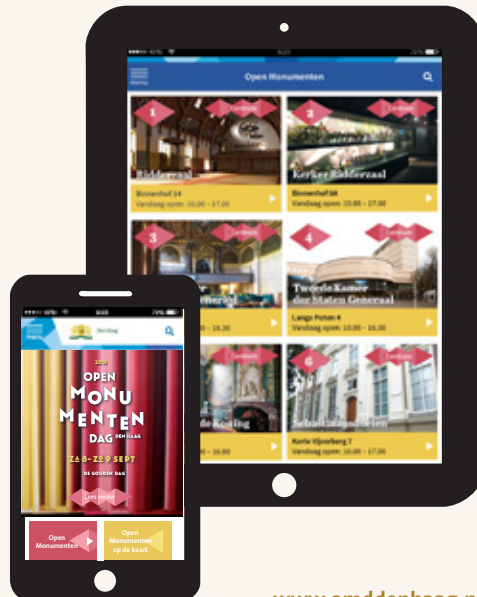
In this handy website you can find all the
buildings that are accessible and when the
various activities start.

Plan uw dag met behulp van de website www.omddenhaag.nl

Alle Open Monumenten, openingstijden,
activiteiten, plattegronden en meer

Plan your day with www.omddenhaag.nl

All Open Monuments, visiting hours,
activities, maps and more

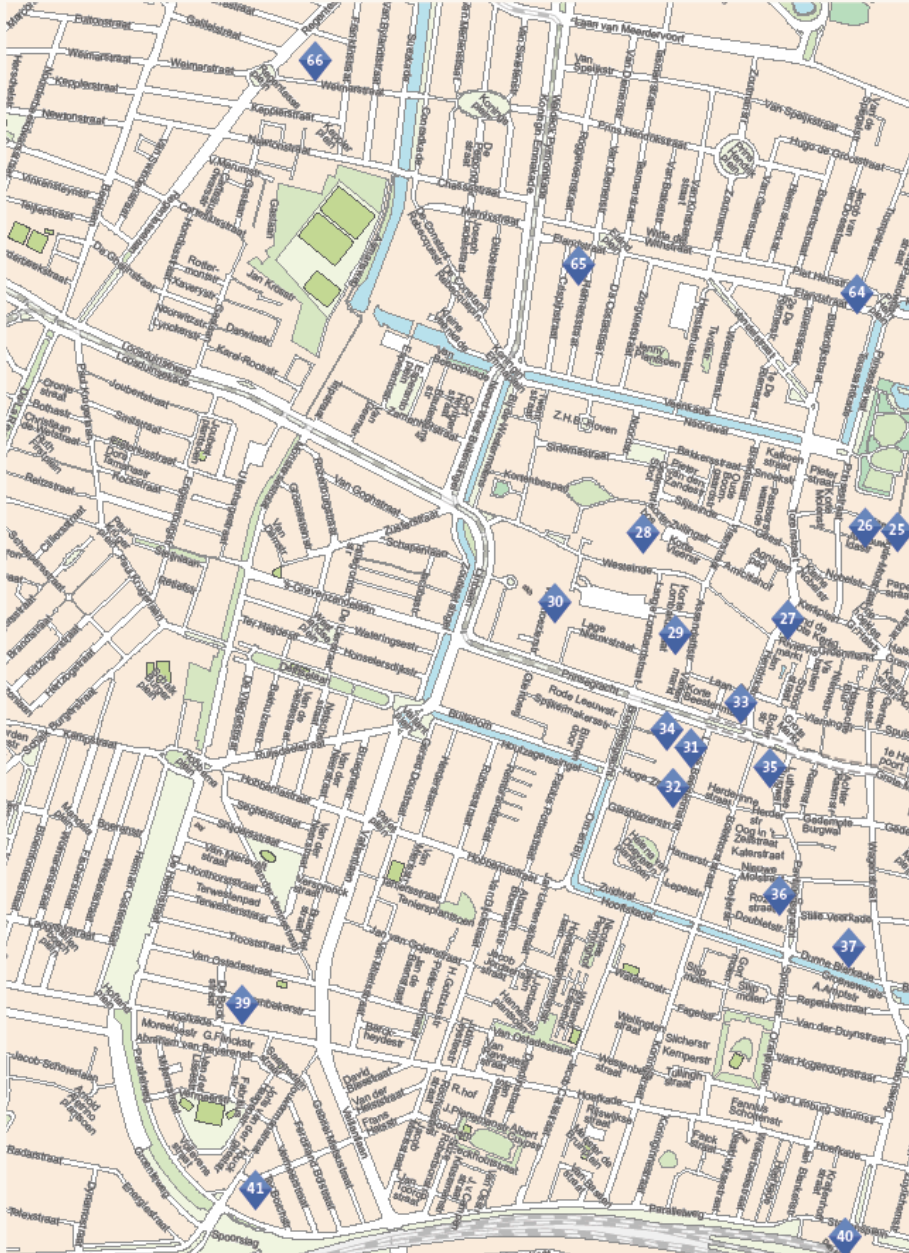

www.omddenhaag.nl

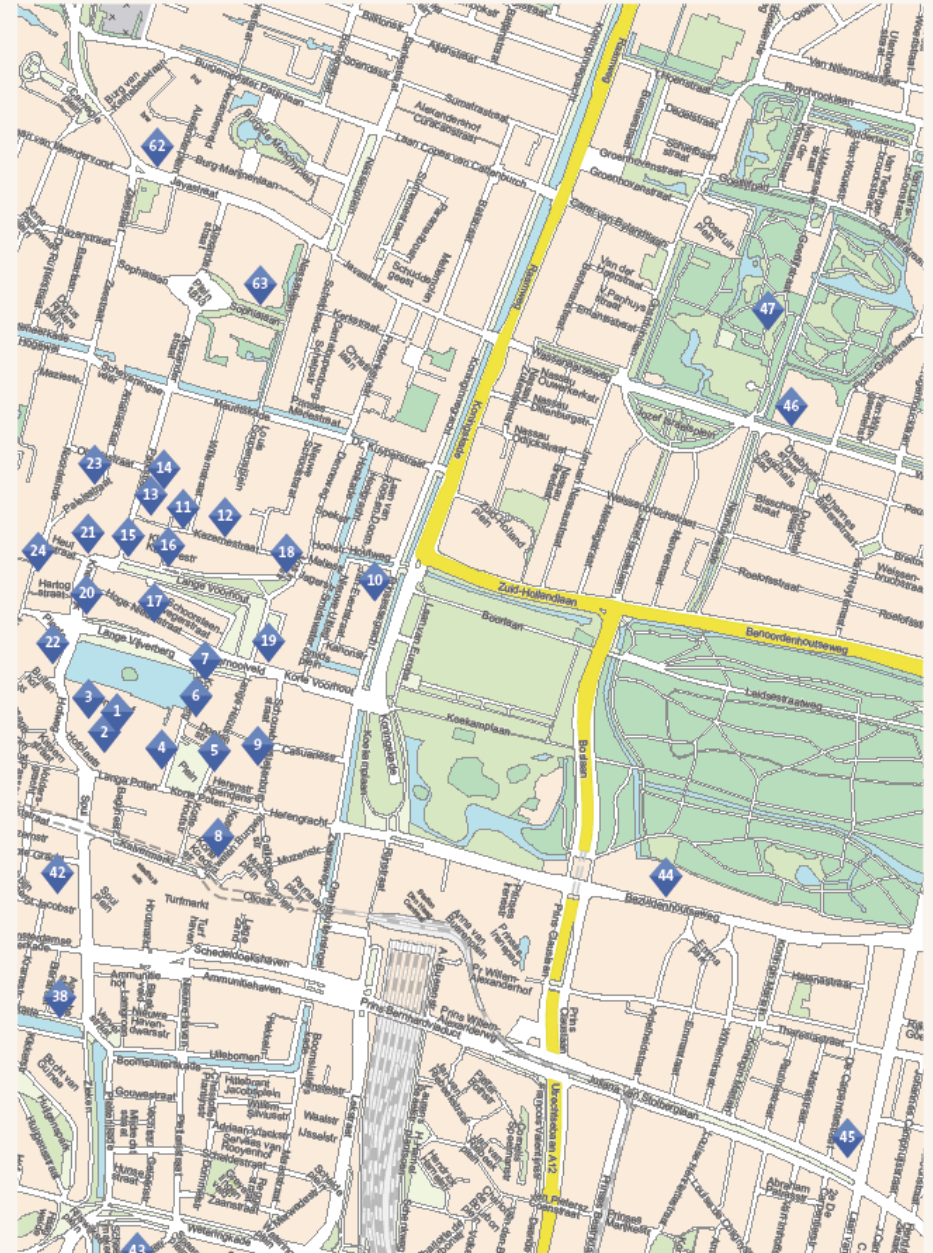
OVERZICHT PLATTE GRONDEN

OVERVIEW CITY MAPS

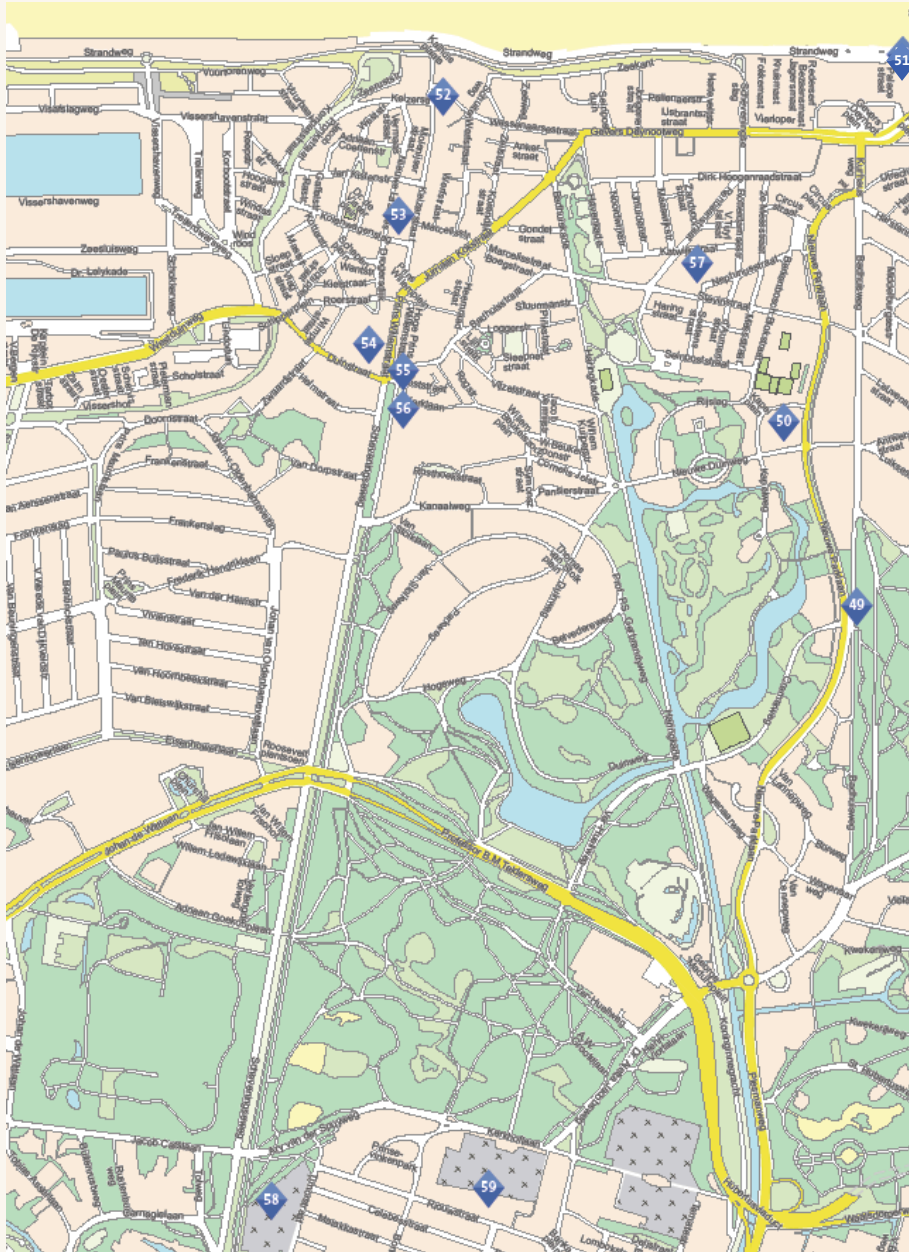
Centrum & Haagse Hout

Centrum & Haagse Hout

Scheveningen

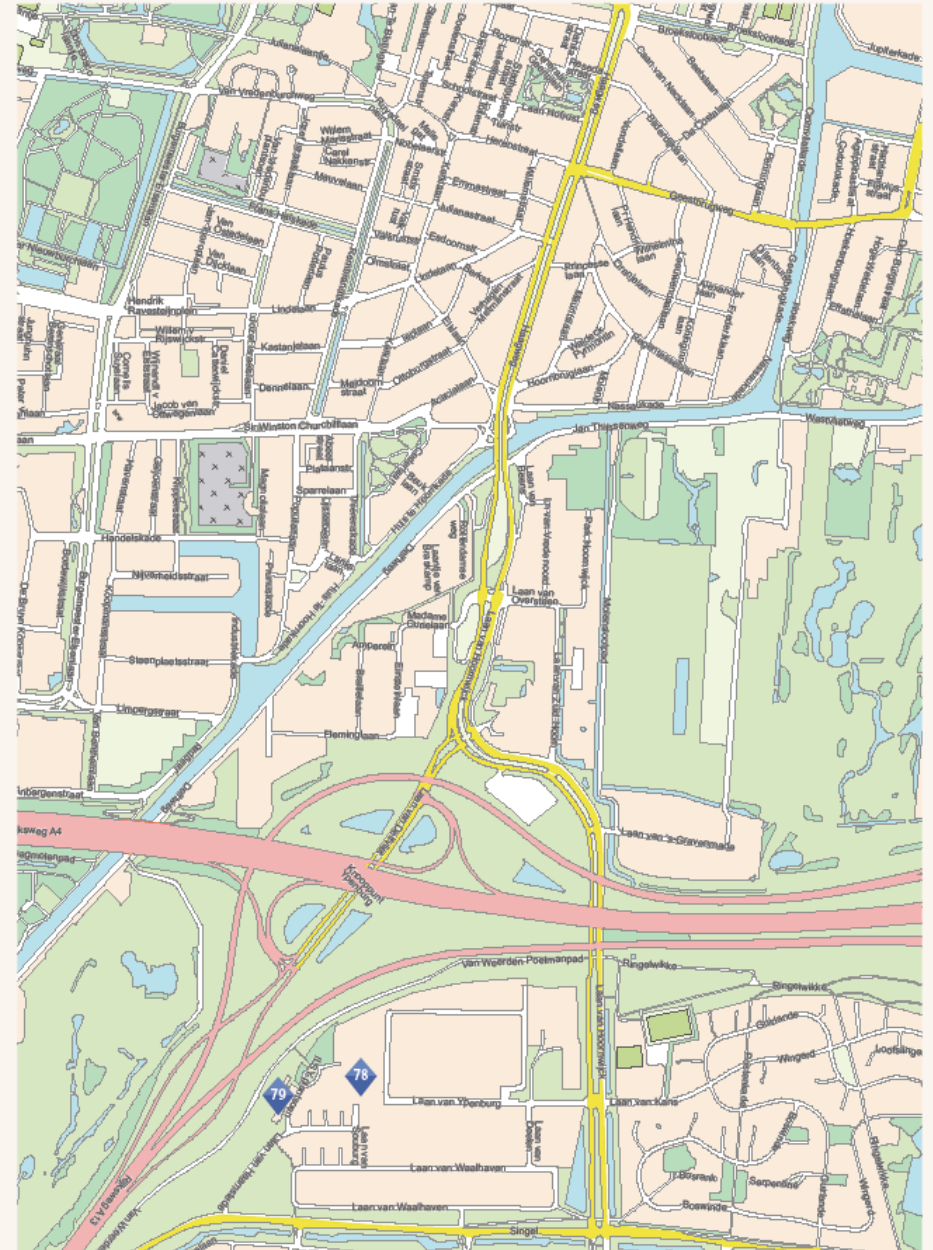
Segbroek

Loosduinen

Ypenburg

Loosduinen

